

Cvrsvs Philosophicvs

Arriaga, Rodrigo de

Antverpiæ, 1632

In Logicam introductio, quam Svmmvlas vulgò appellant.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95614](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95614)

B R E V I S
I N L O G I C A M
I N T R O D V C T I O

Q V A M
S V M M V L A S V V L G O A P P E L L A N T,
A V C T O R E
R. P. R O D E R I C O D E A R R I A G A
E S O C I E T A T E I E S V.
P R O O E M I V M.

DECREVERAM de Summulis nec verbum facere: res enim est
valde trita, nec magni momenti; & in Logicâ, si quid dignum
est scitu, ex proposito discutiendum. Quia tamen animus
est, diuinâ fauente gratiâ, integrum Philosophiæ ac Theologiæ
cursum, prout in nostrâ Societate vterque simul septennio tra-
ditur, in lucem dare; ne in illo hæc, licet exigua pars, deside-
raretur, eam breuissimè expediam. Quæ de Reductione per
impossibile inutiliter ac laboriosè à nonnullis fusiùs disputantur, ferè omittam: per
viginti enim iam annos cõtinnò in Scholis degens, & in nobilissimis Academijs frequen-
tissimis disputationibus præsens, nec vel semel aliquem hac reductione vtentem, aut
indigentem audiui. Cuilibet enim argumentanti (nisi id datâ operâ obscuritatis causâ
faciat) facilius erit Syllogismum formare in perfectâ, quàm in indirectâ figurâ. Quod
si hanc non statim initio tetigit, quis credet illum tunc recordaturum omnium regularum,
quæ de reductione ostensuâ tam fuscè traduntur? Hæc clariùs vera deprehendes, dum
reductionis præcepta legeris. Omittam artem inueniendi medium: nullam enim aliam
video commodiorem, nisi felix ingenium, studium continuum, frequentem disputandi
& respondendi vsum, ac bonam memoriam, retinentem quæ in simili occasione ab alijs
audita, vel à se excogitata aliquando fuere. Quomodo enim potest dari vniuersalis re-
gula ad diuersas, disparatas, imò & oppositas consequentias in tot distinctis materijs
probandas?

De Summularum auctoribus ac illustratoribus vide hic P. Hurtadum in Proœmio, 2
& Conimbricenses in Logicâ. Nos, his omissis, ad rem veniamus.

A

DISPV-

DISPUTATIO PRIMA.

De Terminis.

TERMINIS Tractatum hunc incipientes, eum finiemus de modo sciendi disputantes, ab ipsâ edocti naturâ, quæ à minoribus ad maiora progreditur.

SECTIO PRIMA.

Termini definitio.

ANTE omnem definitionem rei, præmitti deberet nominis significatio, ne in incertum procederetur: verum in præsentî vix, quid hoc nomen *Terminus* significet, dici potest, quin eadem viâ ipse terminus definiatur.

Primò ergo accipi solet pro fine aut limite alicuius rei. Sic gloria, iustorum dicitur terminus; infernus verò, peccatorum: item mors dicitur terminus omnium hominum. Secundò accipitur non pro fine tantum, sed pro fine & principio alicuius rei. Sic primum & vltimum punctum alicuius lineæ, illius termini dicuntur. Terminus non accipitur in præsentî, prout significat solum finem alicuius rei: quia iuxta eam acceptionem in hac propositione, *homo est albus*, solum nomen *albus*, quod dicitur prædicatum, posset esse terminus, quia solum est finis illius propositionis; at *homo*, quod est subiectum illius propositionis, etiam dicitur & est terminus; ergo in præsentî non significat solum finem alicuius rei. Accipitur ergo in secundâ significatione, prout dicit tam finem quam principium propositionis, subiectum scilicet & prædicatum. Dubium autem est, vtrum præter subiectum & prædicatum significet etiam Verbum, quod propositionis copula dici solet; item Aduerbia, particulasque alias, quæ in propositionibus poni consueverunt. Hæc quæstio est de solo nomine, in quâ standum communiori modo loquendi. Et bene Hurtadus disp. 1. sect. 6. ostendit, copulam non posse dici propriè extremum, sed medium, & nexum propositionis. De Aduerbijs dico, ea non tam esse terminos, quam affectiones & modos terminorum.

Prima Termini definitio est: *Terminus est signum ponibile in propositione*. Eam rejciunt nonnulli, quia censent, etiam voces non-significatiuas (quæ tamen signa non sunt) vt *bluetri*, esse terminos, quod patet in hac propositione, *bluetri est vox*. Alij è còtrario, licet eam non impugnent ex hoc capite (opinantur enim, voces non-significatiuas non esse terminos) rejciunt tamen illam, eò quòd includat etiam Verbum; quod cum non sit terminus, est tamen *signum ponibile in propositione*. Includit etiam Aduerbia, quæ non sunt termini; item & alias particulas, quæ in omnium sententiâ non sunt termini, & sunt *signum ponibile in propositione*. vt quando dico, *Rex Hispania est Catholicus*, terminus *Hispania* est signum ponibile, & neque est prædicatum, neque subiectum, neque copula; & consequenter nec terminus. Hæc secunda impugnatio solida est, ideo ea definitio rejcienda.

Secunda Termini definitio est, vt sit *id in quod resoluitur propositio, tamquam in subiectum & prædicatum*. Hanc rejciunt aliqui, quia non conuenit Verbo, quod tamen putant esse terminum; ideoque Tertio definiunt Terminum, vt sit *id in quod resoluitur propositio, sine vt in subiectum, sine vt in Verbum, sine vt in Aduerbum, sine vt in prædicatum*. Quæ definitio potest clariùs & breuiùs ita tradi: *Terminus est pars simplex propositionis*.

Aliam à Scoto traditam, scilicet, *Terminum esse signum propositionis categoricæ constitutum*, rejicit Hurtadus num. 9. quia non comprehendit terminos propositionis hypotheticæ; qui, vt tales, non componunt propositiones categoricas. Vt in hac, *Petrus est albus*, est propositio; & *Petrus est albus*, est terminus vnicus huius hypotheticæ. Sed huic exemplo fortè responderet Scotus, ibi *Petrus est albus* supponi materialiter, & subintelligi, *hæc oratio, Petrus est albus, est propositio*, quæ est propositio categorica. Meliùs ergo idem in hac propositione ostenditur, *Petrus esse album, non est possibile*: vbi formaliter accipiuntur termini, & ea propositio necessariò est hypothetica, habetque in eâ locum argumentum Hurtadi.

Inter has definitiones placet secunda, tum quia est Aristotelis 1. Priorum cap. 1. tum quia communior; quod in quæstionibus de nomine maximè attendendum est: tum quia *terminus* dicitur à *terminando*; sed ea, quæ sunt vniones extremorum, non dicuntur terminare; ergo nec dici possunt termini; ergo solum subiectum & prædicatum, intra quæ tota præpositio clauditur, dici possunt termini: vnde Verba, Aduerbia, aliaque propositionis particule, à ratione termini excludenda sunt. Poteris ergo Terminum sic aptè definire: *Terminus est extremum propositionis*. extrema autem propositionis sunt solum subiectum & prædicatum.

Rogabis Primò, vtrum voces non-significatiuæ, verbi gratiâ *bluetri*, sint dicende termini iuxta hanc definitionem. Negant nonnulli, quia terminus debet esse aptus locutioni; sed voces non-significatiuæ non sunt aptæ locutioni, ergo nec termini. Patet minor, quia locutio externa est explicatio conceptus, & manifestatio rei conceptæ: sed per voces non-significatiuas nihil explicatur, nec manifestatur, cum nullius rei signum sint; ergo voces non-significatiuæ non sunt aptæ locutioni, ergo nec sunt termini. Nec sufficeret, si dicas, illas voces habere aptitudinem, vt imponatur illis significatio aliqua, verbi gratiâ *bluetri*, quod de se habet aptitudinem vt significet lapidem, vel lignum, &c. pro arbitrio hominum; in definitionibus autem non tam requiri actum quam aptitudinem, ac proinde absolute esse terminos, non aliter quam vox *homo*, etiam quando est sola, & non componit propositionem, adhuc dicitur terminus, eò quòd habet aptitudinem vt eam componat; ergo etiam voces non-significatiuæ, quia de se aptæ sunt locutioni, casu quo accipiantur ad significandum aliquid, absolute erunt termini. Si hoc, inquam, dixeris, adhuc non

non satisfacies: Primò, quia aptitudo, quam habet *blitri* ad componendam propositionem, est nimis remota: prius enim debet intercedere impositio voluntaria hominum de illius significatione; vox autem *homo* habet aptitudinem proximam ad propositionem componendam; unde etiam, quando actu non componit, est terminus: secus verò *blitri*, & aliae non-significativae. Secundò non placet hæc solutio, quia quæstio est, utrum voces, dum non sunt significativae, imò etiam si non possent esse significativae, dicendæ sint termini: extra dubium enim est, eas voces futuras terminos, casu quo ad significandum aliquid assumerentur.

Idèò aliqui Secundò respondent, Ad rationem termini requiri, vocem supponi pro aliâ re à se distinctâ, quomodo supponuntur voces significativae *homo, leo*, &c. nam quando dico, *homo currit*, terminus *homo* non supponitur pro voce, sed pro homine significato per vocem. Sed contrâ dicent aliqui, Gratis enim à te id requiritur: cur enim non sufficit, si vox supponatur pro seipsâ, quod possunt habere voces non-significativae? potest enim dici, *blitri est vox, blitri est sonus articulatus*, quarum propositionum sensus non est, aliquid significatum per *blitri* esse vocem, & sonum articulatum, sed ipsam dictionem *blitri* esse vocem: sicut quando dico, *homo est vox, nomen est neutrius generis*, tunc *homo* & *nomen* non supponitur pro rebus à se significatis, sed pro seipsis, ut à nemine dubitatur; & tamen tunc etiam sunt termini omnes illae voces significativae; ergo similiter *blitri*, & aliae voces non-significativae, erunt termini, et si solum pro se ponantur.

Hic secundus modus dicendi mihi placet; quare ad argumentum contrarium respondeo, concedendo, terminum debere esse aptum locutioni; ad hoc autem nego requiri, quod supponatur pro aliâ re à se distinctâ: sufficit enim, si supponatur pro seipso, quia de ipso possum ego manifestare aliquid, ut esse vocem, esse sonum articulatum, esse nomen indeclinabile, & tam bene loqui ac de rebus aliis ab ipso significatis; ergo erit propriè terminus.

Quod si adhuc insites, A te nomine *termini* non intelligi, nisi illum qui aliud à se significat; facies quæstionem de nomine, in quâ oportet, ut tuam hanc acceptionem ostendas esse communiorē: non enim liberum est, pro arbitrio novam rebus significationem imponere.

Hinc infero, Litteras etiam esse terminos, quando solæ accipiuntur; ut cum dico, *A est littera*: quod minùs consequenter negavit nonnullus, motus ex eo quod A non est dictio, sed compositiva dictionis; quæ ratio debilis est: quia siue sit dictio, siue non, potest componere propositionem, & de eâ possunt aliqua prædicari, ut in prædictâ propositione, *A est littera*, non minùs quam si dicerem, *blitri est vox*: ergo non deficit à ratione termini, eò quod non sit dictio. Dixi, quando solæ accipiuntur: quando enim componunt aliquod nomen, tunc non tam sunt propositionis extrema, quam compositiva extremorum; ac proinde non termini, sed partes terminorum vocandæ videntur.

Infero secundò à fortiori, Verba significativa (etiam si, dum exercent munus Verbi, non sint termini, quia non sunt extrema propositionis,

sed vnio & medium illius) posse esse terminos, quia etiam possunt assumi ut subiectum vel prædicatum alicuius propositionis: ut si dicas, *amo est vox, amo est Verbum*, &c. Et idem intellige de aliis orationis partibus, Aduerbiis, Præpositionibus, Interiectionibus, quæ omnes cum possint esse propositionis extrema, dum pro seipsis supponuntur, possunt etiam esse termini.

Rogabis secundò, Vtrum propositio simplex, quæ cum aliâ simplici propositionem hypotheticam componit, sit terminus. Respondeo cum distinctione: duæ enim sunt propositiones hypotheticæ, Vna ex aggregatione duarum categoricarum, ita tamen, ut vna non sit subiectum alterius, v. g. illa, *Ego dormio, & cor meum vigilat*; in hac puto vnâ categoricam non esse terminum alterius, quia nec est subiectum nec prædicatum illius. Aliâ est categorica, ut *Petrum esse album, est possibile* (de quâ supra mentionem feci) in hac puto categoricam esse terminum hypotheticæ; quia (ut dixi supra) est subiectum illius. Neque obest, illam etiam constare terminis: nam bene potest id, quod in se est quasi totum, esse pars respectu alterius totius; ut materia, quæ in se componitur partibus, est pars respectu hominis, & quælibet pars materiæ respectu alterius maioris partis, in quâ ipsa includitur. Rogabis tertio, in hac propositione, *Ego amo*, & similibus, qui sunt duo termini distincti à copulâ; nam *amo* est Verbum, ac proinde iuxta dicta non est terminus: aliquid autem aliud, quod claudatur intra duos terminos, nihil est; ergo vel bona non est definitio Termini supra tradita, vel hæc non est propositio. Respondeo, illam & similes propositiones huic æquivalere, *ego sum amans*. Ratio est: quia omnis propositio debet constare subiecto, prædicato, & copulâ: copulâ autem est Verbum *sum, es, fui*; quia cum copulâ significet identitatem inter prædicatum & subiectum, hæc autem identitas significetur per Verbum *sum, es, fui*; fit ut in omnibus propositionibus hoc Verbum debeat subintelligi. *Amo* ergo virtualiter est prædicatum & copulâ: quatenus est copulâ, non sortitur rationem termini; eam verò retinet, quatenus est prædicatum. Ex quo pater, quid in illâ propositione includatur intra duos illius terminos.

SECTIO II.

Diuisio Termini in Mentalem, Vocalem, & Scriptum.

TERMINVS, ut vidimus, extremum est propositionis; ergo quot fuerint propositionis species, tot erunt & terminorum. Quia ergo propositio triplex communiter assignatur, Mentalis, Vocalis, & Scripta; inde triplex etiam est terminus, *mentalis, vocalis, scriptus*. Scriptus, est vox scripta vel in papyro, vel in pariete, vel in quauis aliâ re propositionis scriptæ compositiua. Vocalis, est vox ipsa ab homine prolata, compositiua propositionis vocalis. Terminus mentalis, est actus ipse intellectus, quo concipio prædicatum & subiectum.

Sed aduerte Primò, Vocalem & Scriptam propositionem solum secundum quid & improprie esse propositiones: quia ipsæ non affirmant

proprie, sed sunt signa interna propositionis, quæ verè & proprie & affirmatio; & consequenter in rigore propositio; per denominationem autem extrinsecam ab interna ista aliæ dicuntur propositiones. Secundò aduerte, Si propositio mentalis non sit composita ex triplici actu, sed indiuisibilis omnino, (vt quidam volunt, & nos, Deò duce, in libris de Animâ, Disput. vi. à num. 83. ostendimus) in mente, seu in propositione mentali non esse proprie terminos: quia res omnino indiuisibilis non potest esse extremum sui ipsius. Improprè tamen dicuntur termini mentales, quatenus per vnicum actum concipimus, quæ per plures terminos vocales exprimimus; vel quatenus ad illud iudicium præcesserunt tres distinctæ apprehensiones in ipso intellectu, vna de prædicato solo, alia de subiecto etiam solo, tertia de prædicato, quæ inter duas illas proprie includitur.

Hic tradunt nonnulli plures mentalis termini seu cognitionis diuisiones, *intuitivam, abstractivam, directam, & reflexam*, & alias similes, quæ non sunt Logicæ, sed animasticæ; ideò illas omitto libens, fusiùs de ipsis suo loco disputaturus.

Terminus vocalis (idem intellige de scripto) diuidi potest in *significativum*, & *non-significativum*. Ille est, qui aliquid ad placitum significat, vt *Deus, homo, leo*, &c. hic verò est, qui nihil ad placitum significat, vt *blütri*.

Pro huius diuisionis notitiâ aduerte Primò, Duplex esse signum, *naturale* vnum, quod ex se independentè ab hominum liberâ voluntate aliquid à se repræsentat, vt fumus ignem, vestigium bouis bouem, lux solem, &c. Aliud *ad placitum*, quod ex voluntate hominum assumptum est ad significandum aliquid quod de se non significabat: vt hæc vox *homo*, quæ de se non magis significat quàm *blütri*, imposita est tamen ab hominibus ad significandum hominem. Idem est de ramo ante tabernam, qui non ex naturâ suâ, sed ex arbitrio hominum significat ibi vendi vinum. Fusiorem signi explicationem vide Disput. Logicæ xiii. à num. 19. Aduerte Secundò, Voces omnes, siue significatiuæ sint ad placitum, siue non, esse tamen semper signa naturalia loquentis. Nam quòd hæc vox *leo* faciat me venire in cognitionem hominis loquentis per illam, id habet ex naturâ suâ: siue enim homines velint siue non, quando ego audio aliquam vocem, agnosco statim, eam ab aliquo prolatam, qualiscumque sit, etiam si eam non intelligam, vt *blütri*, & cetera omnes.

His positis aduerto, Quando diuidimus terminum in *significativum* & *non-significativum*, non loqui nos de significatione de personâ loquente; nam, iuxta supposita, hæc est omni voci & termino connaturalis, ideò nullus est in hoc sensu *non-significativus*: sed loqui de secundâ significatione, quæ cum sit omnino arbitraria, non conuenit omnibus vocibus & terminis necessariò; sed alij sunt significatiui, alij non. Terminus ergo significatiuus sic potest definiri: *Est extremum propositionis, ex placito hominum in alius rei cognitionem nos duceus*. Prima pars definitionis, scilicet, esse *extremum propositionis*, sortitur rationem genericam; quia in eâ conuenit cum non-significatiuo: secunda verò explicat differentiam; per illam enim distinguitur à non-

significatiuo. Vtraque pars definitionis manet ex dictis satis explicata.

Terminus non-significatiuus definitur esse *extremum propositionis nihil explicatio hominum repræsentans*: quæ definitio non indiget explanatione nouâ.

SECTIO III.

Aliquæ diuisiones Termini significatiui.

Quâ viâ Vocales termini diuiduntur & declarantur, declarantur & diuiduntur mentales; quia hos non nisi per vocales intelligimus, ideò non facio pro eis distinctas sectiones: si quid verò specialiter notandum occurrerit in aliquâ diuisione in particulari, id suo loco attingam.

Terminus *non-significatiuus* nullam aliam habet diuisionem, quæ nostra intersit: diuisiones enim desumuntur vel ex distinctis rebus ex parte obiecti significatis, vel ex diuerso intellectus modo concipiendi easdem res, qui etiam per voces significatur. Vbi ergo nulla est res, aut conceptus diuersi per terminum significati (qualis non est in non-significatiuo) non habet locum ea diuersitas, de quâ nos in præsentia.

Primò ergo diuiditur Terminus significatiuus in *communem*, & in *singularem*. Ille est, qui significat rem pluribus communicabilem, vt, *homo, leo*, qui significant naturas hominis & leonis, quæ in hoc & in illo homine, hoc & illo leone reperiuntur. Sed aduerte, ad rationem termini communis non requiritur, actu esse in pluribus, sed posse esse; vnde etiam solo existente Adamo, nomen *homo* erat commune: & nunc de facto est communis vox *sol*, quia licet de facto non detur nisi vnicus sol, possunt tamen dari plures; sicut solo existente Adamo, possibiles erant multi homines. Nonnulli excludunt à ratione termini communis nomen *ciuitas*, sed immeritò: quia *ciuitas* significat hanc & illam ciuitatem, non secus ac *homo* hunc & illum hominem. Fateor, si nomen *ciuitas* comparatur non in ordine ad hanc & illam ciuitatem, sed ad hunc & illum hominem qui vnâ ciuitatem componunt, vt sic, non esse terminum communem: quia licet plura significet, non tamen ita, vt in quolibet reperiatur ratio totius; nec enim quilibet homo est ciuitas: terminus autem communis debet totus saluari in quolibet ex significatis: sicut in hoc sensu etiam homo comparatus ad partes hominis, animam scilicet & corpus, quas significat, non est terminus communis, quia quilibet illarum non est homo, sed solum comparatus ad Petrum & Paulum collectivè sumptos.

Rogabis Primò, an sit terminus communis, *Petrus & Paulus* collectivè sumpti. Respondeo cum P. Hurtado, non esse; quia non potest de quolibet seorsim totus prædicari: si verò diceretur *Petrus vel Paulus*, tunc esse communem, quia de quolibet potest verè dici, Est Petrus, vel Paulus.

Rogabis Secundò, an hæc vox, *omnis homo*, sit terminus communis. Affirmat Hurtado hic §. 49. quia significatio vocis secundum se considerata, tota conuenit omnibus hominibus. Sed in hoc non videtur consequenter locutus ad præcedentem sententiam: quia licet vox *homo* de se sit

fit vniuersalis, affecta tamen voce *omnis*, iam non est vniuersalis; quia non potest de quolibet dici, est *omnis homo*, sicut ipse docet §. 50. de eadem voce affecta signo *hic homo*, eam non inanere vniuersalem. Confirmo, & explico. *Omnis homo*, idem est ac, *hic & ille homo*, &c. At *hic & ille* non est terminus vniuersalis; ergo neque *omnis homo*.

14 Probo euidenter consequentiam. Quia repugnat, duos terminos dari sibi aequipollentes, quorum vnus sit vniuersalis, alter non, vt per se manifestum est. Vnde rursum aduerter, non bene probari huius termini vniuersalitatem, ex eo quod, si dico *omnis homo currit*, bene inferatur, ergo *Petrus & Paulus currit*: hoc enim idem argumentum posset fieri quando dico, *Petrus & Paulus currit*; quia tunc etiam de quolibet bene inferatur, ergo *currit*. Idem est, quando dico, *tota ciuitas est lata*: inferatur enim, ergo *hic & ille ciuis est latus*; non tamen ideo *tota ciuitas* est terminus vniuersalis, vt supra docui. Respondeo ergo, terminum communem aut vniuersalem dupliciter posse accipi: Vel quia multa significet; in quo sensu fateor illum esse vniuersalem, sicut etiam, *ciuitas, exercitus, Petrus & Paulus, hic & ille homo*. In presenti tamen non ita illum vsurpamus, sed pro termino illo communi, qui posset predicari de multis. Licet ergo *omnis homo* multa significet; quia tamen de quolibet non dicitur esse *omnem hominem*, ideo non est terminus communis. Neque sufficit si dicas, predicatum, cui connectitur, posse de quolibet affirmari, ideoque terminum illum *omni* dici distributiuum; quam rationem etiam insinuat Hurtado; inde enim bene sequetur, predicatum esse commune: sed quia ipsum subiectum (de quo disputamus) non potest totum predicari in altera propositione, accipiendo inferiora seorsum (non enim possumus dicere,

15 *Petrus est omnis homo*, etiam si possumus dicere, *Petrus currit*) inde fit, non esse communem vocem *omnis homo*. Sicut quando dico, *totus populus est latus*, vel *tota ciuitas*, potest applicari cuilibet predicatum *latus*, & ideo ipsum est terminus communis. Tamen quia *tota ciuitas* non potest predicari de quolibet, ideo *tota ciuitas* non est terminus communis, vt bene ipse §. 46. docuerat. Neque in hoc est excogitabilis differentia inter nomen *ciuitas*, & *omnes ciues*, vel *omnis homo*, &c. quo etiam sensu particula *&* est distributiva, & tamen non est vniuersalis, iuxta dicta.

Tandem aduerte, terminum communem non necessarii esse vniuocum: *sanum* enim, & *ens*, (etiam si sit analogum, de quo alibi) sunt termini communes, quia absolute de multis predicantur: requiritur tamen ne vox sit aequiuoca, sicut *canis* respectu terrestris & celestis; vel *gallus* respectu gallinacei, & hominis Franci: quia tunc non est vna, sed duæ significationes per accedens ibi coniunctæ.

Terminus singularis est, qui significat vnā rationem particularem, non communicabilem pluribus: vt, *Deus, Michael*, &c. licet aliquando particulariter & improprie dicantur *multi* Dy, &c.

16 Dices: Etiam nomen *Petrus* est commune, quia significat plures homines, quorum cuilibet conuenit esse Petrum. Respondent recentiores nonnulli, ideo *Petrum* non esse communem,

quia determinatè significat hunc hominem, qui repugnat esse plures. Sed contrā, quia si *τὸ determinatè* idem sit ac, significat hunc solum, falsum est; quia significat etiam alios homines: si verò *τὸ determinatè* idem sit quod, verè hunc significat, fateor, sed inde nihil inferatur, quia etiam hoc nomen *homo* significat in hoc sensu Petrum; sed quia significat etiam alios, est commune. Melius ergo & clarius respondetur, nomen *Petrus* significare quidem plures homines, sed non quatenus conueniunt in aliqua ratione; sed significare eos vt diuersos: neque enim in omnibus hominibus, qui vocantur *Petrus*, datur aliqua ratio communis significata per nomen *Petrus*, vnde nomen hoc aequiuocum est, vt dicam num. 20. ostendens quo casu etiam hoc nomen commune sit. Diuisio præcedens conuenit etiam termino mentali; in mente enim & est conceptus communis, v. g. quem formo de homine vt sic, (de quo fusiùs in Disputatione de Vniuersalibus) & est etiam conceptus singularis, vt quem formo de Deo, de Petro, de Romā, &c.

Secundò potest diuidi Terminus in *vniuersalem & inferiorem*: quæ diuisio conuenit aliquomodo cum præcedenti, quatenus omnis terminus communis est vniuersalis, & è contrario omnis vniuersalis est communis. Dices, Terminus analogus est communis, & non est vniuersalis, quia non pertinet ad vllum ex quinque vniuersalibus; ergo non est idem communis & vniuersalis. Respondeo, vniuersalem posse dupliciter accipi: Vel primò, prout sonat id quod conuenit multis, & in hoc sensu dico, idem esse communem & vniuersalem; quo sensu etiam analogus est vniuersalis. Secundò potest accipi pro vniuersali Logicè, quo sensu non omnis terminus communis est vniuersalis, quia non omnis est vniuocus, prout ad vniuersale Logicum requiritur. Differt autem hæc diuisio a præcedenti, quia non omnis terminus singularis debet esse inferior ex conceptu suo, etiam si de facto ferè omnes singulares sint inferiores. Probo id manifestè: quia etiam si non esset possibile aliquid aliud ens, Deo excepto, quo casu Deus non contineretur sub vllā ratione superiori & communi, *Deus* adhuc esset terminus singularis, & non esset inferior, vt per se constat; ergo terminus singularis, vt talis, non petit esse inferior. Differt deinde, quia nec omnis inferior est singularis: homo enim est inferior respectu animalis, & tamen *homo* non est terminus singularis, sed communis. Verum tamen est, non esse inferiorem & communem sub eadem, sed sub diuersis rationibus: prout enim comparatur cum animali, est inferior; superior verò, prout comparatur cum Petro, Paulo, &c.

Tertiò diuiditur Terminus in *confusum & determinatum*. Confusus est, qui aliquid significat vagè & indeterminatè, vt *homo*: non enim magis significat hunc, quàm illum; vnde non potest inferri, *Homo currit, ergo Petrus currit*; sed, ergo vel *Petrus vel Paulus currit*. Determinatus est, qui aliquam rem in particulari significat, qui non potest alteri applicari, vt *Deus, Petrus, Ioannes*, &c.

Sed obiicies: Homo etiam significat determinatè omnes homines, quando enim dico, *homo est animal*, rectè inferatur, ergo *Petrus est animal*,

A 3

ergo

ergo *Paulus*, & sic de aliis; non ergo est terminus confusus, sed determinatus. Respondeo, *quod homo* ex se esse terminum confusum. unde stando rigori propositionis, etiam si vnicus homo esset animal, hic vel ille, esset verum dicere, *homo est animal*. Quando tamen coniungitur cum praedicatione essentiali, v. g. animali, rationali, &c. ex communi acceptione usurpatur pro vniuersali, ac si diceretur, *Omnis homo est animal*, quo sensu est terminus determinatus, quia determinatè & in particulari significat omnes homines, etiam si eos distinctis suis nominibus vel conceptibus non explicet.

Hic velim aduertat, terminum confusum non ideò dici, quia ex parte obiecti significet aliquam rem confusam: confusio enim est solum in intellectu; à parte autem rei omnia sunt determinata & singularia, Petrus v. g. & Ioannes, hic leo, ille equus. Dicitur ergo confusus, quia licet res determinatas significet, significat eas tamen modo confuso. Id intelliges clarè hoc exemplo: Quando dico, *Petrus & Paulus*, est terminus determinatus; quia distinctè & copulatiuè vtrumque significat: si verò dicam, *Petrus vel Paulus*, iam est terminus confusus, cum tamen ex parte obiecti non minùs Petrus & Paulus attingantur quàm antea, neque ex parte obiecti sit illud vel; sed quia tali attinguntur modo, vt non liceat inde determinatè inferre, ergo *Petrus currit*; & quia aliquo modo confusum relinquit intellectum, ideò vocatur terminus confusus. Et hæc oportet benè notare, quia multi sæpè falluntur, putantes termino confuso ex parte obiecti rem aliquam confusam respondere.

Quartò potest diuidi Terminus vocalis in *vniuocum*, *aquiuocum*, & *analogum*. Vniuocus est, qui vel vnam rem singularem significat, vt *Deus*; vel qui significat plura vt omnino similia, verbi gratia *homo*, *leo*: significat enim plura indiuidua vt omnino conuenientia in naturâ animalis. Vbi obserua, ad rationem *termini vniuoci* non requiri, vt res per illum significatæ sint in se omnino similes; sed sufficere, si in ratione per nomen importatæ omnino conueniant: v. g. hoc nomen *animal* est vniuocum, non quia omnia animalia sint eiusdem speciei, & omnino similia; sed quia in ratione animalis significatæ per nomen omnino conueniunt.

Terminus aquiuocus est, qui significat plura vt diuersa, v. g. nomen *gallus*, quod significat gallum gallinaceum, & habitatorem Gallia, & homines cuiusdam familiae qui Galli dicuntur. Vbi etiam obserua, nomini aquiuoco non nocere conuenientiam inter se rerum ab illo significatarum, nisi præcisè quando ea conuenientia intenditur explicari per nomen; sicut è contrariò diximus de termino vniuoco, non illi obesse differentias rerum à se significatarum, si per ipsum non exprimentur. Hinc intelliges, quâ ratione *animal*, etiam vt significat gallum gallinaceum, & habitatorem Franciæ, sit vniuocum; nomen verò *gallus* etiam si eadem significet, sit aquiuocum. Ratio est, quia animal ea significat quatenus similia; *gallus* verò, licet eadem significet, non tamen quatenus similia, sed quatenus diuersa inter se, seu secundum rationem differendi. Imò hoc nomen *Petrus* est aquiuocum, dum hunc & illum hominem significat; etiam si illi sint eiusdem spe-

ciei; quia illos significat non vt vnum, sed vt differentes propriis rationibus, vt suprà dixi. Et hinc intelliges rursus, cur nomen Familiae non dicatur nomen Proprium, neque aquiuocum: sic verò nomen *Carolus*, etiam si multò plures sint Caroli, quàm sint ex Austriacâ Familia v. g. Intelliges, inquam, hinc, quia nomen Familiae significat eos omnes, vt conuenientes in hoc quòd ab eadem radice procedunt, ideòque significat illos vt similes; quapropter est vniuocum: at *Carolus* non significat homines prout conueniunt in aliquo predicato, ideò non est vniuocum, nisi fortè respectu illorum, qui, quia nati in Festo sancti Caroli, ita cognominantur, respectu quorum etiam hoc nomen est verè vniuocum; 21 sed quia vniuersaliter hoc non attenditur, ideò absolutè meritò dicitur nomen aquiuocum.

Terminus analogus est, qui significat plura vt aliquid tantum conuenientia in aliquâ naturâ, vt *risus*, qui dicitur de *homine* & de *prato*; de illo propriè, de hoc impropriè. Alexander de Rege Macedone propriè, de aliis generosis ac liberalibus viris impropriè & per Metaphoram.

SECTIO IV.

Nonnullæ aliæ diuisiones Termini.

Quinta diuisio Termini significatiui vocalis est in *categorematicum*, *syncategorematicum*, & *mixtum*. Categorematicus est, qui per se sine additamento aliquid significat, & poni potest in propositione, vt *homo*, *Petrus*, *Deus*, &c. Syncategorematicus est, qui per se perfectè non significat, vt *nullus*, *omnis*, &c. quia nisi addatur vel *homo*, vel *leo*, vel alius terminus categorematicus, nihil perfectè per illos significatur.

Terminus mixtus est, qui aliquid ex vtroque 22 participat, vt *doctus*, *belle*, *sapienter*, *benè*, *malè*, & reliqua Aduerbia: quæ quia significant modificando, non sunt perfectè categorematica; & quia significant aliquid ens determinatum, non sunt syncategorematica, sed mixta. Hæc Aduerbia excludimus num. 3. à ratione termini: unde, vt hæc diuisio defendi queat, solum debet esse in *categorematicum* & *syncategorematicum*.

Dices: Terminus syncategorematicus non potest esse per se extremum propositionis, quia perfectè non significat; ergo per se non est terminus. Respondet quidam, Vt sit terminus, sufficere si possit simul cum alio propositionem componere, vt extremum illius. Sed contrà, quia etiam Aduerbia simul cum alio possunt esse propositionis extrema (rectè enim dicitur, *Petrus est maxime doctus*, *Ioannes est valde eruditus*.) ergo etiam Aduerbia erunt termini, non secus ac syncategorematici; quod tamen ab his negatur. Si quid sentiam fatear, ego dicerem, etiam syncategorematicum non esse perfectè terminum (vt conuincit replica;) sed quia quæstio est de voce, loquendum cum multis: pro quo potest aliqua assignari disparitas inter terminos syncategorematicos & Aduerbia, quia hæc non sunt propriè & formaliter (etiam vt cum aliis coniuncta) prædicatum seu subiectum propositionis; termini verò syncategorematici, vt *omnis*, *nullus*, saltem vt coniuncti cum aliis formaliter, & in recto, sunt prædicatum & subiectum.

Rogabis,

23 Rogabis, utrū nomina Adiectiua, vt *albus*, *niger*, *doctus*, &c. sint termini categorematici. Nonnulla fusē conatur probare, omnia nomina Adiectiua esse syncategorematica, id est (secundum Calepinum) simul significantia; quia Substantiua non significant, nisi cum Adiectiuis: & refutat omnes Summulistas id negantes, aientelque sola ea nomina, *omnis*, *nullus*, *aliquis*, esse terminos syncategorematicos. Verū si hic Calepino adhæsisset, reperisset in eo, solas has voces, *omnis*, *nullus*, *aliquis*, dici expresse terminos syncategorematicos, quia hæc vox syncategorematicum non usurpatur pro voce quæ cum aliis significet; in hoc enim sensu etiam Substantiua essent syncategorematica, quia etiam significant simul cum aliis: accipitur ergo pro eā voce, quæ sola non significat perfecte. Iam ergo hinc puto nobis mediā viā incendendum vt inter sententiam huius recentioris, & communem. Quare dicendum Primò, Adiectiua esse partim syncategorematica, & partim categorematica. Prima pars, in quā acquiesco huic Auctori, probatur: quia donec addatur vel *homo*, vel *leo*, vel *paries*, tam non intelligo perfectè dum audio *albus*, ac dum audio *omnis*; ergo tam ille est syncategorematicus, quā hic.

24 Dices pro communi sententiā, *Albus* significat idem quod *habens albedinem*; sed *habens albedinem* est terminus categorematicus; ergo & *albus*. In primis contra hoc argumentum inuitatur facile: quia etiam *omnis* significat *habens totalitatem*, ergo etiam *omnis* erit terminus categorematicus. Respondeo ergo, Etiam *habens albedinem* si adiectiue sumatur, esse terminum partim syncategorematicum, non secus ac *albus*. Ratio est, quia nomina Adiectiua, etsi significant formas, quia tamen eas significant vt adiacentes alteri, quamdiu non explicatur illud alterum cui adiacent, illa significatio manet imperfecta. Et propterea Adiectiuum definitur esse, quod se solo in oratione stare non potest; Substantiua verò, quia significant per modum per se stantis, possunt sola in oratione significare.

Ex his respondeo ad confirmationem, concedendo, terminum *albus* significare idem quod *habens albedinem*: addo tamen, *habens albedinem*, si adiectiue sumatur, esse etiam syncategorematicum, propter rationem dictam. Imò licet *album* substantiue significet idem quod *albus* adiectiue; quia tamen significant diuerso modo, *album* scilicet substantiue significat per modum per se stantis, *albus* verò adiectiue per modum alteri adiacentis; inde fit, vt illud possit poni per se in propositione, hoc verò non: ex quo vterius oritur, vt illud sit categorematicum perfecte, hoc verò non.

25 Quod verò Adiectiua sint partim categorematica (in quā secundā parte conuenio cum communi sententiā, & discedo à recentioribus) patet inde, quia saltem pro prædicato possunt assumi sola, vt, *Petrus est iustus*, *Deus est omnipotens*; quod non habent termini syncategorematici, *omnis*, *nullus*, qui tam quando sunt subiectum, quam quando prædicatum, exigunt alium terminum sibi adherentem, sine quo perfecte non significant: nec enim dici potest, *currrens est omnis*. Ergo Adiectiua non sunt purè syncategorematica: ergo mixta inter categorematica & syncategorematica.

Respondent recentiores, Etiam posse dici, *Homo confuse cognitus est aliquis*; *Carentia omnis rei, est nullus*; *Deus & creatura sunt omnia*. Ergo etiam termini purè syncategorematici possunt soli poni loco prædicati: ergo ex hac parte non differunt à ceteris Adiectiuis. Sed contrā. Quis enim non videat, illas propositiones, etiam si in rigore veræ sint, valde tamen esse alienas à communi vsu? Vnde vel ex hoc solo capite sufficiens assignatur discrimin ab aliis nominibus. Quis enim vquam dixit, *Carentia omnis rei est nullum*? sed, *carentia omnis rei est nihil*. Aut quis dixit, *Homo confuse cognitus est aliquis*? sed est aliquod indiuiduum. Similiter, *Deus & creatura sunt omnia*. Certè nisi intelligatur ibi Adiectiuum entia, propositio est imperfectissima, & non scio cur (si tales propositiones voluerunt accipere) confugerint ad illam, *Homo confuse cognitus est aliquis*: quia tam bene poterant dicere, *Petrus est aliquis*, quā, *homo confuse cognitus est aliquis*. Constat ergo, Adiectiua, quia perfectissime pro prædicatis possunt sola poni (quod non habent *omnis*, *nullus*, *aliquis*), non esse omnino syncategorematica, sed mixta, vt nos contendimus.

Sexta diuisio est in *absolutum* & *connotatiuum*. Absolutus definitur à Toletio, qui significat rem per se stantem. Sed non bene: quia accidentia non per se stant, sed in subiecto; & tamen hæc vox *albedo*, *calor*, &c. est absoluta. Vbi aduerte, à nonnullis minùs consequenter impugnari hanc Toleti definitionem: ex vnā enim parte dicunt, eam esse propriam abstractorum, non absolutorum. Deinde addunt, eam non conuenire *ubicationi*, quæ non potest per se stare; cum tamen *ubicatio* sit nomen abstractum. quomodo enim hi admittunt, eam esse propriam abstractorum, & statim dicunt, non conuenire formis accidentalibus & modalibus, quæ tamen sunt abstracta? Sotus ab Hurtado §. 76. relatus, terminum absolutum definit eum esse, qui præter suum materiale nihil aliud adiacere vel non adiacere significat. Contra quem arguit ipse: Quia hinc sequitur & nomen *albus* esse absolutum, quia præter suam materiam, seu rem, seu obiectum, nihil aliud adiacere significat. Hæc tamen impugnatio non vrget, & potest bene sustineri Soti definitio: nam *albus* in primis significat *subiectum albedinis*, & hoc vocat Sotus suum materiale. Secundò videtur aliud significare, quatenus denotat, illud subiectum albedinis esse vel hominem, vel lapidem, &c. quo differt à voce *homo* v. g. quæ licet significat aliquid per modum subiecti, & aliquid per modum formæ, non tamen significat vtrumque, quasi alteri adhuc adiaceret. Est ergo in re bona definitio Soti, sed obscura: & eam paulò pòst cum definitione Toleti componemus. Aliqui dicunt, terminum absolutum esse qui se solo significat; connotatiuum verò qui se solo perfecte non significat. Quando enim ego dico, *albus est in scholâ*, audiens id quæpiam est inquietus, donec sciat quis sit ille *albus*, lapisne, an homo, an charta. At quando dico, *lapis est ibi*, iam homo quiescit. Ergo *lapis* est terminus absolutus, *albus* verò connotatiuus. Placuit mihi olim hæc explicatio, sed eodem exemplo allato videtur posse reici: quia quando dico, *albus est in scholâ*, non magis est homo inquietus, & audis sciendi, quā quando dico, *in scholâ*

est *subiectum albedinis*: eo enim ipso quod dico *albus*, apprehendo subiectum albedinis; & tamen subiectum albedinis est terminus absolutus, quia
 28 est nomen Substantiuum; ergo ratio termini absoluti non consistit in eo quod perfectè significet, id est, quasi satians audientem. Confirmo manifestè Primò: *Album* potest sumi substantiuè. rogo, an homo magis aliquid sciat, cum audit, *album est in scholâ*, quam cum ei dicitur, *albus est in scholâ*: ergo inde non debet terminorum differentia delumi. Confirmo Secundò: Etiam quando dico, *homo est in scholâ*, audiens manet inquietus, donec sciat quis ille sit, non minus quam quando audit, *albus* vel *doctus est in scholâ*: ergo ex hac parte non magis est terminus absolutus *homo*, quam *doctus*, *prudens*.

Placet ergo definitio Toleti, vno vel altero verbo mutato, ut Terminus absolutus sit, qui significat rem, non quidem per se stantem (ut voluit Toletus) sed per modum per se stantis; ita ut ratio termini absoluti non ex se significatâ, sed ex modo eam significandi desumatur. Vnde nomen Substantiuum est absolutum, hoc est per se subsistens, Adiectiuum verò per modum alteri adiacentis. Quod sic explico. Nomina Adiectiua ita significant subiectum, & formam, ut utrumque videantur significare per modum alteri adiacentis, ac proinde connotatiua dicuntur; connotant enim subiectum, cui adiacere videtur eorum significatum: nomina verò Substantiua, siue significant solam formam, ut *albedo*, siue subiectum cum formâ, ut *album*; semper tamen significant per modum per se stantis, ac proinde absoluta dicuntur: quia, ut ponantur in propositione, non egent alio termino. Verbi gratiâ, *Homo* & *iustus*, uterque significat rem compositam, *homo* ex personâ & humanitate, *iustus* verò ex subiecto & iustitiâ: sed *homo* ita significat illud compositum, ut non significet illud per modum alteri adiacentis, sed quasi rem quæ ad suum esse non eget alio: at *iustus* ita significat iustitiam, & illius subiectum, ut utrumque significet adiacens alteri, vel homini, vel Angelo, vel Deo. Ex quo intelliges, terminum absolutum posse habere inadaquatam significatum per modum alteri adiacentis, ut *homo*, *Deus*, &c. connotatiuum verò totum suum significatum explicare quasi alteri adiacens, quo differt ab absoluto, & propterea dicitur connotatiuum. Et hoc est quod voluit Sotus dicere in definitione à nobis relatâ.

Hinc intelliges, falli eos, qui dicunt, *album* etiam sumptum substantiuè, esse terminum connotatiuum, quia significat *albedinem* ut inhaerentem subiecto: falluntur, inquam; quia non magis *album* significat *albedinem* inhaerentem subiecto, quam nomen *pater* significat paternitatem inhaerentem Petro v.g. *Pater* autem in omni sententiâ (vno excepto Fonseca, quem bene hic impugnat Hurtadus) est terminus absolutus; ergo & *album* substantiuè. Deinde, intelligi nequit, quâ ratione *homo* sit terminus absolutus, non
 30 vero *album*, *dulce*, &c. si substantiuè sumantur: quia etiam *homo* significat *humanitatem*, seu habens personalitatem; licet *album*, habens *albedinem*. Ergo *homo* erit terminus connotatiuus, non secus ac *album*; vel *album* erit absolutus, non minus quam *homo*. Vbi vterius aduerte contra Fonseca, terminum connotatiuum non dici eo quod res signi-

ficata respiciat aliud; (vno enim non est nomen connotatiuum, & tamen respicit extrema, sicut pater respicit filium, & dominus seruum) sed id eo dici, quia totum suum significatum ita explicat, quasi adiaceret alteri; & illud, cui adiacet, dicitur res connotata, quod non habet vno: quia in modo significandi, licet in se sit res alteri adiacens, significatur tamen per se & in se stans, alia verò respicit tamquam terminum, non tamquam id cui adiacet, quod (ut dixi) proprium est omnium nominum Substantiuorum, siue abstracta sint, siue concreta.

SECTIO V.

Ultima Termini diuisiones.

Septima diuisio Termini est in *concretum* & *abstractum*. Concretum est, qui significat aliquod compositum, vel quasi compositum ex subiecto & formâ, seu quasi formâ: ut *homo* ex humanitate & personâ, *duces* ex homine & diuitiis. Abstractus verò est, qui significat quamlibet partem seorsum, ut *materia*, *albedo*, *forma*, *diuitie*. Hic intelliges, omnes terminos abstractos esse absolutos, non è contrario omnes absolutos esse abstractos: item, omnes terminos connotatiuos esse concretos, non tamen omnes concretos esse connotatiuos, ut *homo*, *Deus*, &c. Hic obserua, concreta & abstracta aliquando realiter distinguuntur à subiecto: aliquando verò solâ ratione, ut *Deus*, *Deitas*; quia *Deus* addit supra Deitatem *personalitatem*; solâ autem ratione seu virtualiter *Personalitas* & essentia diuina inter se distinguuntur. Similiter ob eandem rationem Persona diuina est concretum non realiter, sed ratione; nonnumquam solo modo significandi, ut *ens*, *entitas*; quia *ens* est *entitas*, & *entitas* est *ens* formaliter. Hoc etiam modo, puto olim apud Philosophos, ignorantes substantiam distinctam à naturâ, voces has *hominem* & *humanitatem* solâ ratione distinctas fuisse: tunc enim illi nihil prorsus, neque realiter nec ratione diuersum significabant per nomen *homo*, quod non per vocem *humanitas*; sed modus significandi erat diuersus, quod idem est in omnibus aliis nominibus Substantialibus, *equus*, *equinitas*, *animal*, *animalitas*, &c. Iam verò apud nos agnoscetes eam substantiam distinctam, talia nomina non significant idem omnino realiter; solum nomen *ens* reliquimus ad significandum independentem ab illâ compositione ex entitate & substantiâ. Ratio fortè fuit, quia est commune rebus etiam accidentalibus, in quibus hæc compositio non inuenitur, vnde idem est *ens* & *entitas*, ut dixi supra.

Octaua diuisio est in *transcendentem* & *non-transcendentem*. Ille definitur à nonnullis, qui per omnia genera rerum vagatur, siue qui imbitur in omni conceptu reali. Sed hæc definitio non est vniuersalis, quia non comprehendit omnia transcendentia, videlicet *substantiam incompletam*, quæ non transcendit omnia genera rerum. Melius ergo & vniuersalius definitur *transcendens*, ut sit ille, qui imbitur in omnibus suis inferioribus & differentiis: ad quod parum interest, siue multa siue pauca sint eius inferiora. *Non-transcendens* ergo definitur, qui non imbitur

bitur in omni suo conceptu differentiali, vt *Deus*, *animal*. Hæc diuifio locum non habet in meâ sententiâ: ostendendam enim Disputat. 1.1. Logica: à num. 1.2.1. nulla esse talia transcendentia: sed nunc loquor cum communi. Termini transcendentales alij sunt *vniverfalissimi*, qui per omnia genera entium vagantur: comprehenduntur autem his litteris, R.E.V.B.A.V. Res, Ens, Vnum, Bonum, Aliquid, Verum; quia nihil est, quod non sit res, vnum, verum, bonum, aliquid. Quomodo autem hæc cuilibet enti conueniant, dicam Disputat. 1. Metaphysices à Sect. 1.1. Alij sunt transcendentales *minus vniverfales*, vt substantia incompleta respectu omnium substantiarum, & inter prædicata diuina, Infinitas, seu esse à se, iuxta communem sententiam. & fortè possunt alia transcendentia inueniri, sed hæc hic sufficiat insinualle.

33 Nona diuifio Termini est in *complexum* & *incomplexum*. *Complexus* definitur à Toletò, cuius partes per se sunt significatiuæ, vt, *homo iustus*. Sed aduerte, ad rationem *termini complexi* requiri Primò, partes retinere in compositione eandem significationem quam ante illam: quapropter *Dominus* non est terminus complexus, etiam si *do* & *minus* sint significatiua, quia in compositione non retinent eam significationem. Secundò, partes aliquantulum debere vniri inter se, vt *homo iustus*: nam si non vniantur, vt *Petrus, Paulus*, non efficiunt terminum complexum, sed duos incomplexos. Rogabis, an cum dico, *Petrus & Paulus*, ratione illius copulæ fiat terminus complexus, an maneant duo incomplexi, scilicet *Petrus, Paulus*, &c. Respondeo, omnino esse complexum, non minùs quàm *homo iustus*, propter rationem in ipsâ dubitatione positam. Tertiò requiritur ad terminum complexum, ne uterque idem omnino significant, & eodem modo conceptum, vt *gladius, ensis*, qui sunt duo termini incomplexi synonymi, non vnus complexus.

34 Terminus *incomplexus* est, cuius partes non sunt significatiuæ per se eodem modo quo in compositione, vt *Dominus, Petrus, Prorex*. Dices, *Prorex* est terminus incomplexus, & tamen eius partes eodem modo significant in compositione, ac extra illam. Respondeo, *pro* non esse terminum, sed Præpositionem, ac proinde eius compositionem non facere terminum complexum, quia hic debet componi ex duobus terminis. Sed vrgebis: Definitio suprà posita solum petit vt partes sint per se significatiuæ: hoc autem habet vox *Prorex*; ergo iuxta definitionem propriam erit complexus, etiam si non constet duobus terminis. Hæc est quæstio de voce: qui dixerit *Prorex* non esse complexum, definiat aliter *terminum complexum* hoc modo, *Complexus est, qui constat duobus terminis propriam remtentibus significationem*; qui verò non reauerit illum dicere complexum, poterit stare definitioni ex Toletò suprà traditæ.

Obiicies Primò: Ergo oratio erit terminus complexus, retinet enim duos terminos in suâ significatione propriâ. Facile concedam sequentem, nec video absurdum in consequente. quòd si eam velis negare, debes (vt loquaris consequenter) definire terminum complexum, vt sit ille, qui sine verbo constat duobus terminis propriam remtentibus significationem.

Obiicies secundò: *Terminus* est dictio simplex; sed complexus non est simplex, ergo neque terminus. Quidam concedunt consequentiam; nos tamen, ne à communi discedamus in quæstione de nomine, negamus de ratione termini esse, vt sit dictio simplex; sufficit enim, si sit extremum propositionis: cum autem complexus absolute possit esse extremum propositionis, erit etiam terminus, vt cum dico, *homo iustus est bonus amicus*.

Decimò diuiditur *Terminus* in *copulatiuum* & *non-copulatiuum*. Ille est, qui plura in vnum aggregata significat, vt *exercitus, aceruus lapidum, ciuitas*, &c. *Non-copulatiuus* est, qui vnâ rem solam significat, vt *Petrus, Rex, Deus*. Non-nemo hic definit terminum copulatiuum, vt sit, qui significat vnâ rem constantem ex pluribus inter se per accidens copulatis sine verâ vnione. Tò per accidens ponit, ad expungendos terminos concretos significantes composita per se, quales sunt *homo, equus*: Tò sine verâ vnione, ad excludendos terminos connotatiuos significantes subiectum vnitum accidenti. Hæc ille. Verum hinc sequitur, superflua esse in definitione illa verba, *per accidens*: per ea enim vltima, *sine verâ vnione*, quæ excludunt composita accidentalialia, à fortiori excluduntur composita per se, quæ etiam requirunt vnionem realem. Secundò, Adhuc ea verba videntur otiosa: si enim hic Auctor, dum paulò post, explicans cur terminus hic, *vestitus*, non sit copulatiuus, etiam si significet plura, ait, eam esse rationem, quòd non significet plura in recto, sed hominem in recto, vestes verò in obliquo. Ego tunc sic infero: ergo etiam terminus *album*, licet non haberet veram vnionem cum albedine, non esset copulatiuus, quia in recto significat subiectum, & in obliquo albedinem: ergo ad excludenda hæc concreta accidentalialia, non fuit necessum addere, *sine verâ vnione*: vel si hæc per alia verba non excluduntur, absolute tam erit copulatiuus *vestitus* adiectiuè, quàm *Respublica*; quia vera vnio, in quâ sola differt ab albo & aliis concretis accidentalibus, non requiritur ad terminum copulatiuum, imò illi repugnat. Displicet etiam quod immediate additur, scilicet *vestitus* substantiuè esse copulatiuum, eò quòd significet compositum ex homine & vestibus: displicet, inquam, hoc; quia hæc concreta, siue adiectiuè siue substantiuè sumantur, non significant in recto formam, sed subiectum, & in obliquo formam, vt ego infra docebo: ergo *album*, siue adiectiuè siue substantiuè, semper dicit in recto subiectum solum; quare & *tres albi* & *tria alba* dicuntur à solis tribus subiectis, etiam si vnica sit in illis albedo, & non solum adiectiuè verum est dicere, *panis albus est dulcis*, sed substantiuè etiam, *album est dulce*: quod non esset verum, si significaretur *albedo* in recto, quia non potest dici, *subiectum & albedo est subiectum & dulcedo*: ergo *vestitus*, siue substantiuè siue adiectiuè, semper significat in recto solum subiectum, & in obliquo vestes; & consequenter non magis in vnâ quàm in alterâ significatione potest esse aut non esse copulatiuus.

Meliùs ergo & breuiùs à nobis suprà definitus est terminus copulatiuus, qui plura in recto, sed in vnum per accidens aggregata significat. Ex quâ definitione omnia concreta, etiam *vestitus*, & *album*.

bum, visum, &c. excluduntur, quia in recto non significant plura, sed subiectum; formam autem in obliquo, siue adiectiue siue substantiue sumantur.

Vndecimò diuiditur Terminus in *infinitem*, & in *infinitem*. Hic est, qui cum aliquid determinatè negat, nihil tamen determinatè affirmat, vt *non homo, non leo*, qui negant hominem & leonem, nihil tamen præter illos determinatè significant; potest enim de qualibet re, excepto homine, dici *non homo*, vt *Deus est non homo, lapis est non homo*, &c. Vt terminus sit infinitus, requiritur tò non cadere supra Nomen: nam si cadat supra Verbum, non erit nomen infinitum, vt in hac propositione, *Petrus non est homo*; vbi *homo* non est terminus infinitus. Ratio est, quia quando non cadit supra copulam, facit propositionem purè negatiuam: nomen autem infinitum debet aliquid saltem indeterminatè significare, & aliquid determinatè negare; vt in hac propositione, *lapis est non homo*, vbi & negatur, lapidem esse hominem, & affirmatur aliquid esse præter hominem, quod non præstat in purè negatiuis. Vtrum autem Verba possint infinitari, dicam infra Disputatione & Sectione 11. Terminus *finitus* est, qui aliquid determinatè significat, vt *homo, lapis*, &c.

Duodecima diuisio Termini est in *Terminum primæ intentionis*, & in *terminum secundæ intentionis*. Ille est, qui significat rem secundum id quod habet ex se ante intellectum, vt *Petrus, leo*: hic verò, qui significat rem secundum id quod habet ab intellectu, vt *cognitum, intellectum, apprehensum*, &c. de quo Disputatione & Sectione 11. Logica.

Decimatercia diuisio potest esse in *Terminum affirmatiuum, priuatiuum, & negatiuum*. Affirmatiuus est, qui aliquid positiuum & reale significat, vt *Deus, homo, visus*, &c. Priuatiuus est qui significat carentiam alterius rei, in subiecto tamen capaci, vt *cacitas* respectu hominis vel animalis, *tenebra* respectu aeris. Negatiuus, qui significat carentiam formæ in subiecto incapaci, vt *negatio visus* in lapide, *coloris* in Deo vel Angelo.

Dices: Hoc nomen *carentia* nullo modo in hac diuisione includitur, quia neque est Terminus priuatiuus, neque negatiuus, sed genus ad vtrumque. Respondeo, id esse verum. Propterea melius diuideretur in terminum *affirmatiuum*, & *non-affirmatiuum*, seu *significantiem carentiam*. Aduerte hic, terminum *non-affirmatiuum* posse rursus diuidi in *abstractum & concretum*, vt *cacitas cecus, absolutum & connotatiuum*, & ferè in omnes species, quæ præcedentibus diuisionibus hucusque explicatæ sunt in terminis positiuis, vt intuenti patebit.

Vltima diuisio Termini est in *impertinentes & pertinentes*. Impertinentes sunt, qui neque se inferunt, neque sibi repugnant; vt *album, dulce, Musicus, Philosophus*. Pertinentes sunt, qui vel se inferunt, vt *homo animal*: vel sibi mutuo repugnant, vt *rationale & irrationale*. Rursum hi repugnantes, alij sunt *relatiue oppositi*, vt *pater & filius*; alij *priuatine*, vt *visus, cacitas*; alij *negatiue*, vt *visus & non visus*; alij *contrarie*, vt *frigus & calor*.

Rogabis, vtrum *homo albus, homo instus*, sint

pertinentes inter se. Respondeo esse, quia per se vnitur *albedo & institia* cum homine: si verò *albus* comparatur cum *instus*, sunt impertinentes, quia non vniuntur per se, sed per accidens.

SECTIO VI.

De suppositione Terminorum.

Explicatà definitione diuisioneque terminorum, de eorum proprietatibus agendum est, inter quas prima est Suppositio. Supponi aliquid est *poni loco alterius*: vnde terminus supponi in propositione, est, poni in propositione loco alterius. Hic disputant nonnulli, vtrum voces supponantur pro conceptu hominis, an pro ipso homine reali; de quo nos Disputat. xiiii. Logica, num. 29. Hurtadus bene hic probat, voces poni loco conceptuum: etenim quòd non videmus immediatè aliorum conceptus, voces substitui-mus loco illorum; non quia (vt dixit non-nemo) res de quibus loquimur, non possumus habere præsentis: licet enim nosmetipsos præsentis necessariò habeamus, & de nobis loquamur; indigemus tamen vocibus ad disputandum & discurrendum de nobis. Ponitur ergo terminus loco conceptus mentalis, non vt illum significet, sed vt significet rem quam ipsemet conceptus significabat, Petrum vel Ioannem. Vnde Disputat. xiiii. à num. 29. probabo, voces non significare conceptus, sed gerere vices illorum; quòd longè aliud est, à multis tamen in vnum confunditur. Hoc posito, Villalpandus ab Hurtado relatus ibidem, tunc solum putat terminum supponi, quando vera est propositio. Sed hoc reicitur, quia etiam in propositionibus falsis supponitur vox loco conceptus.

Sed dicet fortè aliquis, id verum esse, quando loquens, licet falsum dicat, putat tamen se verum dicere; tunc enim vox respondet conceptui: at quando mentitur, vox illa non supponitur pro conceptu mentis, quia in mente non est talis conceptus: ergo tunc non habet propriam suppositionem. Respondeo, tunc supponi saltem pro apprehensione illius conceptus: quia licet in mente non affirmem illam propositionem, apprehendo tamen totam illam, & volo vt exterius illa verba significant id quod ego haberem, casu quo id mente etiam affirmarem.

Sotus videtur suppositionem definire, vt *ponatur vox loco rei per illam significatæ*. Quia verò etiam voces, vt statim dicemus, pro se supponuntur, Toletus addidit *pro se*, vel *pro suo significato*. Sed vtraque reicitur ex proximè dictis, quia voces non ponuntur loco rerum significatarum, sed loco conceptuum: conceptus autem non ponuntur loco rerum, sed primariò & per se sunt manifestatiui rerum, in quo proprio munere & non emendicato ab obiecto funguntur: obiecta solum gerunt vices cogniti & representati passiue. Ideo sic breuiter definitio suppositionem: *Est positio vocis loco conceptus ad ipsum conceptum manifestandum*. Nec requiro, vt sit intra propositionem; quia etiam in oratione est suppositio, & quidem Logica, quia per se etiam ad Logicum pertinet oratio. vt in definitione & diuisione constat: quòd malè negatur à nonnullis, qui idcirco non bene suppositionem definirunt, vt sit intra

tra propositionem. Et ratio est manifesta; quia etiam possum vocibus conceptus simplices meos declarare, ut cum dico simpliciter *Petrus, Iohannes*: tunc autem illa vox procul dubio supponitur loco conceptus; quare ergo ibi non dabitur suppositio?

Verum debeat dici, *terminus supponitur passivè*, vel *supponit actiue*, quæstio est Grammaticalis. Benè aduertit Sotus, in rigore debere dici passivè: quia tamen iam passim neutraliter accipitur, addit id posse sustineri; quod indignè nonnulli accipiunt, aientes, malam consuetudinem abolendam. Sed si hoc ita est, cur ipsi postea dicunt, *de subiecto non supponente*? tunc enim iam accipitur neutraliter; deberent enim dicere, *de subiecto non supposito*: imò & postea passim vtuntur actiue hoc verbo. Re intellectâ, verbis vtere prout communiter vsurpantur. Iam ad diuisionem suppositionis accedamus.

43 Est ergo suppositio Termini duplex, *materia-
li* alia, quando scilicet terminus supponitur loco mentalis, ad se significandum, vt, *homo est vox*: alia est *formalis*, quando supponitur loco mentalis, ad significandum aliud, vt, *homo est animal*. Suppositio materialis alia est *intrinseca*, quando vox supponitur pro eo quod habet ex naturâ suâ, vt, *homo est vox*: alia est *extrinseca*, quando supponitur pro eo quod habet ex liberâ hominum voluntate, vt, *homo significat hominem*. Suppositio formalis etiam est duplex: alia est *propria*, vt, *Alexander subiungauit orbem suo Imperio*, quia ibi vox accipitur in significatione propriâ: alia *impropria*, quando vox accipitur metaphoricè, vt, *primum videt, Petrus est Alexander*.

Circa suppositionem personalem & simplicem est magna dissensio. Toletus enim & Fonseca simplicem dicunt eam, in quâ terminus intelligitur de immediato significato, vt cum dico, *homo est animal*, vox *homo* significat speciem humanam vt sic, quæ est immediatum significatum: cum vero dico, *homo currit*, significat eadem vox vnum indiuiduum particulare, quod solum medi-
44 atè significatur. Hi Auctores videntur supponere, Vniuersalia esse rationem aliquam abstractam ex parte obiecti ab indiuiduis, quæ immediatè significetur, & quâ mediante postea ipsa indiuidua. In quo principio non benè sentiunt, (vt dicam, cum de Vniuersalibus egero:) ostendam enim, hæc ex parte obiecti nihil esse aliud quàm ipsa indiuidua: iam ergo ex hoc capite corrui tota ea explicatio. Sed abstrahendo ab hac sententiâ, adhuc à nonnullis impugnantur; quia eadem vox vnicui habens immediatum significatum, iam potest accipi simpliciter, iam personaliter; ergo suppositiones hæc non pendent à mediato vel immediato significato. Consequentia est euident. Antecedens verò probatur à P. Hurtado ex Soto, quia hæc vox *Petrus*, quæ solum immediatè significat hoc indiuiduum, si dicas, *Petrus currit*, supponitur personaliter pro eo quod habet secundum suam personam: si verò dicas, *Petrus est indiuiduum subicibile*, non supponitur secundum id quod habet ex suâ personâ, sed secundum quod habet beneficio intellectus; & consequenter supponitur non personaliter, sed simpliciter. Idem est in hac, *homo est animal*, vel, *homo est species*; idem enim vtrobique est significatum, & tamen in primâ est suppositio persona-

lis, in secundâ simplex. Sed Toletus & Fonseca facile antecedens negabunt, dicentque, vocem *Petrus* non posse nisi personaliter accipi: vnde
45 consequenter dicent, in secundo exemplo, quodcumque supponitur pro ratione communi, semper esse simplicem suppositionem. Vnicè ergo reiicienda est hæc sententia, ex eo quod acceptio personalis & simplex locum habet in omnium sententiâ circa vniuersalia; pauci autem ponunt eam rationem abstractam ex parte obiecti, quæ immediatè significetur; non ergo per illam constituitur hæc suppositio simplex vel personalis.

Meliùs igitur cum Soto, Hurtado, & aliis, *suppositio simplex* dicitur acceptio vocis ad significandam rem prout subest secundis intentionibus: v. g. *Petrus est indiuiduum subicibile, homo est species*. hæc enim non habent ex se, sed prout denominantur ab actibus intellectus. *Personalis* verò, quando accipitur vox ad significandum id quod res habet secundum se: vt, *homo est discursus, Petrus currit*. Iam hic potest esse difficultas, an hæc, *Petrus est cognitus*, sit suppositio simplex, an personalis. Ex vnâ parte videtur esse personalis; nam significat Petrum secundum quod habet ex se, quia secundum suam entitatem cognoscitur: aliunde verò videtur simplex, quia esse cognitum habet ab intellectu, non à se. De hac suppositione nihil hi
46 Auctores dicunt: ego eam puto omnino esse personalem, nam *id Petrus*, de quo disputatur, solum significat entitatem quam habet à parte rei; hæc enim sola est quæ cognoscitur. Fateor, prædicatum esse secundæ intentionis, subiectum tamen purè significat entitatem Petri, quam habet à parte rei. At quando dico, *Petrus est indiuiduum subicibile*, non solum *id indiuiduum subicibile* est aliquid secundæ intentionis, sed etiam *id Petrus* significat non solum entitatem Petri, sed & cognitionem, quâ factus est indiuiduum, ita vt ea propositio declaretur hoc modo, *Petrus cognitus tali vel tali modo est indiuiduum*. Vnde ad rationem dubitandi in oppositum respondeo, tunc termini suppositionem esse simplicem, non quando prædicatum, quod de eo affirmatur, significat aliquid ad secundam intentionem pertinens; sed quando ille ipse terminus se habens per modum subiecti, significat non solum rei entitatem vt in se est, sed vt veltitam secundâ intentione, quod non habet vox *Petrus*, quando dico, *Petrus cognoscitur*; *Petrus* enim solum entitatem ipsius, & nihil de cognitione significat, etiam si prædicatum sit secundæ intentionis.

Aduertit hic benè Hurtadus ex Soto, in sup-
47 positione personali vniuersali fieri descensum ad quodlibet indiuiduum in particulari; vt, *homo est animal, ergo Petrus est animal, Iohannes est animal*: item, *omnis homo cognoscitur, ergo Petrus cognoscitur, Iohannes, &c.* Vnde etiam ego infero, quod immediatè antea dixi, *homo cognoscitur*, esse suppositionem personalem; quia fit descensus, sicut in suppositione personali. At in suppositione simplici non fit descensus ad quodlibet indiuiduum; nec enim valet, *homo est species, ergo Petrus est species*. Rationem differentie reddunt aliqui, quia in suppositione personali significantur ea quæ conueniunt à parte rei; in simplici verò ea quæ per intellectum. Hæc tamen ratio nec rem declarat, nec vera est; quia etiam Apostolis Christi
v. g.

v. g. à parte rei conuenit esse *duodecim*, & non per intellectum, & tamen non potest fieri descensus ad quemlibet seorsim hoc modo, ergo *Petrus est duodecim*, & *Ioannes est duodecim*. Facilius ergo & clarius redditur ratio; quia illa suppositio, *homo est animal*, est vniuersalis distributiva, vnde ad quemlibet est descensus in particulari: at in hac, *homo est species*, id *homo* significat collectiue omnes, sicut cum dico, *omnes Apostoli sunt duodecim*; tunc autem non est descensus ad quemlibet Apostolum in particulari & seorsim sumptum. Aduertit tamen Sotus, etiam posse aliquo modo fieri descensum in suppositione simplici, v. g.

48 *homo est species*, ergo *hic homo*, in quantum cognitus *homo*, est *species*. Nonnullus facit hoc esse verum, sed tamen negandum. Ego non video, cur verum negandum, nisi forte sit auditum in confessione. Addit: quia *hic homo*, in quantum *homo*, includit terminos repugnantes; *hic enim homo* dicit claram cognitionem, & in quantum *homo* dicit confusam. Sed & hoc displicet: quia quando dico, *hic homo cognitus in quantum homo*, id *hic homo* non denotat meum conceptum clarum, sed significat naturam hanc indiuiduam, quæ à conceptu confuso postea denominatur vniuersalis, sicut nos infra docebitur hanc esse veram, *hic & ille homo*, (& sic de omnibus) *confuse cogniti sunt vniuersales*: & possum dicere, *hic subditus erit superior, quando eligitur*; quia licet *subditus* & *superior* sint termini oppositi, possunt tamen significare eandem rem sub diuersis statibus, in quo nulla est repugnancia.

49 Aliunde ergo ea doctrina Soti reiicienda est iuxta nostra principia; quia vnum solum indiuiduum etiam confuse cognitum, non facit vniuersale, sed omnia simul: vnde non est descensus ad vnum indiuiduum distributiuè, sed ad omnia simul: Ergo *hic & ille*, & *ille homo confuse cogniti*, sunt *species*, sicut diximus in eà suppositione, *omnes Apostoli Christi sunt duodecim*; bene enim descenditur, ergo *Petrus*, & *Ioannes*, & *Jacobus*, &c. *simul sumpti*, sunt *duodecim*. de quo fuit, dum de materiali vniuersali agemus.

Tandem aduerte, à suppositione simplici posse esse descensum ad quodlibet indiuiduum, etiam distributiuè, cum diuerso tamen predicato; hoc modo, *homo est species*, ergo *Petrus est indiuiduum subtile*, ergo *Paulus*, &c. Item, *animal est genus*, ergo *aliquod animal est species subtile*.

Suppositio personalis alia est essentialis, quando terminus supponitur pro eo quod habet res essentialiter, vt *homo est animal*, & hæc suppositio abstrahit à tempore: alia est accidentaliter, id est, acceptio termini pro eo quod habet accidentaliter, vt, *Petrus peccat*, *Ioannes currit*.

50 Deinde suppositio personalis alia est discreta, seu singularis, id est, acceptio termini singularis pro suo singulari significato, vt, *Petrus currit*: alia est communis, id est acceptio termini communis pro significato communi, vt, *homo est animal*. P. Fonseca, qui (vt supra vidimus) suppositionem simplicem per immediatum significatum explicat, consequenter inuenit aliam mediam inter communem & singularem; nempe absolutam, quando vox & pro mediato & pro immediato significato usurpatur, vt cum dico, *homo est animal*: tam enim significat hominem abstractum, quam quodlibet indiuiduum in particulari; quia

& hoc, & homo abstractus, est animal. Sed sicut Fonseca loquitur consequenter ad sua principia, ita nos consequenter ad nostra, hanc eius acceptioem reiicimus iuxta dicta supra num. 43. Suppositio communis alia est distributiva, id est, pro omnibus suis significatis, etiam seorsim sumptis, vt, *homo est animal*; sonat enim &, *hic homo est animal*, &, *ille homo est animal*, & sic de aliis. Alia est copulativa, id est, acceptio termini communis pro omnibus significatis simul sumptis, vt, *omnes Apostoli Christi sunt duodecim*. Ex quo non licet inferre, ergo *Ioannes est duodecim*, sed, *Ioannes*, & *Jacobus*, & alij simul sunt *duodecim*. Alia est determinata, id est, acceptio termini communis pro aliquo determinato inferiori, vt, *homo currit*, id est, *hic homo vel ille homo currit*. Alia est confusa, id est, acceptio termini communis disiunctim pro inferioribus, pro nullo tamen determinate, vt, *equum requiritur ad equitandum*. Ex quo non licet inferre, ergo *hic vel ille determinate requiritur*, sed solum in confuso. Nonnulli recentiores hic fuse impugnant hanc distinctionem suppositionis *confuse* & *determinate*, quas inquirunt esse omnino idem inter se. Sed quidquid hi dicant, nos eas distinguimus: quia suppositio *determinata*, est acceptio termini ad significandam actionem existentem, quæ non potest esse nisi in determinato indiuiduo, vt, *aliquis homo currit*; huius veritas pendet ex eo, quod Petrus vel Paulus, &c. determinate currat. Suppositio verò *confusa* non significat actionem aliquam determinate existentem, ac proinde in nullo determinate verificatur, vt in hac, *Oculus requiritur ad videndum*; vbi solum explicatur necessitas oculorum ad videndum, quæ necessitas in nullo determinate est; quia quolibet deficiente alter sufficit, vnde in nullo determinate verificatur. Hinc colliges, non posse dari eam confusionem in verbis significantibus actionem determinatam & existentem, vt *vendo, do*: quare falluntur, qui dicunt, hanc esse suppositionem confusam, *triticum venditur*; quia tam determinata est ac *homo currit*, ob rationem proximè assignatam. Vnde de his recentioribus, æquè ex vna suppositione ac ex alia non licere consequentiam determinate ad aliquod indiuiduum in particulari inferre, & quoad hoc esse similes eas duas suppositiones. Ceterum adhuc est alia differentia à nobis assignata, quod, quando dico, *homo currit*, si nullus esset in particulari de quo absolute diceretur *hic currit*, non posset esse vera propositio, vt per se patet; at quando dico, *oculus requiritur ad videndum*, non solum per modum illationis non valet, ergo *dexter requiritur*, sed nec absolute verificatur in dextro, ita vt verum sit, *dexter requiritur*, sicut ibi est verum, *Petrus currit*: & propterea est verum dicere, *aliquis homo currit*. Quæ differentia clarissima est, & amplius declaratur; quia ex illa suppositione non licet descendere negatiue, neque *hic* neque *ille* currit: at in altera, *oculus requiritur*, potest descendere, neque dexter determinate, neque sinister determinate requiritur; ergo. Denique suppositio distributiva communis est duplex, alia completa, id est, acceptio termini pro singulari generum, id est, pro omnibus contentis sub illo nomine, vt, *omne animal est sensuum*: alia est incompleta, id est, acceptio termini communis pro generibus singulorum, id est, pro aliquo indiuiduo.

diuiduo omnium generum, vel specierum, vt, *omne animal fuit in arca Noë*, id est, ex omnibus speciebus animalium fuit aliquod in arca Noë. Aduerte vltimò, suppositionem, cum nihil aliud sit quam significatio termini, esse diuersam secundum diuersum modum significandi, quem termini possunt habere. Vnde hæc suppositio non melius cognoscetur, quam ex modo significandi terminorum; qui modus ex vsu, ex intentione loquentis, ex prædicatis quibus limitantur, dignoscetur, vt, *omnes Apostoli*. Si pro prædicato apponatur *istis*, supponetur distributiue; si verò apponatur *duodecim*, supponetur copulatè.

SECTIO VII.

De ascensu & descensu Terminorum.

ASCENSVS est ab inferioribus ad superiora, descensus est à superioribus ad inferiora gradatim. Per Metaphoram applicatur ad terminos, quia aliquando ex particularibus ad vniuersalia ascendimus, aliquando è contrario ex vniuersalibus ad particularia descendimus. Ascensus igitur definitur: *est à terminis particularibus sufficienter enumeratis, ad vniuersalem progressionem*. Vbi aduerte, ad hunc ascensum requiri, omnia particularia numerari: vno enim solo singulari deficiente, ascensus erit malus; vt si quis, dum Iudas erat inter Apostolos, dixisset, *Petrus & Ioannes & alij nouem sunt predestinati*, nec numerasset Iudam, non potuisset inferre, *ergo omnes Apostoli Christi sunt predestinati*; id autem significatur per particulam *sufficienter enumeratis*. Descensus est, cum à termino communi ad particularia progredimur, vt, *omnis homo est animal, ergo iste homo & ille homo est animal*.

Quot sunt species suppositionis termini communis, tot sunt species descensus ab illo ad particularia, & tot sunt species ascensus à particularibus ad superiora. Verbi gratia, terminus communis supponitur aliquando distributiue; vt, *omnis homo est animal, ergo hic est animal, & ille est animal*; ecce descensum distributiuum: è contrario, *iste & ille homo est animal* (& sic de reliquis), *ergo omnis homo est animal*, est ascensus distributiuus. Terminus supponitur copulatè, vt, *omnes Apostoli sunt duodecim, ergo Petrus & Ioannes & alij simul sumpti sunt duodecim*; ecce descensum copulatum. Quod si propositionem inuertas, *Petrus & Ioannes, &c. simul sumpti sunt duodecim, ergo omnes Apostoli sunt duodecim*, erit ascensus copulatus. Idem est de ascensu & descensu determinato & confuso.

SECTIO VIII.

De proprietatibus alijs Terminorum.

ALTERA Terminorum proprietates est *ampliatio*, & *restrictio*. Ampliatio est extensio termini à minori ad maiorem suppositionem. Pro quo aduerte, quando terminus non extenditur in suppositione nisi ad tempus per copulam importatum, tunc propositionem dico habere statum, & terminum non ampliari. Verbi gratia, *Petrus disputat, & Petrus supponitur*, pro Petro existente tempore præsentis, quod tempus significat vox

disputat. In hac propositione terminus nec ampliatur, nec restringitur. Cum verò à tempore per copulam importato extenditur terminus ad aliud tempus, tunc dicitur ampliari, vt in hac propositione, *homo est animal, & est* significat de præsentis, & tamen *& est* homo extenditur ad omnes homines qui fuerunt, sunt & erunt, imò ad eos qui nunquam exituri sunt.

Hæc ampliatio triplex est; vel quia terminus solum extenditur ad diuersa tempora, vt, *Petrus loquitur*, id est, *Petrus qui nunc est, & postea erit, loquitur*. In hac ampliatio *& est* Petrus non ampliatur quantum ad suum significatum, sed quantum ad tempus. Alia ampliatio est, quando terminus ampliatur quantum ad suum significatum, vt in hoc, *Sancti Deum videbunt, & Sancti* extenditur ad Sanctos qui fuerunt, sunt & erunt. Tertia ampliatio est, quando terminus concretus se extendit ad tempus, & ad formas significatas, vt, *album fuit nigrum*, id est, subiectum, quod modo vel antea habuit albedinem, fuit nigrum.

Hurtadus aliter hanc ampliatioem explicat, scilicet, quando subiectum & prædicatum non coniunguntur pro eodem tempore, secundum totum quod significant, v. g. *iustus peccat*. non coniungitur simul *iustus*, seu *iustitia* cum *peccato*, vnde non facit hunc sensum, *iustus manens iustus peccat*, sed hunc, *ille, qui fuit iustus, iam peccat*. Quæstio est de significatione vocis *ampliatio*. in qua placet Hurtadi explicatio, sed ita, vt & aliorum Summulistarum explicatio supra posita retineatur. Vnde non bene negatur hæc esse ampliatio: *Petrus qui est, & fuit, loquitur*. Moueor, quia veritas propositionis solum requirit, vt Petrus nunc sit: ergo si supponitur pro Petro in diuersis temporibus, verè ampliatur, imò in rigore hæc est propriè ampliatio, quia est ad plura tempora, quam copulæ veritas exigit. Imò si rigorosè velimus loqui, in eâ propositione, quam ex Hurtado retuli, non est propriè ampliatio, quia non extenditur ad plura tempora, quam veritas copulæ requirit; sed copula ad vnum, prædicatum autem ad aliud; ideo ego eam magis propriè dicerem *mutationem* aut *variationem*, quam *ampliatioem*. Sed etsi dicatur ampliatio, non multum errabitur.

Restrictio ampliatioem opponitur, definiturque, est *coarctatio termini, à maiori ad minorem significationem*. Fit id quadrupliciter. Primò, per additionem inferioris ad superiorem, vt, *animal homo, est rationale*; *animal* de se significabat omnia animalia, coarctatur tamen per *& homo*, ad animal rationale tantum. Secundo, per Adiectiui additionem, vt, *homo fortis pugnatur*. Tertiò, per additionem casus obliqui, vt, *domus Regis incensa est*. Quarto, per relatiuum qui, que, quod, vt, *homo, qui in gratia decedit, saluabitur*. Addo ego & Quintum modum additionis per additionem alterius substantiui, vt, *Rex Philippus venit*. Fortè possent hoc modo multæ aliæ restrictiones excogitari; sed res est parui momenti, si non nullius.

Aduerte, bene argui affirmatiue à termino non restricto ad restrictum, vt, *omnis homo moritur*; ergo *homo sapiens moritur, & fortis moritur*, &c. non verò è contrario, *homo fortis pugnatur*, ergo *omnis homo pugnatur*: negatiue verò bene argui à termino restricto ad non restrictum, vt, *ho-*

mo fortis non disputat, ergo non omnis homo disputat; non autem est contrarium à termino non restricto ad restrictum, vt, non omnis homo pugnat, ergo homo fortis non pugnat. hac enim consequentia mala est, vt ex se patet; potest enim homo fortis pugnare non pugnantibus aliis.

Altera termini proprietates est diminutio, id est, additio alicuius dictionis, quā terminus ex se absolute suppositus, supponatur secundum quid, vt, *Aethiops est albus secundum dentes*. Alienatio item est proprietates termini, estque à propria ad improprium significationem translatio, vt, *leo lapis deus, homo pictus*. Nam homo & leo de se significant verum hominem, & verum leonem; per illos autem terminos limitantur ad significandum hominem improprie, & secundum quid. Aduerte, in terminis alienatis non valere consequentiam ab vno ad aliud, v. g. *est leo marmoreus, ergo est leo*, quia leo absolute dictus, supponitur pro leone vero & reali. Item neque est contrarium, *est leo, ergo leo marmoreus*. Ratio est, quia isti duo termini inter se sunt omnino disparati.

Appellatio est applicatio formalis significati vnus termini ad significatum alterius, vt, *homo est sapiens, & sapiens applicat suum formale significatum termino homo*, quem denominat sapientem. Hac appellatio idem est ac prædicatio, quia omne prædicatum denominat suum subiectum: estque duplex, alia formalis, quando vnus terminus denominat formale significatum alterius, & formaliter, vt, *homo est iustus; materialis alia, quando terminus denominat significatum materiale alterius, vt, Musicus est Philosophus*, quā propositione solum denotatur, subiectum materiale Musice esse etiam Philosophiæ. Aduerte hic, ex coniunctione duorum Adiectiuorum, vel etiam ex vno solo oriri, non raro æquiuocationem circa sensum propositionis (de quā nonnulli Summulistæ sine fine disputant;) verbi gratiā, *hic est magnus studiosus*: potest enim Adiectiuum magnus coniungi prædicato ipsi, & tunc facit ipsum sensum directum, esse cum magnum in studiis. vel potest disparatè cum prædicato connecti, & cadere supra subiectum, quasi diceret, *hic magnus est studiosus*, quæ explicatio etsi vt-cumque possit sustineri, est tamen violenta, & contra Grammaticæ regulas. quando enim Substantiuo adheret Adiectiuum, ab illo afficitur, facitque vnum sensum: vt si dicam, *Petrus est bonus Philosophus*, nullus intelliget, *Petrus est in se bonus*; & item, *est Philosophus*, licet parum de Philosophicis sciat. Sed hæc propositiones ioci causā afferuntur, nec requirunt tantam regularum multitudinem, vt dignoscantur, prout nonnulli tradunt; ex tono enim, quo proferuntur, & ex circumstantiis facillimè dignoscuntur.

SECTIO IX.

De mutua prædicatione & multiplicatione Terminorum.

Res hæc, etsi ad quæstionem de solo ferè modo loquendi pertineat, est tamen ad multas materias tam Philosophicas quàm Theologicas valde necessaria. Ideo hic eam volui exactè semel explicare, quia video in hoc multis sæpè minus consequenter discurrentes.

Duo ergo sunt genera Terminorum, aliud eorum, qui res in abstracto significant, vt, *albedo, ingredo, Dentes, personalitas*. In his nulla est difficultas: tunc enim inuicem possunt prædicari, quando realiter significatum vnus, est idem cum significato alterius; tunc verò non, quando realiter distinguuntur. Qui autem distinguuntur, qui non, non potest hic decidi; pertinet enim ad scientiam illam, cuius sunt termini de quibus disputatur. Similiter tunc hi termini multiplicantur, quando res significatæ multiplicantur. Cum autem tunc res significatæ vnica sit, nulla est difficultas in dignoscendo, quando terminus possit multiplicari, quando non, quando identificari, quando verò distinguui. Aliud genus terminorum est, qui rem in concreto seu connotatiue significant, id est, qui duo significant, vnum per modum subiecti, aliud per modum formæ, vt, *homo, album, iustus, &c.* Et in his est magna difficultas, quid significant primario, subiectum, an formam; & quid requiratur ad hoc, vt hi multiplicentur. Nonnulli censent, nomina Numeralia coniuncta Substantiis concretis, (nam de abstractis, vt dixi, nulla est difficultas) multiplicare formale & materiale: exempli gratiā, hoc nomen *Deus*, cui ideo non potest apponi numerus ternarius, ita vt dicantur tres dii, etiam si sint tres personæ, quia non sunt tres naturæ diuinæ. Ceterum, hi Auctores falluntur euidenter: hoc enim nomen *persona* est concretum Substantiuum, & tamen nomen Numeralis illi adiunctum, non multiplicat formale & materiale illius significatum; aliàs, dum dicuntur tres diuina personæ, etiam multiplicaretur diuinitas, quæ est materiale illius significati; quod esset hæreticum. Item, non possent dici tria alba substantiue, si in tribus subiectis vnica tantum esset albedo: quod esse falsum, ex dicendis constabit. Rem hanc sic facillè intelliges, Primo, si supponas, significari in recto, idem esse, ac in Nominatiuo; in obliquo verò, idem esse ac in alio casu. Secundo ego addo, quid in Nominatiuo, vel in alio casu significetur, debere ex propositionibus aliis clarioribus æquipollentibus dignosci: & ex affirmationibus vnus de aliis, quæ ab omnibus, vt veræ admittuntur. Verbi gratiā, hæc est verba, *Petrus est albus*. Inde infero manifestè, nomen *albus* in recto solum dicere subiectum: nam si etiam diceret albedinem, esset idem *albus*, quod subiectum & albedo: non potest autem dici, *Petrus est subiectum & albedo*, quia Petrus nec partialiter est albedo; ergo *albus* solum dicit subiectum in recto, albedinem in obliquo, tamquam si dicerem, *albus est subiectum, vel, habens albedinem*, quod bene dicitur de Petro, estque propositio æquiuocalis illi, *Petrus est albus*. Idem est, quando dico, *album est dulce*: *dulcedo* enim & *albedo* non possunt vilo modo in recto inuicem prædicari, *albedo est dulcedo*, aut è contrario: bene autem dicitur, *subiectum albedinis, est subiectum dulcedinis*. Inde euidenter infero, vocem *album* sic explicari, est subiectum albedinis.

Hac regulā euidenti suppositā circa affirmationem vnus concreti de alio, aut abstracti de concreto, Dico, tunc eam esse veram, quando rectum vtriusque est idem realiter, siue alia, quæ in obliquo significantur, sint idem inter se, siue distincta, siue opposita. Ideo non potest dici, *ho-*

mo est *iustitia*, quia *iustitia* significat in recto ipsam iustitiam accidentalem, quæ non est idem cum homine, quem vox *homo* significat in recto; neque item potest dici, *iustus est iustitia*, propter
 64 eandem rationem: potest autem dici, *homo est iustus*, & *iustus est sapiens*, etiam si iustitia nec cum sapientiâ, nec cum homine identificetur; quia in his propositionibus non significantur in recto illæ formæ, sed subiectum illarum: est autem idem subiectum iustitiæ quod sapientiæ, etiam si hæc inter se non sint idem. Hæc circa affirmationem eorum terminorum inter se, clarissima & certissima sunt. Circa multiplicationem concretorum hinc etiam evidenter colligitur resolutio. Sicut enim, ut dicatur *iustus* de Petro, attenditur, an rectum utriusque sit idem; ita ut de concreto prædicetur numerus duo, tria, quatuor, solum est attendendum, an id quod dicitur in recto, sint duo, tria, an unum tantum; & tunc noscitur multiplicatio. Si enim quod dicitur in recto, multiplicatur, absolute nomen multiplicatur: si verò rectum non multiplicatur, nec etiam nomen. Ratio huius, explicatis terminis, est evidentissima; primò, quia si *album* est idem quod *habens albedinem*, ergo tria alba erunt tria habentia albedinem: sed si qui habent, sint tres, etiam si res habita sit una, sunt tres habentes, seu tria habentia albedinem, ut per se est evidens: è contrario autem, etiam si *albedo* sit multiplex, si tamen qui eam habet, unus est, præcisè erit unum habens albedinem; ergo unum album: ergo multiplicatio horum nominum solum pendet à multiplicatione eius quod in recto significant.

65 Sic licet Philippus Hispaniarum Rex habeat potestatem diversam in plura Regna, non tamen potest dici esse tres Reges: at verò è contrario si respectu eiusdem Regni tres persone haberent eandem Regiam iurisdictionem, possent dici tres Reges. Hinc etiam constat, quomodo in divinis loquendum. Cum enim vox *Deus* significet in recto naturam divinam, in obliquo verò personalitates (sonat enim, *natura divina in supposito*) etiam si supposita sint tria, quia tamen natura est una, non possunt dici tres dii; sicut nec possunt dici tres naturæ divinas in supposito, sed una in tribus suppositis: è contrario verò, quia persona dicitur in divinis in recto suppositum, in obliquo verò naturam (sonat enim, *suppositum in naturâ*) licet natura sit una, quia suppositum est triplex, ideo possunt dici tres persone, id est, tria supposita in una naturâ, seu tres relationes & personalitates in una naturâ.

66 Quod si roges, unde sciam, quæ nomina in recto significant subiectum, in obliquo formam; Respondeo primò, omnia concreta accidentaria significare in recto subiectum, & in obliquo formam, siue adiectivè, siue substantivè sumantur. In quo aliqui minus consequenter loquuntur: nam sicut dicitur, *album est dulce*, ita substantivè dicitur, *album est dulce*. quod est argumentum supra factum ad probandum solum subiectum dici in recto. Unde eodem modo de multiplicatione, ac mutuâ prædicatione Substantivorum ac Adiectivorum discurrendum est; quod ab istis negatur.

Secundò respondeo, nomina concreta substantiva ex naturâ & suppositivitate, dicere in recto naturam, in obliquo verò personalitatem vel sub-

sistentiam (loquor in suppositis purè creatis.) Ratio est manifesta ex æquipollentibus: quia benè dicitur, *homo constat animâ & corpore*; at non benè dicitur, *substantia humana constat animâ & corpore*: neque item benè dicitur, *natura & substantia humana constant animâ & corpore*; ergo *homo*, de quo etiam idipsum affirmatur, solum significat in recto naturam humanam. Idem est de equo, &c. Similiter benè dicitur, *homo discurret*; at non benè, *substantia discurret*, vel *natura & substantia discurrent*; sed *natura humana habens substantiam* discurret: ergo *homo* solum significat in recto naturam humanam, in obliquo verò personalitatem.

Obiicies: Dicitur benè, *homo constat substantiâ*, at non benè dicitur, *natura constat substantiâ*, ergo in eâ voce *homo* non significatur in recto sola natura. Hoc argumentum patitur etiam instantiam in concreto accidentali: benè enim dicitur, *album constat albedine*: at subiectum non constat albedine; ergo album non dicit in recto solum subiectum. Respondeo ergo, quod *homo* ita significare naturam, ut simul significet in obliquo substantiâ. Unde benè dicitur, *homo constat substantiâ*, quia non constat solum significat componitur: homo autem componitur substantiâ, etiam si eam dicat in obliquo; & similiter subiectum substantiæ, seu natura habens substantiam, procul dubio dicit substantiam, etiam si eam solum dicat in obliquo; & *album* dicit albedinem, & dulcedo dulcedinem: ergo ex eâ propositione non inferitur, substantiam dici in recto.

Dixi supra, in suppositis purè creatis: nam in Christo Domino aliter videtur discurrendum, aliquando scilicet in illo vocem *homo*, seu *hic homo*, significare in recto solam naturam, aliquando solum suppositum divinum. Quod evidenter ostendo ex diversis propositionibus, quæ à Fide docentur, verbi gratiâ, *hic homo mortuus est*: tunc enim non significatur in recto suppositum divinum, quia non potest verè dici, *suppositum divinum mortuum est*, nisi summum per communicationem idiomatum, (de quâ iam non agimus:) propriè autem dicitur, *hic homo comedit*, non dicitur, *suppositum comedit*; ergo tunc vox *homo* significat in recto solam naturam humanam. Idem est in his propositionibus, *hic homo constat animâ & corpore*, quod de supposito non potest dici. Alia verò sunt propositiones, in quibus è contrario in recto solum significatur suppositum, ut quando dico, *hic homo est Deus*, non potest in recto significari humana natura, quia de eâ nullo modo verum est dicere, neque partialiter, *est Deus*, ergo ea neque partialiter tunc significatur in recto. Item, quando dico, *Christus est ab æterno*: nam de naturâ humanâ non potest vlllo modo dici, *est ab æterno*, ut per se est notum; ergo in aliquibus propositionibus natura dicitur in recto, in aliquibus solum suppositum. Ratio potest esse, quia natura Christi non sustentatur ab alio subiecto, sicut nec ipsum suppositum: unde utrumque est aptum, ut per se & in recto significetur; at in supposito purè naturali: quia natura sola per se stat, personalitas, verò vel substantia semper adiacet: ideo quodcumque nomine concreto utrumque significatur, semper ponitur in recto sola natura, in obliquo verò substantia. Quod etiam verum est in hoc nomine *suppositum*, vel *persona*: dicitur enim

enim benè, *homo est persona humana*, non autem benè dicitur, *homo est personalitas*, aut *natura humana est personalitas*: ergo *homo* & *persona* idem significant in recto in creatis. In Deo autem non ita, ut paulò antè dixi. Differentiam etiam possumus assignare eandem, quam paulò antè; quòd in diuinis tam subsistentia est substantia per se, quam ipsa natura, ideoque quælibet potest diuersis nominibus significari in recto: at in humanis semper subsistentia est modus receptus in naturà, ideoque semper in omnibus concretis naturalibus significatur natura in recto, & subsistentia in obliquo.

70 Ex his colligo, vocem *homo* vel *persona* in creatis multiplicandam, si eadem subsistentia creata poneretur in tribus naturis (per possibile vel impossibile) & tunc dicendas multas personas, quia essent multæ naturæ habentes personalitatem; hoc autem significat vox *persona*. Quòd si è contrario in unicà naturà Deus poneret tres subsistentias, non esset nisi vnicum suppositum, seu vnicà persona, sicut vnicum subiectum cum multis albedinibus præcisè est vnicum album; at in diuinis, si Verbum assumeret tres naturas, solum esset vnicà persona; si verò Pater & Filius & Spiritus sanctus eandem assumerent naturam humanam, essent tres personæ, imò & tres homines, quia (ut paulò antè dixi) vox *homo* significat frequenter in recto solum suppositum.

Aduerte primò, non esse idem, *significari de formali*, & *significari in recto*: quia *album* significat de formali albedinem, & eam significat in obliquo; significari enim de formali, est esse for-

malis significatam à qua vox deriuatur, ut *album* ab *albedine*, *dulce* à *dulcedine*, &c. In recto verò, est significari in Nominatiuo casu, ut dixi: ad prædicationes verò & multiplicationes non sunt consideranda quæ de formali dicuntur, sed quæ in recto, propter hucufque dicta, quod à paucis benè distinguitur.

Aduerte secundò, aliqua etiam nomina abstracta habere significatum in recto & in obliquo, ea scilicet, quæ significant naturam compositam, ut *humanitas*, & *natura humana*; in quibus quia dantur partes quæ sunt æqualiter subiectum vnionis, & datur vnio quæ recipitur, significantur in recto ambæ partes, vnio verò in obliquo. Sed dices: Hæc est vera, *natura humana discursiua*, & non est verum, *materia discursiua*; ergo nomine *natura* non significatur in recto *materia*. Respondeo, eam propositionem in rigore esse falsam, per figuram tamen accipi ibi totum pro parte, id est, naturam totam pro animà quæ propriè discursit. Hinc autem non inferitur, verè nomine *natura* non significari in recto etiam materiam primam: neque enim benè dicitur, *natura humana est materia sub animà rationali*, aut è contrario, *est anima rationalis in materià*; benè autem dicitur, *natura humana est materia*, & *anima cum vnione inter se*, vbi vtrique pars in recto, vnio verò dicitur in obliquo.

His videtur exactè tota doctrina de recto & obliquo, & de mutua prædicatione in genere, explicata. Nam, quæ sit prædictio formalis, quæ materialis, dicitur alibi: pro quo etiam hanc doctrinam oportet benè percipere, ex eà enim cetera faciliè intelligentur.

DISPUTATIO SECVNDA.

De Oratione & Propositione.

PRIMA elementa, quibus conflatur oratio seu propositio, sunt Termini, non tamen soli; requirunt enim Verba quibus coniungantur. Hi termini ferè semper sunt Nomina: ideo, ut facilius quæ de Oratione & Propositione dicitur sumus, percipiantur, nonnulla de Nomine & Verbo præmittimus.

SECTIO I.

De Nomine, Verbo, & Oratione.

NOMEN definitur ab Aristotele, *vox significativa ad placitum sine tempore*, cuius nulla pars separata significat, finita & recta. Per rò vox excluduntur à ratione Nominis termini mentales, & scripti, qui non sunt voces: per *significatiua ad placitum* excluduntur voces non-significatiuæ, ut *blatri*, item voces naturaliter significantes, ut gemitus animalis, qui significat naturaliter dolorem. *Sine tempore*; id est Nomen, non significat actionem aliquam exerceri in tempore, quo differt à Verbo. Cuius nulla pars per se significat, id est, non componitur ex partibus actu significantibus finita, ut excludantur termini infiniti, ut *non homo*, *non leo*. *Recta*, ut excludantur casus obliqui à ratione Nominis: videtur enim Ari-

stoteles censere, solum Nominatiuum esse Nomen.

Contra hanc definitionem, & omnes eius particulas acriter inuehitur nonnullis hic, tum quia plura Nomina constant partibus significantibus actu, ut *proconsul*, *respublica*; tum quia termini infiniti, & casus obliqui sunt propriè Nomina, quod & ego ostendam Disputat. xiii. Logices num. 43. Quare ipse definit ex Antonio Nebriſensi Nomina *esse voces declinatas per casus*. Quòd si illi obiciat, aliqua esse Nomina indeclinabilia, ut *cacoëthes*; Responder, Nomina hæc habere omnes integros casus, et si desinentes eodem modo, sicut *gelu* & *veru* sunt Nomina declinabilia, etiam in singulari, licet non habeant differentes terminationes: & apud Hispanos Nomina in singulari habent omnes casus limiles, & similes etiam in plurali, nec tamen ideo sunt indeclinabilia. Idem dicit de *cacoëthes*, & similibus.

Hæc definitio non patitur difficultates quas Aristotelica; nisi tamen aliqua illi addantur, videtur sustineri non posse. Dicit enim quis, ex eà sequi, *blatri* & alios terminos non-significatiuos, imò & omnes voces, etiam Verba, esse Nomina, quod falsum est. Patet sequela: quia *blatri*, verbi gratià, est vox declinata per casus, ergo & Nomen. Patet antecedens; & in primis *blatri* esse vocem, non dubium; deinde declinatam per casus,

sus, inde patet: nam ideo per te *cacœthes* declinatur per casus, quia potest poni cum Verbis ex genibus varios casus; sed similiter potest poni *blētri*: dicitur enim, *blētri est vox*; ecce *blētri* in Nominatio. Deinde dicitur, *proprietas blētri est, posse significare*; ecce *blētri* in Genitio. Item, *credo, blētri esse vocem*; ecce in Accusatio, & sic de aliis casibus; ergo *blētri* est vox declinata per casus, non minus quàm *gelu*; ergo est Nomen. Quod verò & idem sequatur de Verbis, sic probetur: quia potest dici, *amo significat amare*; ecce *amo* in Nominatio: *credo, amo significare amare*; ecce in Accusatio: ergo *amo* est etiam Nomen. Quod si dicas, has omnes voces esse Nomina, siue significatiue sint, siue non; contra, ergo superflua est in definitione particula illa, *declinata per casus*. Patet, quia nulla est vox, quæ hoc modo non declinetur per casus.

4 Propter ad delendum diceret quis huius definitioni, quod sit vox significatiua, ut per hanc particulam excludantur *blētri*, & alia nihil significantia. Addendum etiam, *sine tempore declinata per casus*, ut & Verba excludas, quæ significant cum tempore. Adhuc tamen manet tota difficultas superposita; quia sequitur, Aduerbia & Propositiones esse Nomina, sunt enim voces significantiue & declinatæ per casus eodem modo quo supra dixi de *blētri* & de Verbis; ergo quia addita fuit ea particula significatiua & sine tempore, solum excluduntur Verba, & Voces non-significatiue à ratione Nominis; ceteræ verò voces manebunt, sicut in eâ definitione, *Nomen est vox declinata per casus*. Propter hoc puto, eam definitionem ex Nebrissenfi bonam esse. Ad obiectionem autem supra contra illam factam respondeo, *blētri* & alias voces non propriè declinari per casus, licet possit dici, *blētri est vox, essentia blētri est esse sonum*, &c. ubi iam videtur declinari; hoc tamen est impropriè, & secundum quid habere casus: semper enim subintelligitur ibi aliud Nomen hoc modo, *hæc vox blētri est sonus, huius vocis blētri proprietas*, &c. ubi nō tam *blētri*, quàm hæc vox declinatur. In *cacœthes* autem, & in aliis, *veru*, *gelu*, &c. propriè, sine vllâ voce subintellecta, dicitur, *gelu est, magna est vis gelu*, &c. non minus ac dicitur, *homo est, magna est vis hominis*. Ergo est propriè vox declinata per casus, licet omnino similes. Bene ergo ea definitio & complectitur omnia Nomina, & reliqua excludit. Non ergo necessum est ei addere eas alias particulas significatiua, & sine tempore; eo enim ipso quod propriè declinetur, debet aliquid significare, & non supponi pro se. item debet esse sine tempore, quia casus non significant tempus.

5 Sed contra hoc vltimum obieciens, aliqua esse Nomina, quæ significant tempus; ut *hora*, *annus*, *mensis*, item *prandium*, *cœna*; significant res ut exercitas in aliquâ differentiâ temporis in meridie & sub vespere. Respondeo, Etiam si hæc Nomina significant tempus, non tamen illud consignificare; quia nec affirmatur, nec negatur, verum de facto detur vel data fuerit cœna, utrum de facto existat vel extiterit mensis, & sic de reliquis.

An Nominatiuis differat specie ab aliis casibus, & Adiectiua à Substantiuis, quæstio est parui momenti. Vno verbo dico de Adiectiuis &

Substantiuis, tunc differre, quando res significata est specie diuersa, ut *Petrus* & *albus*, quia *albus* connotat albedinem, quam non connotat *Petrus*; vel quando habet diuersum modum significandi, ut *homo* & *rationalis*. nam licet idem significant, supponuntur tamen pro diuersis specie conceptibus; ideoque & ipsæ voces in se sunt diuersæ. Ex eo autem præcisè, quod vnum sit Substantiuum, aliud Adiectiuum, non est differentia specifica, ut inter *album* & *albus*. Vtrum autem Participia sint propriè Nomina, rectè Hurtadus affirmat, quia abstrahunt à tempore: nam licet *amans* videatur aliquid de præsentis significare, nihil tamen affirmat absolute, & potest omni tempori aptari, *Petrus fuit amans, erit amans*, &c.

Verbum definitur ab Aristotele, est vox significatiua ad placitum cum tempore, cuius nulla pars per se significat finem & recta, & est eorum, quæ dicuntur, nota. Hæc definitio differt à definitione Nominis per *non cum tempore*; quia Verbum debet consignificare tempus, ut *amo* præsens, *amavi* præteritum. Item differt per *non est eorum, quæ dicuntur nota*, hoc est, est copula & vnio, quia per Verbum prædicatum vnitur subiecto.

Hæc definitio, quoad particulas in quibus incidit cum definitione Nominis, eandem patitur difficultates; ideo ab aliquibus ex Nebrissenfi definitur Verbum esse vox coniugata per tempora. Quod si obiecias, hanc definitionem potius esse Grammaticam, quàm Logicam; respondent benè, Logicam, ut agat de construendis externis argumentis, egere notitiâ vocum, quæ ad Grammaticos pertinent; vnde non mirum, si ab eis definitiones Nominis & Verbi accipiat.

Aduerte Primò, etiam si Verba non habeant differentes terminationes, si tamen cum iisdem significant varia tempora, absolute esse voces coniugatas per tempora, sicut in simili diximus de Nominibus.

Aduerte Secundò differentiam inter Nomina & Verba, quod illa infinitantur; ut cum dico, *non homo*: excludo enim hominem, & affirmo aliquid aliud. At Verba, etsi potuissent infinitari, si hominibus placuisset, ut scilicet, *Petrus non currit*, significaret idem ac *facit aliquid*, quod non est currere; de facto tamen non infinitantur, sed præcisè sumuntur negatiue *non currit*; negatur enim cursus, nihil verò aliud affirmatur. Rationem huius non video, nisi quia sic voluere Maiores. Dicunt aliqui id factum, ut vitaretur confusio cum propositione purè negatiua. Sed numquid aliunde hæc confusio vitari non potuit? Si ad purè negandum vterentur particulâ *non*, ad infinitandum verò particulâ *ne*; vel è contrario aut præponendo vel postponendo negationem Verbo, facerent distinctionem. Sit ergo sola pro ratione voluntas.

Oratio definitur à nonnullis, est vox significatiua ad placitum, cuius partes per se sunt significatiue. Non placet; confundit enim Orationem cum Termino complexo, *homo doctus*, verbi gratiâ. Ego orationem definio cum Hurtado supra Sectione 11. & aliis modernis: Oratio est vox significatiua ex Verbo & Nomine inter se congruentibus. ut, *ego venirem, surge Petre, Antonius occidit Franciscum*. Dixi, Nomen & Verbum debere inter se congruere: quia si dicerem, *ego occiderunt*, non

facierem orationem, quia non congruit ego cum occiderunt.

- 8 Hæc Oratio alia est imperfecta, constans Verbo imperfectè significante, vt, *si ego venirem*: alia est perfecta, vt, *fac hoc, ego veni*, &c. Oratio perfecta alia est enuntiativa, id est affirmans vel negans aliquid, vt, *Petrus legit, Ioannes non est iustus*: & hæc alio nomine dicitur *iudicium* siue *propositio*. Alia est non-enuntiativa, id est, nihil affirmans vel negans, vt, *fac hoc, ne facias illud*. De hac, quia non pertinet ad Logicam, nihil amplius occurrit dicendum; ad Propositionem veniamus.

SECTIO II.

Propositio, & quæ eam concernunt, explicantur.

PROPOSITIO ab Aristotele definitur in ordine ad veritatem & falsitatem, hoc modo: *Est oratio verum vel falsum significans*. Sed hæc sunt proprietates illius, idè non est definitio essentialis. Melius ergo cum Conimbricensibus & aliis definitur: *Est oratio aliquid affirmans vel negans*. Adhuc tamen non videtur omnino exacta, quia traditur per disunctionem, scilicet *affirmans vel negans*, quod est vitium definitionis, etiam si aliquando propter materiæ difficultatem toleranda: in præsentem autem potest faciliè vitari, si dicamus, *propositio est actus intellectus indicativus*. Video, si rogetur quid sit *indicare*, tunc debere tradi definitionem cum disunctione, id est, *oratio affirmans vel negans*: vnde non iudicarem inconueniens, eam disunctionem in definitione propositionis admittere, quam tandem in vltiori explicatione eiusdem, & illius particulæ *actus indicativus* tradere debemus.

In hac propositione quatuor possunt reperiri, *materia, forma, quantitas, & qualitas*. Materia propositionis est *connexio quam habet prædicatum cum subiecto*: quæ cum triplex sit, triplicem habet propositio materiam. Alia est *naturalis*, cum prædicatum necessariò conuenit subiecto, vt, *homo est animal*: alia *impossibilis*, quando prædicatum repugnat subiecto, vt, *homo est irrationalis*: alia *contingens*, cum prædicatum contingenter conuenit subiecto, vt, *Petrus legit*. Hæc materiæ possunt vltèriùs subdiuidi, quia *naturalis* alia est *essentialis*, vt, *homo est rationalis*: alia est *merè naturalis*, vt, *homo est habens intellectum*. (pono nunc, illum distinguere) *ignis est calidus*. Item alia est *contingens naturaliter*, vt, *homo currit*: alia est *contingens supernaturaliter*, vt, *homo saluabitur*.

Forma propositionis est Verbum, seu copula prædicati cum subiecto: quia cum propositio sit quoddam ens compositum, cuius forma est vnio, idè Verbum, quod vnit prædicatum cum subiecto, dicitur forma illius.

- 10 Quantitas propositionis est coarctatio vel extensio principalis subiecti; estque quadruplex: vel *vniversalis*, quando subiectum vniuersale afficitur signo vniuersali, vt, *omnis homo currit*: vel *particularis*, quando subiectum vniuersale afficitur signo particulari, vt, *aliquis homo currit*: vel est *indefinita*, quando subiectum vniuersale nullo afficitur signo, vt, *homo est animal*: vel *singularis*, quando subiectum est terminus singularis, vt, *Dens est bonus, Petrus saluabitur*. Obserua Pri-

mò, ad quantitatem propositionis non attendi quantitatem prædicati, sed subiecti. Vnde hæc est vniuersalis, *omnes tres persone diuine sunt Deus*, etiam si terminus *Deus*, qui est prædicatum, sit singularis. Item, non attendi quantitatem rei significatæ in obliquo ex parte subiecti, & minùs principaliter, vt, *omnes subditi Regis sunt Catholici*; *Regis* intrat in obliquo ex parte subiecti, ac proinde etiam si sit singularis, propositio tamen non est particularis, sed vniuersalis à significato in recto *omnes*. Obserua Secundo, propositionem indefinitam in materiâ contingenti æquialere particulari, vt, *homo currit*, id est, *aliquis homo currit*: in necessariâ verò æquialere vniuersali, vt, *homo est animal*, id est, *omnis homo est animal*.

Qualitas propositionis dicitur eius affirmatio 11 & negatio: in quo est abusus vocis; nam *qualitas* significat accidens subiecti, vt in prædicamento de Qualitate dicemus; at negatio & affirmatio est ipsa essentia propositionis; ergo improprie dicitur *qualitas propositionis*. Melius dicitur eius *qualitas veritas & falsitas*; quia hæc non est essentialis propositioni, vt infra ostendam Disputat. XIV. Logicæ, à num. 10. In quo hic nonnulli recentiores, non attendentes quid postea dicturi essent, probant & approbant, veritatem & falsitatem esse qualitatem veram propositionis; idque negant de affirmatione & negatione, quia hi secundi conceptus idemificantur cum propositione: postea verò in libris de Animâ docent, tam esse essentialem propositioni veritatem, quam affirmationem.

Propositio *affirmatiua* illa est, cuius principalis copula est affirmatiua, siue habeat aliam copulam minùs principalem negatiuam, siue non, vt in hac propositione, *qui non peccant, saluabuntur*, quæ est affirmatiua, etiam si habeat copulam negatiuam, verbi gratiâ, *qui non peccant*: è contrario verò propositio *negatiua* ea est, cuius copula principalis est negatiua; etiam si habeat aliquam affirmatiuam, vt in hac, *qui in peccato decedunt, Deum non videbunt*, quæ est negatiua, etiam si habeat affirmationem illam, *qui in peccato decedunt*.

In materiâ naturali omnis propositio affirmatiua est vera, vt, *homo est animal, leo est rugibilis*; negatiua verò falsa, vt, *homo non est animal*: in materiâ impossibili omnis negatiua est vera, vt, *homo non est lapis, leo non est equus*; omnis verò affirmatiua falsa, leo est equus, *homo est lapis*: in materiâ contingenti tam affirmatiua quam negatiua iam est vera, iam falsa, verbi gratiâ, modo est verum dicere me sedere, paulò post erit falsum.

SECTIO III.

Propositio diuiditur.

ALIA est propositio *simplex*, quæ semper est categorica & absoluta, in qua vnicum Verbum connectit prædicatum cum subiecto, vt, *Petrus est doctus, Paulus sedet*, &c. alia est *composita*, quæ duobus Verbis constat, vt, *si Petrus uenerit, ego enim adibo; Petrus & Paulus currunt*. De simplici nihil amplius occurrit dicendum. Composita verò seu hypothetica quadruplex est: alia, quæ constat ex duabus categoricis unitis Coniun-

ctione

atione & vt, *Petrus currit, & Paulus orat.* Ad hanc reducitur hæc, *Petrus & Paulus currunt*, quia habet formaliter duo subiecta: hæc verò, *omnis homo currit*, non est formaliter composita, quia formaliter solum vnum subiectum habet, est virtualiter sit composita, quatenus æquiualethiis, *Petrus currit, & Ioannes currit*, &c. Alia est causalis, vt, *quia Petrus currit mouetur*. Alia propositio composita est *conditionalis*, quæ constat daabus propositionibus categoricis vnitis signo conditionali, vt, *si Petrus currit mouetur*. hæc non requirit, vt conditio inferat necessarium effectum; sufficit enim, si hic & nunc coniungantur, & habeant inter se aliquem ordinem, vt verbi gratia, *si veneris ad me, dabo tibi librum*, quæ non petit vt necessario inferatur datio libri ex aduentu alterius; id enim in causali solâ requiritur, quod expresse docuit Sotus, cuius verba refert Hurtadus Disputat. III. §. 11. vbi aperte concedit Deo scientiam harum conditionalium contingentium; quam doctrinam postea, idè forè, quia ab Auctoribus Societatis illustrata est, acerrimè nonnulli insectati sunt. Sed de his alibi.

Difficilis est, an etiam sit *conditionalis* propositio, quando merè se habet disparatè conditio cum effectu, vt, *si Petrus dormit, ego aegroto*. Respondet, in modo exteriori esse *conditionalem*, semper tamen esse *falsam*, licet vtrumque ita contingat, quia per *si* innuitur aliqua connectio, quæ cum in hoc casu non sit, semper est *falsalis* propositio. Aduerte tamen, hanc connectionem non debere esse tantam, vt necessario & determinatè inferatur ex conditione alter effectus, vt paulò antè dixi contra nonnullos ex Soto.

14 Alia est *disiunctiua*, quæ constat duabus propositionibus categoricis vnitis signo disiunctiuo, vt, *Petrus legit, vel dormit*. Aliam inuenio compositam quæ in his quatuor non comprehenditur, vt hæc, *qui venerunt huc, occisi sunt; qui legunt librum, est Franciscus*. Hanc vocarem *expositoriam*, quia per vnâ propriè exponitur subiectum alterius, vt cum dico, *qui legit, est Franciscus*. ecce per hanc secundam explicio quis sit qui legit, affirmando eum esse Franciscum. sed res nullius est momenti.

Materia propositionis hypotheticæ est triplex, sicut & categoricæ, *naturalis, impossibilis, & contingens*. Materia propositionis hypotheticæ non determinatur ex materia cuiuslibet propositionis seorsim, sed ex eo quod principaliter affirmatur vel negatur per propositionem: quare hæc erit de materia necessaria, *si Petrus currit mouetur*: est enim necessaria connectio inter cursum Petri, & eius motum, etiam si Petrum currere & Petrum moueri, sit contingens.

Forma propositionis hypotheticæ est copula, quæ ambæ propositiones inter se connectuntur, quæ est quintuplex, *si, &, vel, quia, quis vel qui*. Ratio est; nam per has notas, seu copulas propositio sit hypothetica, cum per illas vniantur categoricæ propositiones: vno autem partium formaliter constituit compositum.

Quantitas propositionis hypotheticæ est, quæ inuenitur in vtraque categoricâ: vnde si vtraque sit vniuersalis, vt in hac, *omnis homo est animal, & omne animal est sensitiuum*, propositio hypothe-

tica erit vniuersalis: si verò è contrariò vtraque sit particularis, vt, *aliquis homo currit, & aliquis equus est albus*, categorica erit particularis: si denique vna sit particularis, & alia vniuersalis, vt, *omnis homo currit, & aliquis leo rugit*, hypothetica erit mixta.

Qualitas propositionis hypotheticæ est eius *veritas vel falsitas*. Assertio autem & negatio, licet dicatur à Summulistis qualitas, re tamen verâ est ipsamet essentia, vt supra num. 11. de simplici propositione diximus. Propositio hypothetica copulatiua est vera, quando vtraque categorica est vera; falsa verò, si vel vtraque sit falsa, vel aliqua ex illis, vt cum dico, *Petrus venit, & Ioannes legit*, si Petrus non venit, propositio erit falsa, etiam si Ioannes legat. Ratio est, quia cum vtrumque simul affirmetur per copulatiuam, & malum sit ex quocumque defectu, bonum ex integrâ causâ, ad veritatem illius requiritur veritas vtriusque, ad falsitatem verò vel vnius falsitas sufficit: sicut vt fallatur qui dicit quatuor homines currere, sufficit vnum ex illis quatuor non currere, etiam si tres currant.

Propositio disiunctiua non requirit, vt vera sit, veritatem vtriusque, quia non affirmatur vtrumque copulatiue, sed sufficit vnus veritas, vt si dico, *Petrus vel Ioannes legit*, propositio erit vera legente Petro, et si Ioannes non legat. Difficultas 16 est, an si vtraque sit vera, disiunctiua etiam vera sit, verbi gratia, an verum sit affirmare Petrum vel Ioannem venisse, quando vterque venit. Negant nonnulli, censentes, *vel* facere sensum exclusiuum, quasi diceret, vnus tantum, hic vel ille. Non acquiesco vllò modo; quia multæ propositiones disiunctiue sunt veræ, etiam si vtraque categorica verâ sit, vt v.g. quâdo dicit Christus, *Si duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum sum*, non dixit Christus, quod si duo & tres essent congregati in nomine eius, non esset futurus in medio eorum. Item minatus est Deus Leuitici 20. *Qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur*, quis autem dicet, eâ disiunctione aut Deum voluisse significare eum, qui huius sententiæ pœnas incururus esset, solum debere vni ex illis maledicere, futurum autem ab hac comminatione tutum, qui vtrique maledixerit. Deinde si quando iubemur ab Ecclesiâ, vt vno è quindecim diebus Paschatis peccata confiteamur, hoc vel illo, si *vel* faceret sensum exclusiuum, iuberemur sanè semel tantum confiteri, ac proinde qui in omnibus illis diebus confiteretur, peccaret contra præceptum Ecclesiæ. Patet, quia per te hæc propositio, *Petrus vel Ioannes currit*, facit hunc sensum, *vnus tantum currit*, hic vel ille: ergo similiter præceptum iubens confiteri in hoc vel illo die, iubebit in vno tantum confiteri, hoc vel illo; ergo qui his duobus diebus 17 confitetur, facit contra illud præceptum. Tertio, ipsi censent cum communi, hanc propositionem, *aliquis homo currit*, æquiualeere huic, *hic vel ille currit*; & tamen verum est dicere, *aliquem currere*, etiam si omnes currant; ergo propositio disiunctiua erit vera, etiam si vtriusque propositionis simplicis obiectum existat, vt per ipsam enuntiat.

Quarto idem probatur; quia contradictoria propositionis copulatiue affirmatiue, v.g. *Petrus & Paulus currunt*, est disiunctiua, negatiua v.g.

Petrus vel Paulus non currunt. Vnde sic arguuntur: Duæ contradictoriae non possunt esse simul falsæ (vt omnes merito affirmant:) sed si disiunctiua esset falsâ, quando vtrumque obiectum simul est, vt per eam enuntiatur, (prout tu dicis) sequeretur, casu quo nec Petrus nec Paulus current, vtramque suprà positam contradictoriam esse falsam; primam quidem, quia dicit, vnum ex illis currere, nullo currente; secundam autem, quia dicit vnum vel alterum non currere, cum tamen vterque non currat, quod per se facit propositionem disiunctiuam falsam; ergo vtrâque contradictoria est falsâ, iuxta tuam doctrinam, quod est absurdum. Quare censeo disiunctiuam propositionem affirmare, vt minimum vnum ex illis obiectis ita esse, ac per ipsam enuntiatur; vtrum autem vtrumque simul ita sit, nec affirmare nec negare: quare siue vterque currat, siue vnus tantum, erit verum dicere, *hic vel ille currit.*

Circa affirmationem & negationem propositionis hypotheticæ aduerte, eam esse negatiuam vel affirmatiuam, cuius principalis copula negatiua aut affirmatiua est, v.g. *non quia Petrus disputat, Ioannes sedet*, est propositio negatiua, etiam si, *quia Petrus disputat*, sit affirmatiua, rō enim non cadit supra causalem, quæ erat principalis copula. Ratio est, quia hæ propositiones constituentur in ratione compositæ, vt diximus, per copulas: vnde, vt sint affirmatiuæ vel negatiuæ, debet negatio aut affirmatio supra copulam, quæ vtramque propositionem connectit, cadere.

Præcipua Logica proprietates propositionis est Oppositio, de quâ nobis iam est dicendum.

SECTIO IV.

De Oppositione propositionum.

SUBSECTIO PRIMA.

Definitio & diuisio Oppositionum.

PROPOSITIONIS oppositio definitur ab Hurtado: *Est repugnantia duarum propositionum circa veritatem vel falsitatem.* Hæc tamen solum est descriptiua per ordinem ad veritatem vel falsitatem, quæ est qualitas propositionis. Melius ergo poterit definiti: *Est repugnantia duarum propositionum in affirmatione vel negatione.* hinc postea oritur repugnantia in veritate vel falsitate, vt, *Petrus currit, Petrus non currit; homo est animal, homo non est animal.* Ad hanc oppositionem primo requiritur, vt subiectum & prædicatum vtriusque propositionis idem sit, alias nulla erit oppositio: nec enim hæ opponuntur, *Petrus sedet, & Petrus non legit.* et si vtrâque idem habeat subiectum, & altera sit affirmatiua, altera negatiua; quia non habent idem prædicatū: sicut neque hæ, *Petrus legit, Paulus non legit*, etiam si prædicatum sit idem in vtrâque, quia subiectum non est idem. Secundo requiritur, copulam vtriusque significare idem tempus, eundemque locum. Ex cuius defectu hæ non opponuntur, *Petrus sedet, Petrus non sedebit*, quia connotant diuersa tempora. Item neque hæ, *Christus est in Sacramento sub specie panis, in calo non est sub specie panis.* Tercio requiritur, vt in vtrâque propositione eadem

sint signa & aduerbia: quare hæ non opponuntur, *Petrus non scribit bene, Petrus scribit.* Quarto requiritur, vt terminus eodem modo supponatur in vtrâque propositione: ex cuius defectu hæ non opponuntur, *omnes Apostoli Christi sunt duodecim, omnes Apostoli Christi non sunt duodecim*, quia rō omnes in vna supponitur copulatiuè, in alia distributiue. Vno verbo rem explico, ad oppositionem requiritur, vtramque propositionem quoad significationem omnino esse eandem, vnam tamen esse affectam signo negatiuo non, aliam verò illo carere.

Hæc oppositio est quadruplex, *contradictoria, contraria, subcontraria, & subalterna.* Contradictoriam definiuit nonnullus esse *oppositionem duarum propositionum, quarum altera sit vniuersalis, alia particularis.* Non placet; quia duæ propositiones singulares sunt contradictoriae inter se, vt, *Petrus currit, Petrus non currit*; idem illi definitioni addendum est, quod sit oppositio vel duarum propositionum omnino singularium, vel duarum quarum altera sit purè particularis, altera vniuersalis. Dixi, *purè particularis*; quia propositio contradictoria solum debet affirmare aut negare, quod merè requiritur ad falsificandam suam oppositam: vt autem propositio vniuersalis affirmans, verbi gratiâ, *omnes homines currere*, falsâ reddatur, solum requiritur vnum non currere, siue hunc siue illum: & ob eam rationem non debet esse singularis; quia vt sit falsum omnes homines currere, non requiritur quod Petrus in singulari non currat; sufficit enim si non currat Ioannes. quare non debemus determinatè significare indiuiduum aliquod, si efficere volumus propositionem contradictoriam vniuersali.

Oppositio contraria est, vel quando duarum propositionum vniuersalium alia est affirmatiua, alia negatiua, vt, *omnis homo currit, nullus homo currit*: vel quando vna est vniuersalis, & altera singularis omnino, vel mixta ex particulari & communi, vt, *omnis homo currit, Petrus non currit*; vel, *omnes homines sunt peccatores, aliqui non sunt peccatores.*

Subcontraria est, quando ex duabus propositionibus particularibus alia est negatiua, alia affirmatiua, vt, *aliquis homo currit, aliquis homo non currit.* Hæc oppositio nulla est in rigore, quia ad oppositionem requiritur, vt sit idem subiectum vtriusque, vt dixi suprà: at hæ duæ particulares non habent idem subiectum: nam rō aliquis non supponitur pro eodem in vna ac in alia; quia si hoc esset, contradictoriè opponerentur; ergo non habent idem subiectum, ac proinde vtrâque potest esse vera: stat enim bene, aliquem currere, scilicet Petrum, & alium aliquem non currere, scilicet Ioannem. Quod confirmo Primo, quia ambæ possunt esse simul veræ: veritas autem in omnium sententiâ non opponitur nec repugnat veritati, ergo nec illæ propositiones opponuntur. Confirmo Secundo, licet enim externi termini videatur oppositionem præ se ferre, in re tamen de vno subiecto affirmatur cursum, & de altero negatur, v.g. de Petro affirmatur cursum, de Ioanne verò negatur: sicut in omnium sententiâ, quando dico, *mater diligit filium, mater non diligit filium*, si in vna pro vno filio, in altera pro altero supponatur, nulla est oppositio, etiam si in externis terminis videatur esse, eò quod reperiuntur

petantur eadem externa voces. Idem ferè est in subcontrariis, *aliquis currit, aliquis non currit*. Dico ferè, quia hæc habent aliquam proprietatem oppositionis, scilicet utramque non posse esse simul falsam; quia ut sit falsa, quæ affirmat aliquem currere, necesse est nullum currere; eo autem ipso quod nullus currat, erit verum dicere, aliquem non currere, ergo simul non possunt esse falsæ.

Sed antequam ulterius progrediamur, obiciet ex supradictis, ad oppositionem requiritur, ut utraque propositio habeat eadem signa, solumque differat in eo, quod vna sit affirmatiua, alia negatiua; ergo solum hæc erunt oppositæ, *omnis homo currit, omnis homo non currit*, quia utraque retinet eodem terminos. At hæc, *omnis homo currit, aliquis non currit*, non erunt oppositæ, quia non est idem subiectum *omnis* & *aliquis*. Respondet, hæc & alias omnes, de quibus supra, esse oppositæ, eo quod in illis tandem deuenitur ad vnum subiectum, de quo determinatè in vno affirmatur, in altero negatur: qui enim dicit, *omnis currit*, etiam de illo aliquo affirmat, de quo postea negatur aliquem currere, quod in qualibet oppositione speciatim monstrabo Subsectione sequenti.

Oppositio subalterna solum est ratione quantitatis, quia vna est vniuersalis, alia particularis, ut, *omnis homo currit, aliquis homo currit*: utraque tamen debet esse negatiua aut affirmatiua. Hæc tantum abest ab oppositione, ut potius vna includat aliam, & vna pendeat à veritate alterius: neque enim potest esse verum, *omnes homines currere*, nisi verum sit *aliquem currere*, quare abutuntur nominibus, qui hanc vocant oppositionem: solum ergo in rigore duas oppositiones admitto, *contradictoriam* & *contrariam*, quarum proprietates breuiter explicandæ sunt.

SUBSECTIO SECUNDA.

De proprietatibus Oppositionis contrariæ, subcontrariæ, & contradictoriæ.

PROPOSITIONES contradictoriæ nequeunt esse simul veræ, nec simul falsæ. Contrariæ possunt esse simul falsæ, non simul veræ. Subcontrariæ simul veræ, non tamen simul falsæ. Hæc oportet amplius explicare à priori.

Omnis oppositio (ut dixi supra) debet esse circa idem subiectum pro eodem tempore & loco, pro quo idem prædicatum simul affirmetur & negetur. Cum autem idem simul nequeat habere & non habere idem prædicatum, fit, ut propositiones affirmantes illud habere, & negantes habere, sibi repugnent, nec simul possint habere veritatem, quia simul nequit aliqua res esse & non esse. In hac ergo repugnantia omnis oppositio fundatur; contradictoria quidem, quia vel est circa subiectum singulare, v.g. circa Petrum, de quo simul affirmas *esse hominem*, & *non esse hominem*: quæ cum nequeant simul esse, nequit etiam simul utraque propositio esse vera; & quia non est medium inter esse & non esse, necesse est vnam ex illis veram esse, ac proinde neque potest utraque esse falsa, sed altera debet esse vera, & altera falsa. Si verò oppositio contradictoria sit inter propositionem vniuersalem, & particula-

rem, cum nequeant omnes homines currere v.g. & *aliquis non currere*; quia enim in omni includitur ille *aliquis*, quicumque sit, de illo simul affirmaretur & negaretur cursum; ex quo rursus fit, ut nequeat utraque simul esse vera: quia verò non est medium inter omnes currere, & *aliquem non currere*, inde fit necessariò, vnam ex illis futuram veram, alteram falsam.

Et hinc intelliges, quare hæc non sint contradictoriæ, *omnis homo currit, Petrus non currit*, seu *aliqui non currunt*: quia licet nequeant simul omnes homines currere, & aliqui vel Petrus non currere, datur tamen medium inter hoc, quod est, *omnes currere*, & *Petrus non currere*, scilicet *non currere Ioannem*; & inter *currere omnes*, & *non currere aliquos* in plurali, scilicet *non currere aliquem* in singulari; ac proinde, etsi nequeant esse simul veræ, possunt tamen esse simul falsæ. Et ob hanc rationem excluduntur hæc à numero contradictoriarum, & reducuntur ad contrarias, quæ (ut dixi) non possunt esse simul veræ, possunt tamen esse simul falsæ. Ideò statim dicam, oppositionem contradictoriam in his vniuersalibus propositionibus esse minimam, quæ potest esse.

Contrariæ vniuersales, ut, *omnis homo currit, nullus homo currit*, ob eandem etiam rationem nequeunt esse simul veræ, quia nequit simul conuenire cursum omnibus hominibus, & illis eisdem etià conuenire carentia cursum: possunt tamen esse simul falsæ, quia datur mediū inter *omnes currere*, & *nullum currere*, scilicet, *aliquem*, vel *aliquos tantum currere*, vnde non est necesse, ut altera illarum vera sit. Ratio est; nam oppositio contraria includit oppositionem contradictoriam singularem, & vniuersalem: quia qui dicit, *omnis currit*, & *nullus currit*, de eodem Petro dicit *currit*, & *non currit*, quæ est contradictoria singularis. Similiter etiam dicit *omnes currere*, & *aliquem non currere*: quia qui dicit, *nullum currere*, à fortiori dicit, *aliquem non currere*, quæ est oppositio contradictoria vniuersalis. Et hinc fit, contrarias cum contradictoriis conuenire in eo, quod non possint esse simul veræ: quia verò contrariæ includunt aliquam maiorem oppositionem, quam solæ contradictoriæ, ob excessum possunt contrariæ simul habere falsitatem, quæ repugnat contradictoriis.

Quod sic explico, aduertendo, maiorem oppositionem esse inter duas contrarias, quam inter duas contradictorias; quia magis opponitur affirmanti *omnes currere*, qui negat cursum de omnibus, quod fit per contrarias, quam qui negat de aliquo, quod fit per contradictorias: magis enim est contradicere in omnibus, quam contradicere in aliquo. Vnde, sicut non est medium inter esse proximum, & esse aliquantulum distans, ac proinde necesse est ut alterum illorum verum sit; est tamen medium inter *esse proximum* & *esse valde distans*, viginti leucas v.g. aut triginta, nempe distare vnà tantum; fit, ut licet nequeant duo esse simul distantes inter se viginti leucas, & simul proximi, non tamen necessum sit ut alterum illorum habeant: quia possunt non esse proximi, nec tamen distare ad viginti leucas, sed vel ad duodecim, vel ad octo, vel ad sex passus. Ita similiter in propositionibus contrariis, quia vna magnam coexistentiam, altera magnam distan-

distanciam affirmat, potest inter utramque dari medium, possuntque simul esse falsæ: at contradictoriæ, quia minimum distant inter se, non habent medium, ideo nec simul veræ nec simul falsæ possunt esse.

- 27 Ex his inferitur, oppositionem subcontrariam propriè non esse oppositionem (vt suprà ostendi) quia ex illis non possunt duæ contradictoriæ singulares educi: eo enim quod dicam, *aliquis currit, aliquis non currit*, non potest de alio in particulari inferri, *hic currit, hic non currit*, prout requiritur ad omnem oppositionem; ergo illa non est propriè oppositio. Ceterum, si illæ subcontrariæ essent simul falsæ; tunc sequeretur, duas contradictorias singulares esse simul veras, vel duas contrarias simul veras, scilicet *nullum currere, & omnes currere*; quod proflus repugnat, vt diximus. Id autem sequi probatur: quia si esset falsa affirmans *aliquem currere*, sequeretur, esse veram, *nullum currere*. Deinde, si esset falsa, *aliquis non currit*, sequeretur esse veram, *omnis homo currit*: quæ duæ, *nullus homo currit, & omnis currit*, sunt contrariæ, & consequenter includunt duas contradictorias singulares, scilicet, *Petrus currit, & Petrus non currit*; quæ cum non possint esse simul veræ; neque etiam ipsæ vniuersales eas includentes veræ esse possunt: ergo neque subcontrariæ possunt esse simul falsæ, quia inde eas contradictorias esse veras simul, manifestè sequitur, vt vidimus. Neque tamen ideo subcontrariæ inter se oppositæ sunt: nam non posse duas propositiones simul esse falsas, non dicit oppositionem; veritas enim non opponitur veritati, vt per se patet.

SVBSECTIO TERTIA.

Nonnullæ obiectiones solutæ.

- 28 SVBSECTIO præcedenti latè explicui propositiones oppositas, & oppositionum proprietates: nunc restat aliquas obiectiones solvere, quæ fiunt ad probandum, posse duas contradictorias esse simul falsas aut veras, vt inde tota hæc doctrina clarior euadat. circa contrarias enim & subcontrarias nulla est difficultas.

Prima obiectio sit, quia hæc sunt contradictoriæ, *solus homo currit, non solus homo currit*, & tamen possunt esse simul falsæ; ergo, &c. Eas esse contradictorias, probatur: quia non cadens supra totam propositionem, eam reddit contradictoriam affirmatiuæ. Posse verò esse simul falsas, patet; quia si nullus currat, falsa est quæ dicit, *solus homo currit*; quia nec solus nec associatus currit: item falsa est secunda, affirmans *non solum hominem currere*; quia, vt dixi, nec solus nec cum aliis currit. ergo duæ contradictoriæ possunt esse simul falsæ. Nonnulli censent, prædictas propositiones esse contradictorias, nec posse esse simul falsas: quia etsi Petrus non currat, si tamen currat alij, putant posse dici verè, *non solus Petrus currit*. Verum hi Auctores coguntur concedere, vt & concedunt, aliquas propositiones tamquam veras, quas tamen horrent aures, v.g. *non solus Deus est blasphemus, non sola beata Virgo fuit inhonestata*: quia cum contradictoria, *solus Deus est blasphemus*, sit falsa, debet esse vera hæc, *non solus Deus est blasphemus*. Sed videamus, quæ sen-

sum ei tribuant, hunc nempe, *vel Deus non est blasphemus, vel alius est blasphemus*. Ego fateor, in hoc sensu propositionem illam veram esse; hunc tamen non esse illius sensum, est certo certius ex communi omnium hominum acceptione, à quâ pendet sensus omnium propositionum. Omnes autem homines negare prædictum sensum his propositionibus, inde patet: quia rogatus quicumque siue ignarus siue prudens, siue rusticus siue nobilis, de sensu huius propositionis, *non solum Petrus currit*, respondebit sanè sonare, *Petrus currere, & alium præter illum etiam currere*: idem de sensu huius, *non solus Deus est blasphemus*, dicet sonare, Deum esse blasphemum, & alios etiam esse blasphemos. quæ propositio quàm falsa sit, nemo non videt. Falsò ergo & sine fundamento hi Auctores permutant sensus propositionum contra communem earum intelligentiam; quod in quæstionibus de nomine error est, præcipuè cum id faciant eâ solum moti ratione, vt defendant regulam Summulisticam fortasse falsam, nempe non præpositum toti propositioni, eam reddere contradictoriam præcedentis.

Ego sanè reputo, prædictas propositiones non posse intelligi prout ab his intelliguntur; quare ad obiectionem respondeo, illas propositiones, *solus homo currit, non solus homo currit*, non esse contradictorias. Ratio est, quia illa propositio, *solus homo currit*, duplici propositioni æquiualeat, scilicet & huic, *homo currit, & illi, alius ab homine non currit*. Item altera, *non solus homo currit*, æquiualeat his, *homo currit, & alius ab homine currit*. Hæc autem non opponuntur contradictoriè, sed contrariè, quia ad falsificandam illam copulatiuam, *homo currit, & nullus alius currit*, non requiritur negatio in particulari illius propositionis, & alius ab homine currit: sufficit enim si vel homo non currat, vel alius ab homine currat. Et sicut suprà diximus, has non esse contradictorias, sed contrarias, *omnis homo currit, Petrus non currit*, quia ad falsificandam illam primam non requiretur, Petrum determinatè non currere; sufficit enim si vel Petrus vel Ioannes non currat: ita in præsentī ob eandem rationem dicendum est, eas propositiones solum contrariè opponi, vnde non mirum, si possint esse simul falsæ.

Nonnulli, qui benè ostendunt, has propositiones, *solus Petrus currit, non solus Petrus currit*, non esse contradictorias, volentes assignare contradictoriam huius propositionis, *solus Petrus currit*, dicunt eam sic formandam, *non Petrus currit, & nihil præter eum currit*. Ceterum hæc propositio vel est implicatoria in terminis, vel non est contradictoria prioris. Quod euidenter ostendo. Si enim non præter eum significet Petrus, sensus erit, *non Petrus currit*, id est aliquid quod non est Petrus currit, & nihil præter Petrum currit, quæ est terminorum contradictio: quia si aliquid, quod non est Petrus, currit, ergo aliquid præter Petrum currit, quod tamen negatur in secundâ parte propositionis. Si verò non eum significet ipsum non Petrum, ita vt sensus sit, *non Petrus currit, & nihil præter hunc non Petrum currit*, tunc non est contradictoria prioris; possunt enim ambæ esse falsæ. Da enim, Petrum & Ioannem currere, tunc falsa est quæ dicit, *solus Petrus currit*; quia etiam Ioannes currit: falsa item secunda, quæ dicit, *non Petrus currit, & nihil aliud præter*

non

non *Petrus*, quia currit ipse *Petrus*, qui est aliud à non *Petro*. Quod si forte dicas, non præpositum nomini *Petrus*, non infinitare nomen *Petrus*, & consequenter non habere eam propositionem vllam ex sensibus allatis, sed alium diuersum: in primis doctrina hæc esset contra te, quia non cadens supra Nomen, non autem supra Verbum, illud infinitat semper, adeo vt cum dico, non omnis homo currit, etiam ibi infinitetur non omnis: nam non omnis significat aliquid quod non est omnis, sed est aliquis. Secundò, si tua propositio nullum ex præfatis sensibus habet, dico, quem alium? ego enim non bene illum percipio. Diceret adhuc forte Primò, hunc esse sensum, non *Petrus currit*, & nihil præter *Petrus currit*, id est non est verum illud aggregatum, *Petrus currit*, & nihil præter illud. Sed contrà, quia hæc non tam est contradictoria prioris, quam reflexa supra illam: sicut huius, *Petrus currit*, non est propriè contradictoria hæc, non est verum *Petrus currit*. Diceret Secundò, sensum illius esse, ita vt non toti propositioni copulatiuæ præpositum, neget solam copulam. Sed contrà, ergo æquiualebit huic disunctioni, vel *Petrus non currit*, vel aliquid aliud ab eo currit, quia copula negatur per disunctionem; hæc autem est contradictoria, quæ à Summulistis supra assignatur, & quam tu volebas fugere, postea verò incidis in illam, & terminis multo obscurioribus: hanc enim Summulisticam faciliè quis intelliget, at tuam, non *Petrus currit*, & aliquid præter illum non currit, cerè difficilè aliquis percipiet, præsertim in hoc sensu disunctiuo, in quo præcisè est vera, vt ostensum est.

32 Pro solutione obserua, quoties vna propositio est copulatiua, vel formaliter, vt, *Petrus currit*, & *Ioannes currit*; vel virtualiter, vt, *duo homines currit*, eius contradictoriam debere esse disunctionem, v. g. vel *Petrus non currit*, vel *Paulus non currit*. Ratio est, quia vt opponatur aliqua propositio alteri copulatiuæ formaliter, requiritur vt negetur disiectiue, quod in primà collectiue affirmatū est. Hoc supposito, cum ea propositio, solus *Petrus currit*, vel hæc, tantum *Petrus currit*, quæ est eadem, habeat hunc sensum copulatiuum, *Petrus currit*, & nullus alius currit, contradictoria debet esse disiectiua, mutatà negatione, hoc modo, vel *Petrus non currit*, vel aliud ab eo currit, sicut supra ex Summulistis retuli. Quibus quidem quoad hoc assentior, propter rationem dictam; solùm autem ab eis dissentio, eò quòd putem, non habere hunc sensum illam propositionem, non solus *Petrus currit*, propter ea quæ supra dixi.

Obicies, In hac propositione vniuersali negatiua, solus omnis homo currit, non potest contradictoria formari modo à te explicato, id est, vel omnis homo non currit, vel aliquid aliud ab homine currit. Nam si solus *Petrus* curreret, vtrique esset falsa: prima, quia dicit, omnem hominem currere, cum tamen solus *Petrus* currat; secunda, quia dicit, vel nullum hominem currere, vel alia ab homine currere: neutrum autem est verum, quia currit *Petrus*, & nihil aliud. Propter hoc argumentum reiecit recentiores supra impugnati doctrinam Summulisticam de illis contradictoriis, solus homo currit, non solus homo currit: & hinc probare conantur, eas non esse contradictorias.

Sed argumentum leue est; faciliè enim respondunt aduersarij, non formandam prædicto modo eam contradictoriam, quando prima habuerit signum vniuersale. Sicut enim in non-exclusiuis, quando terminus est particularis, verbi gratia, *Petrus currit*, contradictoria formatur posità tantum negatione iuxta Verbum, hoc modo, *Petrus non currit*; quando verò est vniuersalis, non debet poni negatio ante Verbum, omnis homo currit, omnis homo non currit, sed ante non omnis: ita in præfati, quando dicitur, solus omnis homo currit, non debere contradictoriam formari eo modo, quo in obiectione dicitur, id est, vel omnis homo non currit, vel aliquid aliud currit. Vt sic enim, fateor, non esse contradictorias, sed formandas hoc modo, vel non omnis homo currit, vel aliquid aliud currit: quo casu nec possunt esse simul veræ, nec simul falsæ. Vnde apparet, immeritò hoc argumentum deprædicatum ab his recentioribus.

Igitur vno verbo hæc obserua, quando est propositio copulatiua ex duabus simplicibus, contradictoriam huius sic efformabis: Si sumptis duas simplices contradictorias priorum, & illas ponas cum disunctione, v. g. solus *Petrus currit*, æquiualeat his duabus simplicibus, *Petrus currit*, & nihil à *Petro currit*. Contradictoriae simplices sunt, *Petrus non currit*, & aliud à *Petro currit*. Si ergo has coniungas signo vel, hypothetica propositio erit contradictoria prioris, modo à nobis explicato, v. g. vel *Petrus non currit*, vel aliud ab eo currit. Vbi etiam aduerte, non debere dici alia in plurali: quia vt sic, non sunt contradictoriae, sed contrariae; inter nihil enim & alia mediat aliud in singulari. Sed hoc pertinet ad doctrinam de Propositionibus contradictoriis, etiam non exclusiuis, quem & supra tradidi.

Idem est in hac, *Petrus distat à me*, *Petrus non distat à me*, quæ primà facie videntur esse contradictoriae, possunt autem esse simul falsæ: nam Chimæra nec distat à me, nec non distat; quia non distare sonat esse proximum, distare verò, esse alibi: Chimæra autem nec iuxta me, nec procul abest à me. Aliqui putant, eas esse contradictorias, quia, rebus existentibus, vna ex illis debet conuenire. Sed contrà Primò, quia veræ contradictoriae etiam habent locum in rebus fictis, Chimæra v. g. legit, vel non legit, vel est alba, vel non est alba. Respondeo ergo, eas non esse propriè contradictorias iuxta communem acceptiopem; significat enim vtrique aliquid positium; vna scilicet significat vocationem proximam, alia verò distantem, inter quæ datur medium, id est, neutram habere. Formanda ergo est contradictoria ex regulà præcedenti per non vel, hoc modo: Prima est, *Petrus distat à me*, hæc continet in se has duas, *Petrus habet vocationem*, non tamen iuxta me, iam ergo contradictoria erit, vel *Petrus non habet alibi vocationem*, vel eam habet iuxta me: illis enim duabus primis hæ sunt contradictoriae, non eam habet alibi, & eam habet hic, quibus coniungatur particula vel, faciet hypotheticam contradictoriam primæ.

Secunda obiectione. Hæ propositiones sunt contradictoriae, homo semper est albus, homo non semper est albus; & tamen possunt esse simul veræ, si *Petrus* v. g. semper sit albus, & *Paulus* non semper sit albus. Respondeo, has propositiones esse subcontrarias,

contrarias, quia terminus est communis, & in materia contingenti æquivaleret particulari, scilicet, *aliquis homo semper est albus*, *aliquis homo non semper est albus*, quæ subcontrariæ sunt, & iuxta dicta suprà, possunt esse simul veræ.

SUBSECTIO QUARTA.

Ceteræ difficultates explicatæ.

TERTIA obiectio. Cuiuslibet hominis equi omnes sunt albi, cuiuslibet hominis aliquis equus non est albus, possunt esse simul falsæ, si Paulus v.g. nullum haberet equum album, & Franciscus omnes haberet albos. Prima quidem, quia affirmat, omnes homines habere omnes equos albos, cum tamen Paulus nullum habeat album. 35 Secunda, quia dicit, quemlibet hominem habere aliquem non album, cum Franciscus nullum habeat, qui non sit albus. Respondeo, has propositiones non esse contradictorias, sed contrarias. Ratio est, quia in primâ propositione sunt duo termini vniuersales, *cuiuslibet hominis, & omnes equi*, idèò contradictoria illa debet habere duas particulares, scilicet, *alicuius hominis aliquis equus non est albus*: nam si terminus manet vniuersalis, in secundâ negabit plus quàm requiratur ad oppositionem cum primâ, ac proinde non erunt contradictoriæ, sed contrariæ, & consequenter poterunt esse simul falsæ. Quod si alium modum faciliorem inveniendi contradictorias illius volueris, præpone particulam negatiuam non toti propositioni, & erit eo ipso contradictoria, habebitque sensum à nobis propositum, hoc modo, *non cuiuslibet hominis omnes equi sunt albi*.

QUARTA obiectio. Hæ sunt contradictoriæ, *Petrus currit, non Petrus currit*, & tamen possunt esse simul veræ & falsæ; ergo. Respondeo, has non esse oppositas, quia vtraque est affirmatiua. dixi enim *Disputat. I. non*, cum cadit supra Nomen, illud infinitare, ergo illa propositio, *non Petrus currit*, facit hunc sensum, *aliquid quod non est Petrus currit*, quæ non opponitur primæ affirmanti Petrum currere.

Aduerte primò, quando propositio est de infinitiue per Verbum *credo, intelligo, &c.* contradictoriam debere negare illud Verbum à quo determinatur propositio. Quare si dico, *censeo venisse Regem*, contradictoria debet cadere supra *censeo*, id est, *non censeo venisse Regem*, quia si *censeo* in vtraque propositione maneat affirmatiuum, v.g. *censeo venisse, censeo non venisse*, opponuntur summum contrariè, nec poterunt simul esse veræ: quia tamen datur medium inter *censere venisse*, & inter *censere non venisse*, scilicet *nihil censere*, vt contingit dormienti, & nobis etiam vigilantibus respectu illarum rerum de quibus non cogitamus, idèò potest vtraque esse simul falsâ; at inter *censeo* & *non censeo* non datur medium, ac proinde propositiones opponuntur contradictoriè, si *non* cadat ante primum Verbum.

36 Aduerte secundò, quando propositiones affirmatiuæ habent aliqua Aduerbia adiuncta prædicatis, vt, *Petrus scribit bene, Ioannes currit velociter*, contradictoriam debere habere negationem ante Aduerbum, non post illud. Quare hæc non sunt contradictoriæ, *Petrus essentialiter est al-*

bis, Petrus essentialiter non est albus, quia Petrus ex sua essentiâ non dicit esse album, nec negationem illius. debet ergo sic formari contradictoria, *Petrus non est essentialiter albus*: ratio est, quia negatio debet cadere supra totam propositionem, non autem cadit, si non præmittitur Aduerbum ante illam, quia *non* solum negat quæ post se inuenit, non quæ ante se.

Tertiò obserua, aliquas esse propositiones, quæ 37 dicuntur *se falsificantes*, quales sunt, *ego semper mentior, ego non semper mentior*; item, *hæc propositio non est falsa, hæc propositio est falsa*, supponendo, quòd prima sit reflexa supra illam, & quòd secunda cadat supra primam, quæ vt sic sunt contradictoriæ, & tamen potest vtraque esse falsâ vel vera simul. Nam si prima est vera, ergo secunda, quæ negat illam esse falsam, erit etiam vera: si verò prima est falsâ, ergo etiam secunda negans illam esse falsam, erit falsâ; ergo duæ contradictoriæ possunt esse simul falsæ, vel veræ. Respondeo, has propositiones esse implicatorias in terminis: implicat enim, eandem propositionem de se affirmare esse falsam, quia sequeretur esse simul veram & falsam, quod omnino repugnat. Id autem sequi, sic probatur, quia si ipsa est vera, ergo cum de se affirmat esse falsam, mentietur; ergo erit falsâ simul & vera: si verò falsâ sit, cum de se affirmet se esse falsam, vera erit, ergo simul erit vera & falsâ. Item illa propositio, *ego semper mentior*, si etiam seipsam comprehendit, est implicatoria, quia affirmat se esse falsam, non ergo sunt hæc propositiones admittendæ. Ratio à priori est, vel quia (vt multi censent) nulla propositio potest supra se reflectere; vel quia, etsi id non repugnet absolute (vt melius alij) repugnat tamen eadem propositionem sibi ipsi contradicere, nihil enim sibi opponitur, nec potest intellectus ei rei, quam euidenter nescit esse falsam, assentiri; assentiretur autem, si haberet propositionem, quam iudicat expressè falsam esse. Aliæ solent asserri propositiones similiore verò, in quibus videtur esse eadem difficultas quæ in præcedentibus. Si enim Deus v.g. promitteret mihi hoc modo, *si prima propositio, quam protuleris ab hoc puncto, fuerit vera, ego tibi infundam gratiam, vel plurius, &c.* ego verò dicerem statim, *non infundet mihi Deus gratiam*, videtur hæc propositio simul esse vera & falsâ. Vel enim Deus infunderet gratiam, vel non. Si non infunderet, ergo fuit vera, 38 quia dixerat non infundendam; & insuper erit falsâ, quia si sit vera, Deus tenebatur vi pacti iniiti infundere gratiam, & consequenter Deus, qui stat promissis, eam infunderet, & tandem hinc, propositio erit falsâ, quia negat infundendam, cum verè sit infundenda. Quod si dicas, Deum infuturum gratiam, etiam sequitur, eam esse falsam, quia id negat; & veram, quia iuxta promissionem Dei non erat infundenda gratia, nisi dixissem verum; ergo si infunditur, verè locutus sum. ergo simul eadem propositio fuit falsâ, & vera. Respondebit fortè aliquis, casum repugnare, eò quòd Deus se obligaret ad dandam & non dandam pluuiam vel gratiam, quod omnino est implicatorium. Sed potest quis hanc solutionem reicere facillè, quia Deum se obligare ad præmiandum aliquem, v.g. cum primum dixerit verum, nullam prorsus includit repugnantiam: vnde oportet, hoc admissio, aliunde ostendere repugnantiam

pignoratiam casus in obiectione posui. Imò in nobis id posse contingere, quid prohibet, si ego promittam Petro, si verum fuerit quod primo dixeris, tuum erit hoc donum; hinc enim non sequitur, me ad implicatoria obligari.

39 Aliter ergo respondendum puto, eo ipso quod proponatur in præmium alicuius veritatis doni largitio, repugnare ut illa veritas desumatur ex ipsa largitione doni, sed debere esse aliam veritatem disparatam ab eâ largitione. Ratio est euidens; quia antequam determinetur promissor ad donandum, debet videre iam propositionem veram, quandoquidem mouetur ob eam veritatem; ergo illa veritas non potest desumi ex ipsâ donatione, ergo nec debet propositio illam donationem affirmare; tunc enim ea donatio præuisa ut futura, quia includitur in veritate propositionis eam affirmantis, esset causa mouens Deum ut illam pluuiam decerneret futuram, quod repugnat. Ideo si ineatur tale pactum, propositio debet affirmare aliquid aliud diuersum; vel si affirmat futuritionem obiecti illius promissi, debet eam affirmare independentem ab eâ donatione, quasi diceret, hoc mihi tu eras alius donaturus; tunc autem explicata hoc modo propositio nullum habet absurdum. At dicere, tu mihi eam dabis quia ego in hoc ipso verum dico, est implicatorium, quia idem esset ac dicere, moueberis ad dandum, quia moueberis ad dandum: quæ causalis licet formaliter sit vera, non tamen efficienter, quia nihil propriè mouet.

SVBSECTIO QVINTA.

De aliis proprietatibus propositionum, scilicet de Aequipollentiâ & Conuersione.

ALIA propositionis proprietates est æquipollentia, quæ est duarum propositionum æquivalentia, prouenitque ex diuersis signis, quibus afficitur propositio, v. g. huic, *omnis homo est animal*, æquiualeat ista, *nullus homo est non animal*; idem enim est, *nullum hominem esse qui non sit animal*, ac *omnes esse animal*. Aduerte, particulam non, si vni propositioni contradictoriæ præponatur, illam reddere æquivalentem suæ contradictoriæ, v. g. *aliquis homo non est animal*, est contradictoria huius, *omnis homo est animal*. Si verò illi præponatur non hoc modo, non *aliquis homo non est animal*, æquiualeat contradictoriæ, *omnis homo est animal*. Si verò postponatur non, æquiualeat contrariæ, ut, *omnis homo currit*: si ponatur non post *omnis homo*, hoc modo, *omnis homo non currit*, æquiualeat huic, *nullus homo currit*; quæ erat contraria illius primæ, *omnis homo currit*: si verò ponatur non ante & post signum vniuersale, hoc modo, non *omnis homo non currit*, æquiualeat subalterna, scilicet, *aliquis homo currit*. Proprietates huius particulæ non in ordine ad æquipollentiam includuntur his versibus:

*Omnis non, sonat nullus; non omnis, aliquis non;
Non omnis non, sonat quidam.*

Hæc sunt mysteria omnia de æquipollentiâ propositionum, quæ prolixè satis à multis disputantur, inutiliter tamen, ut dicam num. 43.

Alterâ proprietates propositionum est conuersio, id est transmutatio vnius in aliam, mutando subiectum in prædicatum, & prædicatum in sub-

iectum, ut, *homo est animal*, *animal est homo*. Hæc conuersio fit tripliciter: Primò per solam terminorum transmutationem, seruata eadem quantitate & qualitate, & hæc dicitur, *conuersio simpliciter*, ut, *nullus homo est lapis*, *nullus lapis est homo*. ecce ibi in vtraque seruatur terminus vniuersalis nullus. In his bene valet consequentia ab vno ad aliud negatiue, v. g. *est lapis*, ergo non *est homo*; item, *est homo*, ergo non *est lapis*. Ratio à priori est, quia in propositionibus affirmatiuis veris debet prædicatum identificari realiter cum subiecto, & è contrario; vnde si nullum animal identificatur cum lapide, necessum est ut nec vllus lapis possit esse subiectum, cum quo identificetur animal. quæ ratio attendenda est in omnibus istis conuersionibus. Hinc fit, ut si verè dicitur, *aliquis homo est albus*, etiam dicatur verè, *aliquod album est homo*: si enim aliquis homo est albus, iam aliquod album est homo; homo enim albus aliquod album est.

Secundò fit conuersio per accidens in propositione negatiua vniuersali, & vniuersali affirmatiua, mutata quantitate. Exemplum affirmatiuæ fit, *omnis homo est animal*, conuersa, *aliquod animal est homo*. Exemplum negatiuæ, *nullus homo est lapis*, conuersa, *aliquis lapis non est homo*. Ratio est, quia affirmatâ identitate omnium hominum cum animali, etiam affirmatur identitas alicuius animalis cum homine: item negatâ identitate omnium hominum cum lapide, etiam negatur identitas alicuius lapidis cum homine, propter rationem datam.

Tertio fit conuersio per contrapositionem in propositione vniuersali affirmatiua, & particulari negatiua, per adiectionem negationum, ut, *omnis homo est animal*, ergo *omne non animal est non homo*; item, *aliquod animal non est non homo*, ergo *aliquod animal est homo*. P. Hurtado Sect. 4. explicans tertiam hanc conuersionem, dicit, illam negationem non debere sumi infinitanter, significando aliquid quod non sit homo: vnde addit, debere addi constantiam, id est, debere poni existentiam rei, v. g. *omnis homo est ens*, si conuertatur per hanc, ergo *omne non ens est non homo est falsa*, quia non ens, id est Chimera, quamuis non sit homo, non tamen est non homo. Hæc doctrina displicet, quia non est necessum ad hanc conuersionem, ut prædicatum infinitetur, sed solum ipsum subiectum, hoc modo, *omnis homo est ens*, ergo *omne non ens non est homo*; tunc autem siue addatur siue non ea constantia, semper conuersio est bona. Imò cum ipse docere videatur, hanc conuersionem fieri per propositionem negatiuam respectu affirmatiuæ, non debet poni negatio cum ipso nomine: tunc enim fieret propositio non negatiua, prout ipse requirit, sed affirmatiua, qualis est omnis infinitans. Ratio à priori est manifesta: nam quòd ego dicam, *omnis homo est ens*, solum inferitur inde, ergo quod non est ens non est homo, non verò inferitur vllò modo, ergo quod non est ens, est aliquid aliud, non tamen homo. Neque ad hoc video quid deferuiat addere, vel non addere constantiam. Magis adhuc displicet conuersio, quam statim eodem §. 17. ponit, *Antichristus non est bonus*, ergo *aliquod non bonum est non Antichristus*; hæc enim secunda non est æquiualeas primæ vllò modo, quia in primâ sensus est, *Antichristum non esse bonum*, ut per se sonat; secunda

cunda verò sonat, *aliquid quod non sit Antichristus esse non bonum*, quæ tam est disparata cum primâ, vt putauerim fuisse errorem typi: sed eam ita inuenio & in antiquâ & in nouâ impressione. Subdit rationem, ideò illam non esse veram, quia modò sunt aliqua non bona, quæ non sunt Antichristus. Sed hæc ratio potius probat, eam secundam esse veram: quia si sunt aliqua non bona, quæ non sunt Antichristus, ergo verum est, *aliquid non bonum est non Antichristus*; hæc enim duæ ferè sunt æquipollentes. Neque huius veritas pendet ab eo, quòd existat vel non Antichristus, sed ab eo, quòd alia ab Antichristo non bona existant. Deberent ergo esse illæ propositiones negatiuæ hoc modo, *Antichristus non est bonus, ergo aliquid non bonum est Antichristus*; tunc enim negatiuæ æquiualeat affirmatiuæ: & tunc benè intelligitur, quomodo ea propositio pendeat ab existentia Antichristi, quia eo & nullo alio non bono non existente, est verum dicere, *Antichristus non est bonus*; non tamen est verum dicere, *aliquid non bonum est Antichristus*, quando ille non existit: iam enim de facto nullum non bonum est actus Antichristus; esset verò, si ille existeret. Et hinc etiam confirmatur, quod suprà dixi, non debere subiectum & prædicatum infinitari, intactâ manente copulâ, sed subiectum solum infinitandum, copulæ verò præponendam negationem, si altera fuerit affirmatiua, auferendâ verò, si fuerit negatiua, nisi etiam multiplicando negationem vellem facere æquiualem, hoc modo, *Antichristus non est bonus, ergo aliquid non bonum non est non Antichristus*: duæ enim negationes se inuicem destruant, & tertia manet in vigore, vt æquiualeat illi priori negatiuæ, *Antichristus non est bonus*. Hæc tertia conuersio omnino est impertinens, & confundens potius ingenia, quàm ad aliquid deferuens (vt ex dictis constat.) primæ duæ sunt aliquantulum vtiliores & clariores. Nonnulli afferunt hæc quædam carmina ad has conuersiones dignoscendas; at difficilius est ipsa carmina percipere & retinere memoriâ, quàm conuersiones in se; ideò eis supersedeo, præcipue cum res sit omnino inutilis: quis enim vniquam, vt affirmaret aliquem hominem esse animal, assumpsit hanc propositionem, *non omnis homo est non animal*? aut quis negans aliquem hominem esse animal, conuictus est ad id asserendum per hanc propositionem, *non omne animal est non homo*, quam nec intelligere facile quis potest? Non ergo necessum est in eâ laborare. Si quis curiositatis causâ ea voluerit videre, consulat Summulistas.

SECTIO V.

De Propositionibus modalibus.

44 **M**IRVM est, quàm longam inutilemque disputationem texant nonnulli Summulistæ de his propositionibus modalibus: res est clarior, quàm tanto examine digna sit, ideò breuissimè illam explanabo. imò ferè illam totam omittam, quia nihil aliud est propositio modalis, quàm propositio de infinitiuo. Et mirandum est, à Summulistis non positas tot differentias propositionum modalium, quot sunt verba à quibus determinari potest infinitiuum. Esse autem modales puras propositiones de infinitiuo, iam ostē-

do: est enim propositio modalis, quæ ab aliquo modo, vel de impossibili, vel de contingenti, vel de necessario determinatur ad infinitiuum, vt v.g. *Deum non existere, est impossibile; hominem mori, est necesse; Petrum currere, est contingens*.

Hi modi, qui afficiunt propositionem, sunt tres iam enumerati, *necesse, impossibile, contingens*, qui dupliciter possunt afficere propositionem: vel aduerbialiter, vt, *Petrus necessario currit*; vel in Nominatiuo, vt, *necesse est Petrum currere*. Sed in ordine ad sensum & veritatem propositionis, idem est poni aduerbialiter, ac poni in Nominatiuo, vel è contrario; vnde de hac distinctione curandam non est: quod enim de vnâ dixerimus, de aliis dictum puta; distinctio enim inter illas purè est Grammatica. Aduerte Primò circa sensum harum propositionum, posse eas efficere vel sensum diuinum, vt, *possibile est peccatorem saluari*; quia in hac propositione non affirmamus, simul cum peccato posse saluari, sed cum, qui habet modò peccatum, posse saluari, quia potest exire à peccato; & quia peccator non in sensu composito cum peccato, sed in sensu diuino saluandus est, ideò propositio affirmans, *possibile est peccatorem saluari*, dicitur facere sensum diuinum: alius verò sensus est compositus, vt cum dico, *necesse est peccatorem condemnari*; quia tunc affirmo eum condemnandum vt peccatorem, id est, simul cum peccato. Sed hæc doctrina in proposito impertinens est, & mitor eam à Summulistis applicari propositioni modalis, quia ea independens est à modis, & eodem modo in non-modalibus reperitur, v.g. *peccator saluabitur, peccator condemnabitur*, de quibus egimus iam suprà, dum de Restrictione terminorum nobis sermo fuit.

Aduerte Secundò circa affirmationem & negationem modalium, eas esse affirmatiuas, quæ modum habent affirmatiuum, etiam si habeant dictum negatiuum. v.g. hæc est affirmatiua modalis, *necesse est te non esse Angelum*; quia, licet sit negatio ex parte dicti, scilicet *non esse Angelum*, est tamen affirmatio ex parte modi, scilicet, *necesse est*. Item è contrariò hæc est negatiua, *non est contingens Iudam saluari*, quia est negatio ex parte modi, sicut etiam aliæ orationes de infinitiuo sunt affirmatiuæ vel negatiuæ, si negatio aut affirmatio cadat suprà verbum determinans infinitiuum, etiam si ipsum infinitiuum negatiuum sit aut affirmatiuum; vt, *video te non currere*, est affirmatiua, *non te video currere*, est negatiua.

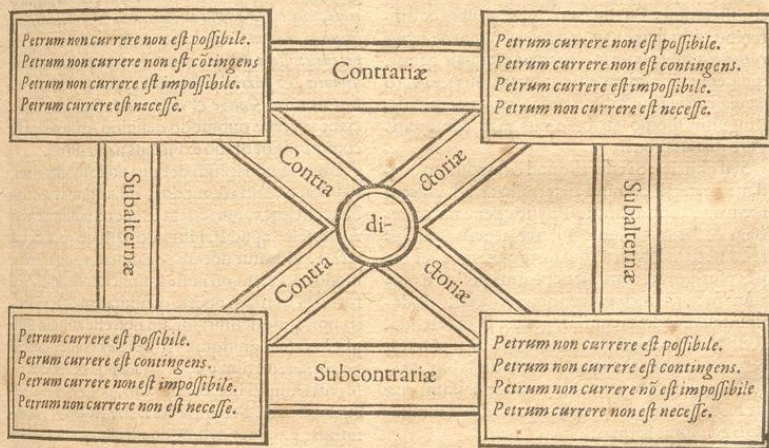
Aduerte Tertiò circa quantitatem, eas propositiones habere posse duplicem quantitatem, & ex parte dicti, & ex parte modi. Propositio quæ vtramque habuerit vniuersalem absolutè, & simpliciter vniuersalis erit; quæ verò vel solum ex parte modi, vel solum ex parte prædicati vniuersalem habuerit, mixta erit. Pro quo obserua, modos vniuersales dici *necesse* & *impossibile*, particulares verò *contingens* & *possibile*. Vnde hæc erit vniuersalis perfectè, *necesse est omnem hominem esse animal*, quia & modus, scilicet *necesse*, est vniuersalis; & dictum, scilicet *omnem hominem esse animal*, est etiam vniuersale: hæc verò est merè particularis, *contingens est aliquem hominem currere*: hæc verò mixta, *necesse est aliquem equum esse animal*, vel, *contingens est omnem hominem currere*. Hæc propositiones modales habent etiam alias sibi æquiuales, & alias oppositas

fitas vel contrariè vel contradictoriè, quod etiam convenit non-modalibus. Quantum ad oppositionem modalium, nihil amplius dicendum est, quam quod suprà, scilicet, ut opponantur contradictoriè, negationem debere cadere supra modum, v. g. *neceſſe eſt te currere, non eſt neceſſe te currere*. Si enim negatio non cadat supra modum, sed supra dictum, erunt contrariæ; ut, *neceſſe eſt te mori, neceſſe eſt te non mori*: sicut in aliis propositionibus de infinitivo, v. g. *cenſeo te mortuum*, ut constituatur huius contradictoria, negatio debet cadere supra *cenſeo*, hoc modo, *non cenſeo te eſſe mortuum*: nam si *cenſeo* maneat affirmativum, etiam si postea ponatur, *non cenſeo te non eſſe mortuum*, non erit contradictoria, sed summum contraria; quia (sicut suprà dixi) inter *cenſere te mortuum*, & *cenſere te non mortuum*, datur medium, scilicet, nihil cenſere; inter *cenſere* verò, & *non cenſere* non datur. Ita similiter inter *eſſe neceſſe Petrum eſſe album*, & *eſſe neceſſe eum non eſſe album* datur medium, scilicet neque vnum neque alterum eſſe neceſſarium, ac proinde utraque propositio potest eſſe falſa: inter *eſſe* verò *neceſſe* & *non eſſe neceſſe* non datur medium, ac proinde una debet eſſe vera, alia falſa.

47 Circa æquivalentiam verò aduerte, *impoſſibile* opponi contradictoriè *poſſibile*, seu contingenti: quare si alteri illarum præponatur, æquialebit

ſua contradictoriæ; idem enim eſt dicere, *non eſt impoſſibile*, ac *poſſibile eſt*. Item, *poſſibile* & *neceſſe* eſſe modos ſubalternos inter ſe, quare nullam habent oppositionem: æquialebunt tamen ſibi inuicem per additionem negationum, ut v. g. *non eſt neceſſe te currere*, idem eſt ac *poſſibile eſt te non currere*; item, *non eſt poſſibile te non currere*, idem ſonat ac *neceſſe eſt te currere*. Hæ æquivalentiæ harum propositionum ſunt adeò clara ex modo loquendi, ut diutiùs in eis explicandiſ immorari pudeat. Quæ diximus, ſufficiant pro intelligentiâ propositionum modalium, & pro earum conuerſione: ſemel enim intellecto earum ſenſu, nullo negotio & earum æquivalentia & conuerſio intelligitur. Qui plura deſideraverit, conſulat Hurtadum Diſputat. 4. ſect. 9. ubi latè de hac re, quam in figurâ ſubſequenti omnino explicatam habetis.

Dictiones autem aliquæ, id eſt, *edemuli*, *purpuream*, &c. quæ à Summuliftis ad declarationem harum ſunt fictæ, obumbrant magis quam illuminant, & difficilioreſ ſunt ipſæ dictiones, quam propositiones pro quibus declarandiſ ſumuntur, ſicut ſuprà dixi de terminibus pro conuerſionibus propositionum: hæc enim omnia conficta ab hiſ, qui annum integrum in ſolis Summulifticis nugis tranſigere decrevere, nec cum magnâ, ne dicam villâ, vilitate.

DISPUTATIO TERTIA.

De Definitione, Diuisione, & Argumentatione.

Modus sciendi, qui eſt genus ad definitionem, diuisionem, & argumentationem, definitur eſſe *oratio ignoti ma-niſteſtatiua*. Quia enim obiectum per orationem explicatur, illa dicitur *ignoti ma-niſteſtatiua*, ideoque & modus ſciendi. Obſerua, ad rationem modi ſciendi non requiri, ut actu aliquid ma-niſteſtetur audientibus: nam hæc definitio, *animal rationale*, etiam prolata coram ruſtico, eſt oratio ignoti ma-niſteſtatiua, quia habet aptitudinem ut ma-niſteſtetur Philoſopho eſſentiam ho-

minis, etiamſi eam non ma-niſteſtetur ruſtico; in definitionibus autem, (ut in ſimili diximus de terminis) non tam requiritur actus, quam aptitudo.

Obiicies: Conceptus internus, quo quis concipit *hominem eſſe animal rationale*, eſt modus ſciendi, & tamen non eſt oratio, quia oratio includit voces; ergo non eſt de ratione modi ſciendi, eſſe orationem. Reſpondeo, orationem in hac definitione accipi prout abſtrahit ab oratione mentali & externâ, imò magis propriè accipitur pro internâ, quæ ſola eſt verè modus ſciendi.

SECTIO PRIMA.

De Definitione.

INSERVATA essentia modi sciendi in communi, iam ad definitionem, quæ est eius species, descendamus. *Definitio est oratio explicans naturam rei.* Est duplex, alia *nominis*, alia *rei*. Definitio nominis est oratio explicans significationem nominis. ut si dicas, *homo est vox significativa animalis rationalis*. Definitio rei est oratio manifestans ipsum rei naturam. Hæc rursus est duplex, alia *essentialis*, explicans naturam rei per prædicata ipsi rei essentialia, ut, *homo est animal rationale*: alia est *descriptiva*, explicans naturam rei per accidentia illi propria, ut, *homo est animal bipes, rectum, &c.* Definitio essentialis est duplex, alia *Physica*, explicans rem per partes Physicas, ut, *homo est compositum ex anima & corpore*: alia *Metaphysica*, explicans rem per partes Metaphysicas, ut, *homo est animal rationale*. Pro quo adverte, eas dici partes Metaphysicas, quæ a parte rei non sunt distinctæ inter se, considerantur tamen à nostro intellectu, ac si verè essent distinctæ, & vniuntur inter se ad constituendum totum, quarum una dicitur *genus*, quia est communis pluribus; alia dicitur *differentia*, quia per eam res distinguitur ab omni alio.

Metaphysica definitio debet constare genere & differentiâ: Physica verò quasi genere & differentiâ Physicis, ut v. g. *homo est corpus & anima rationalis unita inter se*. *Corpus* est quasi genus, quia convenit etiam aliis animantibus; *anima rationalis* est differentia, quia per eam distinguitur homo ab omnibus aliis compositis purè materialibus.

Sed obiicies: Si esset aliquod compositum constans materiâ omnino determinatâ ad unicam formam, tunc definitio Physica per eam materiam & formam non constaret genere & differentiâ etiam Physicâ, quia nec materia esset capax plurium formarum, nec forma posset in pluribus materiis recipi: ergo non est de essentiâ definitionis Physicæ, constare genere & differentiâ. Respondeo, objectionem convincere intentum, Summilitas verò solum locutos de definitionibus Physicis compositorum substantialium, quæ de facto dantur, & in quibus materia est indifferens ad plures formas.

Hic posset aliquis obicere: Quandoquidem definitio est oratio explicans naturam rei, & de essentiâ hominis v. g. non minus sint genera superiora, *ens*, *substantia*, *corpus*, &c. quàm ratio *animalis*, quæ constituit genus ultimum; cur in definitione non debent poni omnia genera? vel cur magis genus immediatum, quàm aliud ex remotis? ego ad hoc ultimum, cur debeat magis poni ultimum genus, facile respondeo; quia si aliud ex remotis poneretur, & non ultimum, sæpè fieret definitio etiam communis aliis à definito. v. g. si hominem definias, *est substantia realis rationalis*, hoc convenit etiam Angelo, imò & Deo: si autem dicas, *est animal rationale*, iam solum hominem explicas. Idem est in omnibus rebus quæ sub diversis immediatis generibus haberent aliquid differentiale prædicatum, quod & in aliis, sub diverso tamen genere, contineretur.

Ad primam verò interrogationem posset forte

aliquis dicere, sufficere ultimum genus, quia in eo cetera includuntur. Sed contra, quia hoc modo sufficeret sola differentia in concreto, v. g. *hominibile*, in eâ enim omnia prædicata superiora includuntur, ipsum etiam immediatum genus. Ratione verò impugnatur: quia definitio est declaratio essentia; ad hoc autem non sufficit, si dicat omnia quæ sunt in essentiâ, si ea dicit confusè. Tam confusè autem *animal* dicit omnia prædicamenta superiora, quàm homo dicat ipsum *animal*, & *rationalis*; ergo sicut *homo* non est conceptus declarans & definiens, ita nec *animal*, quod ponitur loco generis. Propter hoc argumentum putarem, definitionem, prout communiter traditur, non perfectè declarare quid sit res; relinquit enim multa illius prædicata, omnia scilicet superiora genera, occultas: ceterum non propterea non esse dicendâ definitionem; quia licet nō omnino perfectè, tamen valdè declarat naturam rei. & hanc orationem, sive declaratam per genus ultimum & differentiam, vocarunt Philosophi definitionem. Vocanda est ergo etiam à nobis, licet possibilis sit alia oratio multò magis idem declarans, scilicet ea quæ omnia genera explicitè manifestè diceret, quæ fortè posset vocari definitio clarior: vel etiam, si vis, potes illi aliud nomen dare. Fortè autem ideò de hac non sunt locuti Philosophi, quia faceret orationem nimis longam, ut si v. g. de homine diceret, *est ens substantiale, vivens, mixtum ex spirituali & materiali, sensitivum, rationale*. vel aliter adhuc clariùs, *est res potens existere per se, impenetrabilis parum cum re quantâ, & partim penetrabilis, potens se ab intrinseco movere, sentire & discurre*. Sed hæc sufficiant, ut scias quomodo definitio Aristotelica & communis sit oratio explicans naturam rei.

Aduerte, non solum definiti posse substantiam, sed & accidentia & modos, quia omnia hæc habent essentias, quæ etiam explicari possunt: licet Aristoteles apud P. Hurtado Disput. 50. Logica sect. 2. videatur docere, quantitates, qualitates, modos, & cetera, nō posse simpliciter definiri. Sed fortè ibi non tam docet, quantitatem & accidentia non posse definiri, quàm non esse aliquid simpliciter. Sed quidquid Aristoteles voluerit per *res simpliciter*, certum est, & accidentia & modos esse entia simpliciter, & absolute, posse quæ simpliciter definiri. Sed quid de Deo? Aduerte, nonnullos, putantes definitionem esse quæ terminos præscribit rei, dixisse, Deum non posse definiti: quod benè impugnat Hurtado supra; quia definitio non aliter præscribit terminos rei, quàm quia est proprius & quidditativus rei conceptus. Licet autem in viâ eum conceptum de Deo habere non possumus, Beati tamen illum habent in celo. Addo ego Primò, fortè etiam in viâ tam non posse definiri substantiam hominis, quàm Deum: illam enim in se ipsâ non videmus, sed abstractivè eam ex operationibus definimus, quo modo etiam Deum definire possumus, *est ens à se infinitum, omnium creaturarum principium*. cur hæc non erit tam propria definitio Dei, sicut *animal rationale* est definitio hominis? Addo Secundò, etiam si definitio (ut Aduersarij dicebant) præscriberet terminum suo definito, adhuc tamen posset dari definitionem de Deo: quia licet in se Deus sit infinitus, cognitio tamen ita potest totum illud cognoscere, ut iam nihil ampliùs in Deo

Deo restet cognoscendum, & minimum hoc ipse Deus seipsum cognoscendo praeat, & à Beatis diuinitus praestari posse, cognitis omnibus quae sunt formaliter & eminenter in Deo, dicam, Deo duce, in Theologia cum multis aliis, & in libris de Anima Disput. vi. sect. 9.

Sed obicitur, Deus non habet supra se genus, quia ratio *entis* non est genus ad Deum & creaturas, ergo non potest definiri. Respondeo, falsum esse antecedens, de quo Disput. ii. Logica, à num. 13. Deinde & consequentia est mala; quia definitio non requiritur proprie genus, sed praedicatum aliquod, quod fiat superius siue vniuocè, siue analogicè: imò adhuc neque hoc requiritur, quia ens potest definiri, & non habet supra se praedicatum nec vniuocum, nec analogicum, sed pure æquiuocum, commune scilicet enti & Chimeræ, saltem ex modo concipiendi, licet non ex parte obiecti. Vnde rectè definitur, *ens est id quod potest existere*. vbi à id habet quasi rationem generis. Si autem roges, an rursus illud id possit definiri; Respondeo, non amplius posse: debemus enim tandem venire ad vnum conceptum ex se clarum, qui amplius non possit per duos alios explicari.

6 Rogabis, An genus possit definiri. Valdè videtur recentiores aliqui hære in hac quaestione, quæ, explicatis terminis, nulla est: possumus enim dubitare, an istud praedicatum *animal*, propter præcisiuam rationem nostrā à rationali, possit definiri; & in hoc sensu quis poterit id negare: tam enim animal præcisiuam à rationali potest definiri, quam homo præcisiuam à Petro vel Paulo; diciturque *animal est viuens sensibile*, etiam si tunc animal non definiatur secundum totum quod habet à parte rei; sicut nec quando definitur homo, definiuntur indiuiduationes quas habet à parte rei, quod non bene notarunt hi Auctores. Possumus præterea dubitare, an genus secundum id quod dicitur ex parte obiecti, possit definiri. Dicam infra, genus ex parte obiecti dicere omnes species animalium: tunc autem, fateor, genus ut sic non posse vnicā definitione definiri, quia omnes animalis species diuersae non possunt sub vnicā definitione declarari; sed tot debent tradi, quot sunt species. Denique potest sumi ipsemet conceptus genericus animalis: ille autem est pars definitionis respectu inferiorum (si enim addatur *rationalis*, definit hominem; si verò *hominibile*, equum, & cetera,) respectu verò viuientis est species & definitum saltem Metaphysicè, iuxta paulò antè dicta.

7 Indiuidua autem, scilicet, *Petrus, Paulus*, in rigore possunt definiri, imò per conceptus distinctos hæc sola sunt definibilia, quia hæc sola dantur à parte rei; sed in ordine ad scientiam non dicuntur definibilia, quia in hac vitā de indiuiduis non habemus scientias.

Definitionis proprietates tres sunt: Prima, ut sit clarior definito, aliās non posset rem manifestare. Secunda, ut definitum & definitio conuertantur, & ab vno ad aliud valeat consequentia, ut, *est homo, ergo animal rationale*; & è contrario, *est animal rationale, ergo homo*. Cuius ea ratio est; quia obiectum definitionis & definiti debet esse omnino idem, magis aut minus explicatum: quare ab vno ad aliud mutua debet esse consequentia. Vbi obserua, frequenter multos impin-

gere, dum audientes definitionem aliquam, & aduertentes, per eam ex parte obiecti idem significari ac per definitum, dicunt eam esse vitiosam, quia explicat idem per idem. Hic est valdè crassus error: quia, si definitio non explicaret idem quod significat definitum, iam non esset definitio illius, sed alterius illius quod significaret: tunc ergo solum vitiosa est explicatio eiusdem per idem, non quando ex parte obiecti idem dicitur, sed quando dicitur conceptibus æquè claris, imò & eisdem solā voce diuersis: debet enim definitio clarior esse suo definito, ut sæpè hic repetitum est. Tertia, ne sit superflua nec diminuta, id est, neque habeat aliquid otiosum, neque aliquid illi desit ad explicandam rei naturam.

Hic solet disputari, vtrum definitio mentalis consistat in apprehensione, an in iudicio: id est, an in actu, quo apprehendo animalitatem & rationalitatem, antequam eam prædicem de homine; an verò in ipso iudicio, quo affirmo hominem habere animalitatem & rationalitatem. Ratio dubitandi est; quia ex vnā parte sola apprehensio potest esse composita ex genere & differentia (nam iudicium in communiore sententia est indiuisibile) ergo sola apprehensio potest esse definitio: ex aliā verò parte solum iudicium videtur esse ignoti manifestatiuum; quia, dum non affirmatur vel negatur aliquid de aliquo, quod per solum iudicium fit, non videtur esse manifestatio rei; ergo solum iudicium est definitio.

Difficultas hæc tantum est de nomine, & facile potest defendi, vtrumque actum esse definitionem, propter dicta: ad argumenta verò, quatenus nobis videntur repugnare, facilius etiam respondetur. Ad Primum dico, etiam si iudicium sit indiuisibile (de quo alibi) constare tamen genere virtualiter, & differentia, quatenus explicitè cognoscit praedicatum commune, quod est genus; & differentiale, quod est differentia; neque ad rationem definitionis requiritur, ut ipsa formaliter componatur genere & differentia, sed ut ab ipsa explicetur genus & differentia; quod fieri optime potest, etiam si iudicium sit indiuisibile. Imò hoc vltimum necessariò ab omnibus concedi debet: licet enim concedantur duo actus, quorum vnus repræsentet animal, alter verò rationalis; non tamen actus ipsi sunt genus & differentia: neque enim homo componitur actu ipso, quo dico *animal*, aut quo dico *rationalis*. Ergo definitio non aliter constat genere & differentia, quam explicando; ergo si id præstat per actum indiuisibilem æquè ac per actum diuisibilem, æquè vnus ac alter erit definitio.

Ad secundum argumentum pro alterā parte respondetur, ad rationem definitionis solum requiri, esse cognitionem clariorem rei, siue sit actu affirmatiua, siue solum virtute, quatenus determinat ad affirmationem illius cognitionis clarioris de suo subiecto postea præstandam per iudicium. Falsum autem est, sine affirmatione actuali non posse esse clariorem propositionem obiecti, ut patet in sensuum cognitione, vbi sine vllā affirmatione est clarior propositio, & ignoti manifestatio.

Iam hic posset esse difficultas, quomodo ille conceptus, quo dico *homo*, & vocatur definitum, (quandoquidem distinguit hominem à quolibet

alio, qui non est *homo*, non sit etiam cognitio clara hominis; & quo differat à definitionis conceptu. Difficultas obuia omnibus, sicut & solutio, scilicet, in conceptu *hominis* concipi præcisè hominem, in ordine ad hæc accidentia externa, formam corporis, faciei, manuum, &c. in definitione verò cognosci in ordine ad connotata propriissima illius, scilicet ad sensationem & discursum, & non solum cognosci connotata, sed & ex illis virtutem ipsam discurrendi & sentiendi; quod non cognoscitur, quando dicitur *homo*, tunc enim solum apprehenditur forma hæc exterior. Idem est de aliis animantibus, & rebus omnibus, quæ antequam definiantur, apprehenduntur quidem conceptu aliquo proprio, sed valde imperfecto. Proprio dico, quia distinguuntur ab omni eo quod non est ipsa, aliàs non possent definiri.

SECTIO II.

De Diuisione.

DIVISIO est oratio, totum in suas partes distribuens, vt, *hominis alia pars est corpus, alia anima*. *Homo*, qui diuiditur, dicitur diuisum; partes verò diuidentes, dicuntur membra diuidentia. Diuisio est duplex, sicut & definitio; alia nominis, alia rei. Nominis, vt, *significatum canis alius est piscis marinus, aliud animal latrabile*. Diuisio rei est, quæ distribuit rem in suas partes, vt patet in diuisione posita hominis. Diuisio rei alia est *physica*, id est in partes physicas, vt hominis in corpus & animam; alia *metaphysica*, id est in partes metaphysicas, vt hominis in animal & rationale. Vtraque hæc diuisio dicitur *actualis*, quia diuidit totum in partes quibus actu constat. Alia est diuisio *potentialis*, quæ diuiditur totum in partes quas actu non habet, sed potest habere, vt, *animal aliud est rationale, aliud irrationale*. Hæc diuisio dicitur *generis in species*, quæ vocantur partes solum potentialiter, quia genus in suo conceptu non eas dicit actu, sed aptitudine; potest enim illas habere, quod non contingit in partibus actualibus: homo enim non solum potest habere animam & corpus, sed sine illis actu existentibus non potest concipi homo actu existens, ideò debet eas actualiter habere.

Aduerte, cum diuisio sit partitio rei in partes quibus componitur, pro multiplicitate partium, multiplices etiam esse posse diuisiones. Quia ergo alia partes sunt integrantes, vt manus, pes, brachium, respectu animalis; hæc & illa aquæ gutta respectu totius aquæ; ideò diuisio in has partes dicitur *integralis*. Deinde, quia totum aliquando est accidentale, id est ex substantiâ & accidenti, vt album, nigrum; ideò diuisio in has partes dicitur *accidentalis*, vt, *albi alia pars est subiectum, alia albedo*. Item datur diuisio *subiecti in accidentia*, vt, *homo alius est albus, alius niger*. Item *accidentia in subiectis*, vt, *album aliud est papyrus, aliud homo, aliud cygnus, &c.* Item diuisio *accidentis in alia accidentia in concreto*, vt, *album aliud est dulce, aliud amarum, aliud frigidum, &c.*

Harum diuisionum leges tres sunt. Prima, ne habeat multa membra diuidentia, vitandæ confusionis causâ. Secunda, ne vnum membrum in alio includatur: quare hæc diuisio non est bona,

animal aliud est rationale, aliud homo, quia *homo* includit *rationale*. Tertia, vt membra diuidentia adæquent diuisum: quare hæc non est bona, *hominis alia pars est anima, alia visio*, quia præter has est etiam alia pars, *corpus* scilicet.

Modi argumentandi in diuisione quatuor assignantur communiter. Primus est, vt cui absolute conueniat aliquod membrum diuidentis, absolute conueniat diuisum, vt, *est animal, ergo viuens*; quia animal est membrum diuidentis viuens vt sic. Hic modus argumentandi non est absolute verus in omni diuisione: nam in diuisione physica non valet ab vno membro diuidente ad diuisum, v. g. *est anima rationalis, ergo homo*, non valet: item neque valet, *est albedo, ergo & album*. Tantum ergo intelligendus est ille modus argumentandi in diuisione metaphysica totius potentialis in inferiora: bene enim valet ab inferiori ad superius, *est homo, ergo animal; est equus, ergo animal*. Secundus modus argumentandi est à negatione diuisi ad negationem omnium partium diuidentium, vt, *non est animal, ergo neque rationale, neque irrationale*. Hic tamen modus argumentandi solum est intelligendus in diuisione totius potentialis; nam in aliis diuisionibus non valet: neque enim est bona consequentia, *non est homo, ergo neque anima rationalis*. sicut enim è contrario paulò antè dixi, non valet, *est anima, ergo est homo*; ita nec valet, *non est anima, ergo non est homo*. Tertius modus argumentandi communis omnibus diuisionibus est, vt cui conuenit ratio totius, conueniat aliquod ex membris diuidentibus, vel disiunctiue, si totum fuerit potentiale; vel collectiue, si fuerit totum actuale. v. g. *est animal, ergo vel homo vel equus*, digne vtrumque potest de illo affirmari. At verò si dicas, *est homo, debet affirmari collectiue, ergo est anima & corpus unita in se*. Vel è contrario etiam à negatione omnium partium valet consequentia ad negationem diuisi, v. g. *non est rationale neque irrationale, ergo non est animal*: item, *non est anima nec corpus unita in se, ergo neque homo*. Ratio est, quia totum non distinguitur ab omnibus suis partibus collectiue sumptis, quare à negatione earum bene valet consequentia ad negationem totius, & ab affirmatione illarum ad affirmationem totius. Quartus modus argumentandi est, vt de quo affirmatur vnum membrum diuidentis, negetur aliud, v. g. *est animal rationale, ergo non est irrationale; est anima, ergo non est corpus*. Hic modus argumentandi non videtur habere locum in diuisione totius metaphysici in partes: neque enim verè dicitur, *est animal, ergo non est rationale*, aut è contrario, *est rationale, ergo non est animal*. Tamen, si res bene consideretur, locum habet etiam hæc regula, quia eo modo quo *animal & rationale* sunt partes hominis, id est metaphysicè, eo modo vna non est altera, & bene valet metaphysicè, seu ratione nostrâ, *animalitas non est rationalitas*, nec è contrario.

Rogabis, an diuisio à definitione distinguatur. Ratio dubitandi est, quia idem est dicere, *hominem esse animal rationale*, quæ est definitio hominis; ac dicere, *hominis alia pars est animal, alia rationale* quæ est diuisio essentialis hominis: item idem est dicere, *hominem componi ex animâ & corpore & visione*, quæ est eius definitio physica; ac dicere, *hominis aliam partem esse corpus, aliam animam*,

De Definitione, Diuisione, & Argumentatione. SECTIO II. 31

nam, quæ est eius diuifio physica. Respondent nonnulli, definitionem à diuisione distingui: quia licet idem cognoscatur per utramque, definitio tamen coniungit partes, quas separat diuifio, quod fit per illam particulam, *alia pars est animal, alia rationale*.

13 Contra hanc doctrinam benè insurgit Hurta-
do Disputat. 10. Logices §. 36. eam ego sic im-
pugno: rogo enim, in quo consistat illa separatio
partium, quæ fit per diuisionem, & non per de-
finitionem. Neque enim consistit in eo quòd
cognoscatur vna pars sine alià; utramque enim
simul cognoscimus, quando diuidimus totum:
neque consistit in eo quòd cognoscatur vna vt di-
stineta ab alià, quia hoc etiam cognoscitur per
definitionem. Nec video, quid aliud esse possit
ea separatio per intellectum quæ in diuisione re-
peritur, quam cognitio explicita vtriusque par-
tis; quæ ideo dicitur diuifio, quia non confundit
vnam cum alià: at hæc cognitio explicita vtrius-
que partis est etiam definitio, ergo diuifio & de-
finitio non distinguuntur.

Circa diuisionem verò totius potentialis ad-
dendum est, si ea comparetur cum toto diuifio,
non esse definitionem illius; neque enim *animal*
definitur per *rationale & irrationale*, quæ sunt
membra diuidentia animalis: si verò illa diuifio
comparetur cum speciebus animalis, dicendum
est, eam esse definitionem earum specierum, v.g.
hominis & bruti. Ratio est: quia cum ex parte
subiecti cognoscatur clarè ratio generica quæ di-
uiditur, & ex alià parte in membris diuidentibus
cognoscatur clarè differentia specierum, ibi da-
tur definitio earum per genus & differentiam
clarè cognitam. Quòd si membra diuidentia to-
tius potentialis sint non differentia, sed species
còfusè cognitæ; vt v.g. *animal aliud est homo, aliud
equus*, dicendum est, eam diuisionem non esse
definitionem, neque animalis, nec hominis, aut
equi, quia neque *animal* definitur per *hominem*
aut *equum*, neque *homo* per *hominem*: cuius ea est
ratio, quia definitio (vt diximus) debet explicare
genus & differentiam; per *equum* autem & per
hominem non explicatur differentia hominis & leo-
nis, sed per *rationale & irrationale*.

14 Sed obieciat, Si diuifio & definitio idem sunt,
vt quid assignantur tres modi sciendi, *definitio*,
diuifio, & *argumentatio*, cum non sint nisi duo tan-
tum, definitio scilicet & argumentatio? Respon-
deo, diuisionem à definitione distingui saltem
respectu totius potentialis, vt proximè ostendi.
Cum autem in scientiis sapissimè tradantur di-
uisiones totius potentialis, seu generum in spe-
cies, quæ diuisiones comparatæ cum genere, non
sunt definitiones, necessum fuit absolute, distin-
guere diuisionem à definitione; quia per defini-
tionem non posset genus diuidi in species, vt fit
per diuisionem. Et hoc sufficiens fuit fundamen-
tum, ad distinguendos tres modos sciendi.

Verum quia sub genere, *animalis* v. g. duo
sunt, & *homo* & *equus*, quæ dicuntur species; &
rationale & *hinnibile*, quæ sunt differentia; du-
bium est an *animal* diuidatur in species, an in dif-
ferentias. Docent aliqui, in solas species, eò quòd
differentia non sint partes generis; partes enim
generis sunt potestatiuæ, id est, sunt partes de
quibus prædicari potest genus: hoc autem non
prædicatur directè de differentia, sed de specie;

neque enim rectè dicitur, *rationale est animal*, sed
homo est animal. Ego tamen puto, tam species
quàm differentias esse partes potestatiuas, in quas
potest diuidi genus. Et ostendo id euidenter; nam
non solum rectè dicitur, *animal aliud est equus*,
aliud homo, sed etiam, *aliud est rationale, aliud hin-
nibile*: imò hæc diuifio est adhuc directior quàm
prima, & non est in partes actuales, quia *animal*
non componitur ex *rationali* & *hinnibili*, ergo est
in partes potestatiuas. Et ratio est euidentis, quia
animal non solum est aliquid superius ad *homi-
nem* & *equum*, sed etiam ad *rationale* & *irrationale*.
Ratio autem aduersariorum nihil probat; quia
ad diuisionem non requiritur, vt res diuisa præ-
dicetur de membris, sed vt membra diuidentia
de diuifio, hoc modo, *animal aliud est rationale*,
aliud est hinnibile. Quòd verò etiam species sint
membra, patet; quia etiam rectè dicitur, *animal
aliud est homo, aliud equus*, vel si aliter velis diui-
dere animal, *aliud est animal rationale, aliud ir-
rationale*.

Dices adhuc, Diuifio generis in species est cla-
rior, quàm ipse conceptus genericus, alioquin
ea diuifio non esset modus sciendi; ergo conce-
ptus diuidens debet includere genus ipsum, &
simul differentiam, alioquin non esset clarior no-
titia illius. Sed respondeo facilè, eo ipso quòd
ex parte subiecti ponitur conceptus genericus,
non esse necessum, ad habendam de illo clario-
rem notitiam, vt ipse conceptus genericus repe-
tatur in diuisione; sed sufficit si addatur conce-
ptus ipse differentia, modo à me explicato: tam
clarè enim cognoscitur animal, si dicam, *aliud
est rationale, aliud hinnibile*, quàm si dicam, *ani-
mal aliud est animal rationale, aliud est animal
hinnibile*, neque ea repetitio animalis est neces-
saria.

Vrgebis fortè adhuc, *rationale* non esse pro-
priè differentiam, sed concretum ex differentia
& ex subiecto; in hoc autem concretum fortè fa-
teberis posse diuidi genus immediatè, differen-
tias autem propriè esse *rationalitatem*, in quam
non potest diuidi *animal*, quia non potest dici,
animal aliud est rationalitas, aliud hinnibilitas. Sed
contra Primò, quia etiam *rationale* est differen-
tia, alioquin animal rationale non esset definitum
constans genere & differentia. Contra Secundò,
quia in hoc sensu, sicut non potest dici, *animal
aliud est rationalitas*, ita nec de specie in abstracto
potest prædicari animal, hoc modo, *humanitas est
animal*, vel, *animal aliud est animalitas rationalis*.
Constet ergo, differentiam debere sumi in con-
creto; vt sic autem, iam constat esse partem diui-
sionis generis, quæ rectè de illo prædicari potest,
non minus quàm species ipsæ.

SECTIO III.

De Argumentatione, & eius
speciebus.

ARGUMENTATIO est oratio, in quâ vnum ex
aliis infertur, vt, *Omnis homo est animal, Pe-
trus est homo, ergo Petrus est animal*. Ecce *Petrus
est animal* sequitur ex eo, quòd *omnis homo est ani-
mal*, & *Petrus est homo*. Argumentatio dicit in
recto tam consequens illatum, quàm antece-
dens

dens ex quo inferitur . de quo redibit sermo in Logica Disputat. xiv.

16 Hæc argumentatio est multiplex: alia *Syllogismus*, qui constat tribus propositionibus, primâ pro maiori, secundâ pro minori, terciâ pro consequente: & hæc est perfectissima argumentatio, ad quam omnes aliæ argumentationum species, ut vim habeant, reduci debent; de quo fulius infra. Secunda argumentationis species est *Enthymema*, quod dicitur syllogismus truncatus, quia loco antecedentis solum habet vnicam propositionem, ut v.g. *Petrus est animal, ergo vivens*. Tertia est *Inductio*, quæ ex particularibus sufficienter enumeratis ad vniuersale argumentando progreditur, ut, *hic & ille ignis calefacit, ergo omnis ignis calefacit*. Quarta est *Exemplum*, quo ab vno vel duobus singularibus ad aliud singulare argumentatur, ut, *Petrus v.g. æger & debilis ieiunet, ergo & tu robustus & potens viribus poteris ieiunare*. Quinta est *Dilemma*, seu argumentum cornutum, quo complecteris duas partes, quibus omnino præcluditur fuga respondentis: in quamcumque enim partem incidat, argumento feritur, ut v.g. intendens quis redarguere seruum inobedientia vel negligentia, sic ait: *vel percepisti quæ dixi, vel non: si percepisti, quare non executus es? si non percepisti, quare non interrogasti?* Hi tres modi argumentandi vltimi non sunt condistincti ab Enthymemate & Syllogismo: Exemplum enim & Inductio aliquando sunt Enthymema, aliquando Syllogismus. Dilemma item fit per duplex Enthymema; quare diuisio illa argumentationis in hæc tria membra, non est immediata.

Pro formæ syllogisticæ intelligentiâ aduerte Primò, ad bonam argumentationem non sufficere, vtramque propositionem esse veram; sed vterius requiri, vnam ex aliâ vel ex aliis sequi; quare hæc non est bona argumentatio, *omnis homo est animal, omnis leo est rugibilis, ergo omnis equus est hinnibilis*; quia, licet omnes tres propositiones sint veræ, non tamen vltima ex duabus primis sequitur, sed inter se sunt omnino disparatæ; debent ergo primæ propositiones continere in se consequens. Ut autem cognoscatur, quando præmissæ conclusionem contineant, aduerte Secundò, omnem formam syllogisticam inniti principio illo certo & communi, *quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se*, id est, quando duo aliqua, v.g. intellectus & voluntas, identificantur cum aliâ re, scilicet cum *animâ*, eo ipso debere identificari etiam inter se. In syllogismo ergo, quæ inferuntur vnita inter se in consequenti, debent in antecedenti vniri cum aliquo tertio: v.g. contendendo ego *Petrum vniri cum aliquo animali*: ut id probem, assumere debeo pro medio rem aliquam, cum quâ vniantur *Petrus & animal*, nempe *homo*, & ex eo quod *Petrus & animal* vniantur cum homine, infero etiam vniri inter se, hoc modo, *omnis homo est animal, Petrus est homo, ergo Petrus est animal*: ecce in præmissis vniantur *Petrus & animal* cum homine, in maiori *animal* cum homine, in minori *Petrus* cum homine, & hinc infero in consequenti, *Petrus est animal*, vnita inter se, quia in præmissis eas vniri vni tertio, scilicet homini. Hinc colliges, medium illud, cum quo vniantur subiectum & prædicatum conclusionis, debere repeti in vtraque præmissâ, vel in vtraque pro prædicato, vel in vtraque pro subiecto, vel

in vnâ pro subiecto, & in aliâ pro prædicato; alios verò duos terminos, cum quibus coniungitur medium, non debere repeti in præmissis, sed in illis semel poni vnum in primâ propositione, alium in secundâ; in consequenti verò vtrumque debet repeti. Et hinc patet, argumentum constans quatuor terminis, esse viciosum omnino, sicut & constans minis quàm tribus, v.g. *omnis homo est animal, Petrus est homo, ergo Ioannes est animal*, non valet consequentia, quia hic syllogismus habet quatuor terminos, scilicet *Petrus, Ioannes, animal, homo*: & ratio est, quia quando sunt quatuor termini, non possunt vniri cum medio, illi duo qui vniantur postea in conclusione inter se.

SECTIO IV.

Aliqua corollaria ex dictis.

PRIMUM sit, ex vtro numquam sequi falsum: 18 quia cum nequeat vera esse connexio duarum rerum cum medio, quin etiam vera sit earum connexio inter se; inde est, ut ex præmissis omnino veris, nequeat sequi consequens falsum. Et hinc ortum traxit quod communiter dicitur, scilicet, *non posse quem necessitari ad assentiendum falso, ex eo quod assentiatur vero*.

Secundo sequitur, aliquando ex falso inferri verum, ut v.g. *omnis lapis est animal, omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal*, vtraque præmissa est falsa, & tamen consequens verum, & consequentia bona, quia licet identitas hominis & animalis cum lapide falsa sit, tamen semel eâ admisâ, necessariò debet admitti identitas hominis cum animali, quæ vera est, & ut vidimus, ex falso sequitur principio. An autem in mente dari possit talis illatio, dicam Disputatione xv. Logicae num. 54.

Tertio ex dictis sequitur, ex puris negatiuis nihil posse sequi. Ut v.g. *homo non currit, equus non est homo, ergo equus non currit*, non valet consequentia: ratio est, quia sicut ad vnienda aliqua duo in consequenti, debent vniri cum aliquo tertio in antecedenti, ita ad negandum aliquid de aliquo, v.g. cursum de equo, debet ille cursum negari de aliquo quod sit idem cum equo, ac proinde, ut inferatur consequens negatiuum, debent assumi pro præmissis duæ propositiones, in quarum vnâ negetur prædicatum illud de aliquo tertio, & in aliâ affirmetur identitas subiecti cum illo tertio, ut hinc inferatur negatio illius prædicati de illo subiecto, ex eo quod negatum fuerit de alio tertio identificato cum subiecto. Et ob hanc rationem ex alterâ negatiuâ & alterâ affirmatiuâ infertur semper consequens negatiuum; ex duabus verò affirmatiuis solum sequitur conclusio affirmatiua; quia ex affirmatione identitatis duarum rerum cum alio tertio, solum potest sequi affirmatio earum inter se.

Quartò ex dictis sequitur, ex puris particularibus nihil inferri. V.g. *aliquis homo currit, aliquis homo est albus, ergo aliquod album currit*, non valet consequentia: ratio est clara, quia cum terminus particularis sit indifferens ut supponatur pro hoc indiuiduo, vel pro illo, potest in vnâ propositione supponi pro vno, & in aliâ pro alio, ac proinde erunt quatuor termini; unde non mirum, si syllogismus nihil concludat, quia non re-
petitur

petitur idem medium, sed diuersum. Adde verò, si terminus ille particularis ab aliquo signo determinetur, vt supponatur pro eodem in maiori, & in minori, rectè concludet syllogismus, quia non erunt in illo nisi tres termini, vt v. g. *aliquis homo currit, & hic aliquis est albus, ergo aliquis albus currit*, rectè valet consequentia. Et ob eandem rationem ex purè singularibus rectè potest concludi, vt v. g. *Petrus currit, Petrus est homo, ergo homo currit*. disparitas est, quia singularis terminus semper supponitur pro eodem, particularis verò non.

Quintò sequitur, ex præmissis vniuersalibus sequi conclusionem vniuersalem, v. g. *omnis homo currit, omne animal rationale est homo, ergo omne animal rationale currit*: Ratio est, quia in præmissis affirmatur identitas duarum rerum vniuersalium cum aliquo tertio, vnde in consequenti debet inferri earum rerum vniuersalium identitas inter se: ex purè vero singularibus, vel ex mixtâ ex vniuersali & singulari, semper debet inferri conclusio singularis, item ex vniuersali & particulari semper debet inferri conclusio particularis, vt v. g. *omnis homo currit, aliquis homo est albus, ergo aliquod albus currit*, est euidentis consequentia, particularis tamen, vt pater.

²⁰ Hic aduerte, nonnullos vim totam syllogisticam reducere non ad hoc principium, *qua sunt eadem vni tertio, sunt idem inter se*; sed ad duo illa, *dici de omni & dici de nullo*, id est, quod affirmatur de omni homine, affirmatur de hoc & illo. Ceterum hi Auctores vel debent recurrere ad nostrum principium, vel ex his nihil concludunt. Quid enim mea interest, omnem hominem currere, vt probem Petrum currere, si non probo Petrum esse hominem, & consequenter si non coniungo cum homine, & Petrum & cursum? Idem est in altero principio *dici de nullo*. Quid enim, si negas, omnem hominem esse lapidem, vt inde inferas Ioannem non esse lapidem, nisi probes Ioannem esse hominem, & consequenter, dum neges cursum de homine, cum quo identificas Ioannem, etiam negas cursum de Ioanne: quæ tam clara sunt, vt terminis explicatis nequeant negari. Dices, Si dico, *omnis homo currit*, inde sequitur, *ergo hic currit*, vel *aliquis currit*. Facor, sed quia subintelligitur ibi propositio alia, qua probetur *hic & aliquis* includi in *omni*, semper ergo tota forma ad illud principium reducitur.

Confirmatur Primò: In puris particularibus non habet locum illud *dici de omni*, & cetera, vt per se notum est; & habet locum perfecta forma arguendi, non minùs quàm in vniuersalibus; ergo vis syllogistica non ad *dici de omni*, sed ad illud, *qua sunt eadem vni tertio*, &c. debet reduci. Consequentia & maior sunt euidentes. Minor probatur in hoc syllogismo: *Petrus currit; sed aliquis homo est Petrus, ergo aliquis homo currit*, qui est in primâ figurâ, & tales possunt excogitari in²¹ numeri syllogismi. Confirmatur Secundò: In syllogismo purè vniuersalibus etiam non habet locum *dici de omni*, quia ibi nihil infertur particulare, v. g. *omnis homo est animal rationale, omne risibile est homo, ergo omne risibile est animal rationale*: ibi enim non fit descensus seu probatio ex eo quòd dicatur *de omni*, vt postea dicatur de hoc aut de illo, sed præcisè, quia *animal rationale*

le & risibile vniuntur cum *homine*, idèd inferuntur postea vnita inter se.

Dices, Quomodo ergo in diuinis non habet vim hæc argumentandi forma? non enim valet, *Deus est Pater, sed Filius est Deus, ergo Filius est Pater*. Primò respondeo, difficultatem esse communem: nam (vt paulò antea ostendi) in particularibus expositiuis vis syllogistica non fundatur in eo principio *dici de omni*. iam ergo oportet, vt tu respondeas, cur hæc sit bona argumentatio, *Petrus est Rex, sed hic est Petrus, ergo hic est Rex*; non autem illa, *Deus est Pater, sed Filius est Deus, ergo Filius est Pater*. neque enim potes confugere ad *dici de omni*. Secundò vrgeo hoc idem, quia etiam in diuinis videtur infringi principium tuum *dici de omni*; quia hoc vel significat, quidquid dicitur de subiecto, dici de omni identificato cum²² subiecto; & tunc nò quidquid dicitur de Deo, dicitur de Filio, qui identificatur cum Deo; de Deo enim dicitur *est Pater*, & hoc non dicitur de Filio, ergo non habet locum ibi tuum principium. Imò si illud ita explicas, coincidis cum nostro, *qua sunt eadem cum vno subiecto, sunt eadem inter se*: vel significat illud principium, *quidquid dicitur de termino vniuersali, dici de particularibus*; & in hoc sensu ad argumentandum in diuinis, vbi nulla est vniuersalitas, non videtur habere locum pro vllâ re, & dum vis formam syllogisticam in mysterio Trinitatis infirmare, eam in omnibus aliis, vbi locum debet habere, infirmam omnino reddis, v. g. hæc ibi habet locum, *Deus est omnipotens, Pater est Deus, ergo Pater est omnipotens*. & tamen non habet magis locum *dici de omni*, quàm in illâ, *Deus est Pater*, quia in neutrà potest poni terminus *omnis Deus*. Vides ergo, tibi & mihi difficultatem esse communem. Huius responsionem remitto ad disputationem de Trinitate: vbi propter distinctionem virtutalem æquivalentem reali in ordine ad aliqua prædicata, quam pono inter *Deitatem & personalitates*, dixi, non habere locum eam vim syllogisticam, quæ debet intelligi de iis quæ sunt idem inter se realiter, & virtualiter. Hæc sufficiat iam tetigisse, sed & Disputatione v. Logicæ, à num. § 2. de hæc distinctione nobis sermo redibit.

SECTIO V.

De materiâ, formâ, & figurâ Syllogismi.

²³ MATERIA syllogismi duplex est, alia remota, vt termini, quibus efficiuntur propositiones: alia proxima, vt ipsæ propositiones, ex quibus immediatè syllogismus componitur. Forma syllogismi est coordinatio propositionum ipsarum. Figura est coordinatio & dispositio medij, quæ est triplex: prima, quando medium in maiori est subiectum, & in minori prædicatum, vt, *omnis homo est animal, Petrus est homo, ergo Petrus est animal*. Ecce *res homo*, qui est medium in hoc syllogismo, in maiori est subiectum; in minori verò prædicatum. Secunda figura est, in quâ medium in vtraque propositione est prædicatum, vt, *nullus lapis est animal, Petrus est animal, ergo Petrus non est lapis*. Tertia, quando medium in maiori & in minori est subiectum, vt, *omnis homo est animal, omnis homo est sensibilis, ergo aliquod animal*²⁴

mal est sensibile. Hic addi solet quarta figura, quæ dicitur *Galenii*, in quâ medium prædicatur in maiori, & in minori subiicitur, vt, *Petrus est homo, omnis homo est animal, ergo Petrus est animal.* Hæc figura in re non distinguitur à primâ, solum enim ab eâ differt in eo, quod prima habet pro maiori propositionem, quam hæc habet pro minori; & è contrario hæc pro maiori, quam prima pro minori. Ostendo autem, in intellectu non esse maiorem & minorem propositionem: quia esse maiorem vel minorem, est denominatio extrinseca, ex eo quod prius vel posterius producantur; in intellectu autem utraque propositio, quando infertur conclusio, simul tempore debent existere, ac proinde non est vna potius quam alia maior aut minor; ergo in intellectu non distinguitur quarta figura à primâ. Fortasse ob eam rationem omisâ est ab Aristotele, nec digna est tam longâ disputatione, ac de illâ nonnulli texunt. In qualibet ex his tribus figuris possunt multi effici syllogismi, idè inuenta sunt à Summulistis quatuor carmina, quibus omnes illi comprehendantur:

- 25 *Barbara, Celarent, Dary, Ferio, Baralipon, Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisemorum, Cesare, Camestres, Fesmo, Baroco, Darapti, Felapton, Disamis, Darisi, Bocardo, Fersson.*

Pro quorum intelligentiâ obserua Primò, in his dictionibus solas esse quatuor vocales *a, e, i, o*: ex quibus *a*, significat propositionem vniuersalem affirmatiuam, vt, *omnis homo est animal*; *e*, vniuersalem negatiuam, vt, *nullus lapis est viuens*; *i*, particularem affirmatiuam, vt, *aliquis homo mu- netur*, *Petrus currit*; *o*, particularem negatiuam, vt, *aliquis homo non currit*, *Petrus non currit.* Obserua Secundò, in quauis dictione seorsim tantum esse tres vocales, quia tantum tres sunt propositiones in quolibet syllogismo; quod si aliqua dictiones habent quatuor aut plures vocales, vltimæ additæ sunt præcisè propter integritatem carminis; vt in *Baralipon* & in *Frisemorum*, in quibus redundant illæ vocales *on*, & *orum*. Prima ergo vocalis significat maiorem, secunda minorem, tertia conclusionem. Dictio autem constans tribus vocalibus *a*, vt *Barbara*, denotat syllogismum constantem tribus propositionibus vniuersalibus affirmatiuis, vt, *omnis homo est animal, omne risibile est homo, ergo omne risibile est animal.* Dictio verò constans vnâ *a*, & duplici *i*, denotat primam propositionem debere esse vniuersalem affirmatiuam, secundam & tertiam particulares affirmatiuas, vt, *omnis homo est animal, Petrus est homo, ergo Petrus est animal.* Propositione seruata idem

- 26 Tertiò, ex his syllogismorum modis nouem primos, in primo & secundo carmine contentos, ad primam figuram pertinere, quatuor sequentes ad secundam, reliquos ad tertiam. Obserua Quartò, ex prædictis syllogismis aliquos concludere directè, indirectè aliquos. Illi directè concludunt, in quibus subiectum maioris est prædicatum in minori, vt, *omnis homo est animal, Petrus est homo*; & in consequenti ponitur pro subiecto subiectum minoris, vt si ex prædictis præmissis inferatur, *ergo Petrus est animal.* Quod si inferretur ex eisdem præmissis (vt potest) *ergo aliquod animal est Petrus*, concluderet indirectè. Et hæc est clarissima explicatio directæ illationis,

quam alij explicant per maiorem vniuersalitem prædicati in consequente contenti, hoc est, vt latius pateat prædicatum consequentis, quam subiectum. Sic, quia *animal* latius patet quam *Petrus*, idè *ergo Petrus est animal*, dicunt illi, est directæ illatio: si verò dicatur, *ergo aliquod animal est Petrus*, est indirectæ, quia aliquod animal latius patet quam *Petrus*. Facilius tamen id noscitur ex regulâ à me datâ, quia facilius dignoscitur quod fuerit subiectum minoris, vt idem ponatur in consequenti, quam qui sit terminus latius patens. Adde, in syllogismis particulatibus non habere locum eam maiorem vniuersalitem, habere tamen locum eam regulam. Si enim dicas hoc modo, *hic homo est Petrus, sed Rex est hic homo, ergo Rex est Petrus*, concludes directissimè, & tamen *Petrus*, qui est prædicatum in consequenti, est minus vniuersale quam *Rex*, 27 qui est subiectum; vel saltem non est vniuersalior, prout à te requirebatur, ergo tua regula non est vniuersalis. Et idem esset, si termini essent vniuersales, sed æquè late parentes: vt, *omnis homo est animal rationale, omne risibile est homo, ergo omne risibile est animal rationale*, est conclusio directissima, & tamen non latius patet prædicatum consequentis, quam subiectum. Obserua Quintò, ex illis omnibus modis quatuor tantum esse perfectos, *Barbara, Celarent, Dary, & Ferio*, reliquos omnes imperfectos. Perfecti dicuntur, quia ita clarè dispositi sunt, vt statim appareat bonitas consequentiæ, imperfecti verò qui obscurius inferunt conclusionem, ideoque ad perfectos reducendi sunt, vt Sectione sequenti videbimus.

SECTIO VI.

De Reductione Syllogismorum.

SYLOGISMI imperfecti reducunt ad perfectos, vt eorum vis clariùs innotescat. Hæc reductio non multum necessaria, raro utilis, aliquando fortè in scriptis conducet pro conuincendis ingenis tenacibus, quæ nisi clarissimè intueantur bonitatem consequentiæ, ei assentire refugiant. Eam ego trado, magis consuetudini cedens, quam vtilitatem agnoscens: te ipsum testem appello.

Reductio duplex est, alia *per ostensionem*, per impossibile alia. Hæc difficilior, illa clarior. Prius faciliorem, posterius difficiliorem explicabo. Reductio *per ostensionem* est, quando vel per transmutationem maioris in minorem, aut è contrario, vel per conuersionem alicuius propositionis, syllogismus imperfectus in perfectum conuertitur. Pro quo aduerte, quatuor modos perfectos habere quatuor consonantes initiales, à quibus etiam incipiunt ceteri modi imperfecti. Quilibet ergo ex imperfectis debet reduci ad perfectum incipientem ab eadem consonante, à quâ ipse reducitur, v. g. *Baralipon, Bocardo, & Baroco*, debent reduci ad *Barbara, Celantes, Cesare, Camestres* ad *Celarent*. De aliis idem, proportionem seruata.

Aduerte secundò, intra quamlibet dictionem esse quatuor alias consonantes, *s, p, m, c*: ex quibus *s*, significat propositionem sibi antecedentem conuertendam simpliciter, id est, mutato prædicato in subiectum, & subiecto in prædicatum,

nam, seruata earum quantitate. Hoc modo reducitur *Cesare* ad *Celarent*, v. g. *nullus lapis est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo est lapis*. Ecce in *Cesare* littera *c*, denotat reducendum hunc syllogismum ad *Celarent*, littera *s*, quæ est post *e*, in *Cesare*, denotat eam propositionem vniuersalem negatiuam conuertendam simpliciter per mutationem prædicati in subiectum, & è contrario, hoc modo, *nullum animal est lapis, omnis homo est animal, ergo nullus homo est lapis*. Ecce hic est syllogismus perfectus in *Celarent*. Littera *p*, significat propositionem, quæ ipsam antecedit, conuertendam esse per accidens, id est, mutato subiecto in prædicatum, & prædicato in subiectum, mutata etiam quantitate vniuersali in particulari, vel particulari in vniuersalem, v. g. *Felapton* debet reduci ad *Ferio*, hoc modo, *nullum animal est lapis, omne animal est sensibile, ergo aliquod sensibile non est lapis*. Hic est in *Felapton*: quia verò post *a*, sequitur inmediate *p*, vt reducatur ad *Ferio*, illa propositio vniuersalis affirmatiua debet conueri per accidens, hoc modo; *aliquod sensibile est animal*, & sic iam continetur in *Ferio*, qui debet constare vniuersali negatiua, particulari affirmatiua, & particulari negatiua, hoc modo, *nullum animal est lapis, aliquod sensibile est animal, ergo aliquod sensibile non est lapis*. Tertia littera *m*, significat, maiorem & minorem esse transmutandas, ita vt maior fiat minor, & minor maior: sed quia cum *m*, semper ferè coniungitur, denotat, eam propositionem quæ est immediate antea, conuertendam esse simpliciter: quòd si etiam in eadem dictione fuerit *p*, propositio illa antecedens conuertenda est per accidens, vt in *Fapefmo*, in quo sunt omnes tres consonantes *p*, *s*, & *m*, & vt reducatur ad *Ferio*, debet in primis maior fieri minor, & è contrario; item prima propositio debet conueri per accidens, secunda simpliciter, hoc modo, *omnis homo est animal, nullus lapis est homo, ergo aliquod animal non est lapis*. Prima propositio, *omnis homo est animal*, conuertitur per accidens, hoc modo, *aliquod animal est homo*; secunda, *nullus lapis est homo*, conuertitur simpliciter, *nullus homo est lapis*, & hæc ponitur pro maiori, illa pro minori, *nullus homo est lapis, aliquod animal est homo*, & inde inferitur, *ergo aliquod animal non est lapis*. Littera *c*, denotat, dictionem illam, in qua reperitur, non posse reduci per ostensionem, vt *Bocardo* & *Baroco*.

Alter modus reductionis est per impossibile, quia ita reducitur imperfectus ad perfectum, vt qui imperfectum negauit, cogatur admittere duo contradictoria, vel duo contraria simul vera. Pro hac reductione obserua Primò has tres dictiones, *nesciebatis*, *odiebant*, *letaveromanis*. Prima dictio, scilicet *nesciebatis*, habet quinque vocales suo ordine correspondentes quinque modis imperfectis primæ figuræ. Secunda dictio, scilicet *odiebant*, habet quatuor vocales, significantes etiam suo ordine quatuor modos secundæ figuræ. Tertia dictio, *letaveromanis*, habet sex vocales pro sex modis tertiæ figuræ. Obserua Secundò, in his dictionibus solum esse quatuor vocales distinctas, *a*, *e*, *i*, *o*, pro quatuor modis perfectis; *a*, pro *Barbara*, *e* pro *Celarent*, *i* pro *Dary*, *o* pro *Ferio*. *A* ergo denotat, syllogismum à se significatum reducendum ad *Barbara*, in quacumque dictione sit; *e* ad *Celarent*, &c. Vnde quia in

nesciebatis, *i*, significat *Celantes*, qui est secundus ex imperfectis primæ figuræ, denotat, illum syllogismum reducendum ad *Dary*. Excipitur tamen ipsum *Celantes*, qui reducitur quidem ad *Dary*, diuerso tamen modo à ceteris primæ figuræ, vt statim dicam; ceteri autem reducendi sunt hoc modo:

Assumatur contradictorium propositionis negatæ, & ponatur pro maiori, maior verò primi syllogismi pro minori, & sic inferatur contrarium minoris prius admissæ, v. g. *omne animal est sensibile, omnis homo est animal, ergo aliquod sensibile est homo*. Hic est in *Baralipon*, & significatur per primum *e*, *nesciebatis*, vnde debet reduci ad *Celarent*: & quia conclusio negata erat hæc, *ergo aliquod sensibile est homo*, contradictorium huius, scilicet *nullum sensibile est homo*, debet poni pro maiori, pro minori verò, maior primi syllogismi, scilicet, *omne animal est sensibile*, pro conclusione verò contrarium minoris antea concessæ, quæ erat, *omnis homo est animal*: contrarium autem est, *nullus homo est animal*, hoc modo, *nullum sensibile est homo, omne animal est sensibile, ergo nullum animal est homo*. Ecce syllogismus perfectus in *Celarent*, quo cogitur respondens admittere si mul, *omnem hominem esse animal*, quod prius concesserat, & *nullum hominem esse animal*, quod postea cogitur fateri per syllogismum clarum in *Celarent*.

Celantes reducitur per impossibile ad *Dary* hoc modo, vt loco maioris ponatur prima minor, & pro minori contradictorium conclusionis negatæ, pro conclusione verò contradictorium primæ maioris, v. g. *nullus lapis est animal, omnis homo est animal, ergo nullus lapis est homo*. Minor est hæc, *omnis homo est animal*, hanc pone pro maiori. Conclusio erat, *ergo nullus lapis est homo*. Contradictorium est, *aliquis lapis est homo*, quam pone pro minori. Prima maior fuerat, *nullus lapis est animal*, eius autem contradictorium, scilicet *aliquis lapis est animal*, debet inferri hoc modo, *omnis homo est animal, aliquis lapis est homo, ergo aliquis lapis est animal*. Ecce, tenetur concedere contradictorium propositionis concessæ in maiori, scilicet, *aliquem lapidem esse animal*, cum in maiori concessisset *nullum lapidem esse animal*.

Modi secundæ figuræ debent reduci hoc modo, vt retentâ antiquâ maiori, contradictorium consequentis negati ponatur loco minoris, & in consequenti inferatur contradictorium minoris antea concessæ; vt *Cesare*, qui est primus secundæ figuræ, significatus per *o*, dictionis *odiebant*, reducitur ad *Ferio*, v. g. *nullum animal est Angelus, omnes Throni sunt Angeli, ergo nullus Thronus est animal*. Prima maior erat, *nullum animale est Angelus*, quæ debet manere. Conclusio negata erat, *ergo nullus Thronus est animal*. Huius contradictorium est, *aliquis Thronus est animal*, quæ debet poni pro minori. Minor verò concessa erat, *omnis Thronus est Angelus*, cuius contradictorium, scilicet *aliquis Thronus non est Angelus*, debet inferri pro conclusione hoc modo, *nullum animal est Angelus, aliquis Thronus est animal, ergo aliquis Thronus non est Angelus*, qui syllogismus est in *Ferio*.

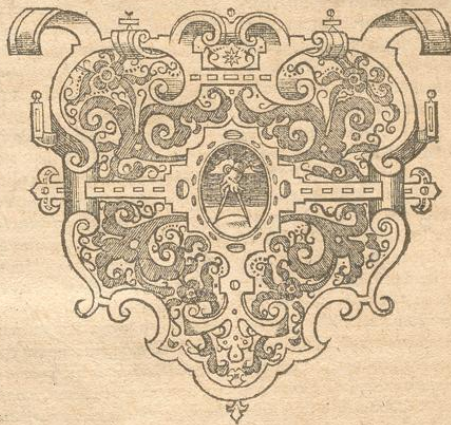
Denique modi tertiæ figuræ reducuntur sicut præcedentes, cum hoc discrimine, quòd in præcedenti

cedentibus contradictorium conclusionis negatæ ponitur pro minori, retentâ maiore, ut dictum est: in his verò retinetur eadem minor, & loco maioris ponitur contradictorium consequentis negati, & infertur contradictorium primæ maioris, v. g. *omnis homo est animal, aliquis homo est albus, ergo aliquod album est animal.* Contradictorium huius conclusionis est, *nullum album est animal*: hanc pone pro maiori cum primâ minori, quæ erat, *aliquis homo est albus*; & infer pro conclusione contradictorium primæ minoris, hoc modo, *nullum album est animal, aliquis homo est albus, ergo aliquis homo non est animal*, qui syllogismus est in *Ferio*, cum primus esset in *Dansî*.

34 Ab hac regulâ excipitur *Felapton*, qui ad *Barbara* hoc modo reducit, *nullum animal est lapis, omne animal est sensibile, ergo aliquid sensibile non est lapis*: cuius conclusionis contradictorium,

scilicet *omne sensibile est lapis*, ponitur pro maiori cum primâ minori, scilicet, *omne animal est sensibile*; pro conclusione verò infertur, non contradictorium primæ maioris, ut in aliis quinque, sed contrarium eius primæ maioris, scilicet, *ergo omne animal est lapis*, hoc modo, *omne sensibile est lapis, omne animal est sensibile, ergo omne animal est lapis*, qui syllogismus est in *Barbara*.

Video, tibi tot propositionum conuersionibus inuerti caput; tot vocalium & consonantium repetitione, comparatione, intellectum & memoriam inutiliter opprimi, ut vel inde, quàm hæ reductiones sint inutiles, (ut initio Summularum obseruavi) facile aduertat, licet à nonnullis Summulistis valde deprædicentur, & fustissime tradantur. Cessio ergo, ad solidas & serias Logicæ quæstiones Deo fauente, simul gradum faciamus.

LIBER

Bro Collegio Paderbornensi